

**ERKEN ÇOCUKLUKTA ÜSTÜN YETENEKLİ VE NORMAL
GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN AHLAKİ AKIL
YÜRÜTMELERİNİN İNCELENMESİ**

**ANALYSIS OF GIFTED AND TYPICAL CHILDREN'S
MORAL REASONING SKILLS IN EARLY CHILDHOOD**

Şifa Kevser ÇAKMAK TELOĞLU

Hacettepe Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin

İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı İçin Öngördüğü

Yüksek Lisans Tezi

Olarak hazırlanmıştır.

2016

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne,

İsim SOYİSİM'in hazırladığı "Tezin Başlığı Buraya Yazılacak" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından ..... **Anabilim Dalı**, ... **Bilim Dalı'nda Y¼ksek Lisans/Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Unvan, İsim SOYİSİM

İmzalar buraya atılmalıdır

¼ye (Danışman)

Unvan, İsim SOYİSİM

¼ye

Unvan, İsim SOYİSİM

¼ye

Unvan, İsim SOYİSİM

¼ye

Unvan, İsim SOYİSİM

ONAY

Bu tez Hacettepe ¼niversitesi Lisans¼st¼ Eğitim-¼đretim ve Sınav Y¼netmeliđi'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri ¼yeleri tarafından ..... / ..... / ..... tarihinde uygun g¼r¼lm¼ř ve Enstit¼ Y¼netim Kurulunca ..... / ..... / ..... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Berrin AKMAN
Eğitim Bilimleri Enstit¼s¼ M¼d¼r¼

İkinci Tez Danışmanı Onay Bildirimi

1- Öğrenci Bilgileri (Student Info)

Adı Soyadı (Name/Lastname)	ŞİFA KEVSER ÇAKMAK TELOĞLU
Anabilim Dalı (Department)	İLKÖĞRETİM
Bilim Dalı (Division)	OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ
Statüsü (Status)	☒ Y. Lisans (Masters - MA, MS) ☐ Doktora (Doctorate - Ph.D.) ☐ Bütünleşik Doktora (Integrated PhD)

2- Tez Bilgileri (Thesis/Dissertation Info)

Tezin Başlığı-1 (Title of thesis/ dissertation-1)	ERKEN ÇOCUKLUKTA ÜSTÜN YETENEKLİ OLARAK TANILANMIŞ VE NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN AHLAKİ AKIL YÜRÜTMELERİNİN İNCELENMESİ
Tezin Başlığı-2 (Title of thesis/ dissertation-2)	

Hacettepe Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne
Yukarıda kimlik ve tez bilgileri bulunan
öğrencinin ikinci tez danışmanı olarak,
tez çalışmasının bilgim dâhilinde
tamamlandığını ve sonuçlandırılan
çalışmayı onayladığımı belirtirim.

Hacettepe University
Graduate School of Educational Sciences
I, as the co-adviser of the student whose
identification and thesis/dissertation
information provided above, approve
his/her work.

Danışmanın Ünvanı, Adı ve Soyadı (Title, First and Last Name of Co- advisor)	DOÇ. DR. HACER ELİF DAĞLIOĞLU
Kurumu (Institution)	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
İmza (Signature)	

ERKEN ÇOCUKLUKTA ÜSTÜN YETENEKLİ OLARAK TANILANMIŞ VE NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN AHLAKİ AKIL YÜRÜTMELERİNİN İNCELENMESİ

Şifa Kevser ÇAKMAK TELOĞLU

ÖZ

Sadece temel refleksleriyle dünyaya gelip, hayata tutunan birey, bir süre sonra otoritenin farkına varır ve ihtiyaçlarını onun aracılığıyla karşılamak için ona itaat eder. Çocukluğun ilk yıllarında sadece itaat veya cezadan kaçınma duygusunun yansımaları olan ahlaki davranış, zamanla bireyin yaşadığı ikilemlerin etkisiyle ahlaki kuralları içselleştirmesi neticesinde otonom bir ahlak yapısına dönüşür. Bu sürecin hızlı ya da yavaş olması bireyin zihinsel gelişimiyle de paralel ilerler ve kimi zaman 7 yaşında bir çocuk, ortalama bir yetişkinden daha ileride bir ahlaki gelişim düzeyine sahip olabilir. Bu araştırma, erken çocukluk döneminde 5-7 yaş arasındaki normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocukların ahlaki akıl yürütmelerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma süresince araştırmacı tarafından geliştirilen Erken Çocuklukta Ahlaki Akıl Yürütme Envanterinin içerisinde yer alan Kohlberg ve Piaget'in ahlaki gelişim kuramlarından yola çıkarak hazırlanmış 2 ayrı ölçek kullanılmıştır. Araştırma nedensel karşılaştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve araştırma süresince 30 üstün yetenekli, 30 normal gelişim gösteren çocukla çalışılmıştır. Toplanan verilerin üç kodlayıcı tarafından puanlanmış ve SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Sonuçta üstün yetenekli çocuklarla normal gelişim gösteren çocukların toplam puanlarını karşılaştırmak için yapılan t-testinde 1. Ölçek için ($t=-7.734$; $p=0.000<0,05$), 2. Ölçek için ise ($t=-4.465$; $p=0.000<0,05$) düzeyinde üstün yetenekliler lehine anlamlı fark bulunmuştur. Benzer şekilde, gruplar içinde yaşa göre de anlamlı farklılık bulunmuş ancak cinsiyet ve anne-baba öğrenim düzeylerinden kaynaklanan bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Anahtar sözcükler: Erken çocukluk, ahlak gelişimi, ahlaki akıl yürütme, üstün yetenekliler

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Menekşe BOZ, Hacettepe Üniversitesi, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

İkinci Danışman: Doç. Dr. H. Elif Dağlıoğlu, Gazi Üniversitesi, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

ANALYSIS OF GIFTED AND TYPICAL CHILDREN'S MORAL REASONING SKILLS IN EARLY CHILDHOOD

Şifa Kevser ÇAKMAK TELOĞLU

ABSTRACT

The individual who is born with merely basic reflexes and who holds on to life soon realizes the existence of authority and obeys it in order to meet his / her needs through it. In time, with the effect of the dilemmas that the individual goes through, moral behavior, which is a reflection of just the feeling of obedience and avoidance of punishment in the first years of childhood, turns into an autonomous moral structure as a result of his/her internalizing the moral principles. The pace of this process goes parallel with the individual's mental development, and sometimes, a seven-year-old child displays a much more advanced level of moral development than an average adult. This study was carried out to investigate the moral reasoning of children aged 5-7 who display normal development and who were diagnosed as gifted. For the study, two different scales that were prepared based on Kohlberg and Piaget's moral development theories were used as part of Moral Reasoning Inventory in Early Childhood, which was developed by the researcher. The study employed causal-comparative method, and it was performed with 60 children, half of which was gifted with the other half displaying normal development level. Data collected were rated by three different coders, and they were analyzed through SPSS Package Program 22.00. When the total points of gifted children were compared to those of other children showing normal development according to their diagnosis, t-test results revealed that there was a statistically significant difference for Scale 1 ($t=-7.734$; $p=0.000<0,05$) and Scale 2 ($t=-4.465$; $p=0.000<0,05$) in favor of the gifted children. A significant difference by age was also found between the two groups, but no significant difference was discovered resulting from gender or the parents' education level.

Keywords: Early childhood, moral development, moral reasoning, gifted children.

Advisor: Assistant Prof. Menekşe BOZ, Hacettepe University, Department of Primary Education Division of Early Childhood Education.

Co- Advisor: Assoc. Prof. Dr. H. Elif Dağlıoğlu, Hacettepe University, Department of Primary Education Division of Early Childhood Education.

ETİK BEYANNAMESİ

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Şifa Kevser ÇAKMAK TELOĞLU

TEŞEKKÜR

2 yıl süren uzun ve zorlu yolculuğumda, her zaman olduğu gibi yanımda olan yol arkadaşım, eşim, yârim, sevdiğim. Ben pes etsem de sen hiç pes etmedin, şu hayattaki en büyük şansım seninle birlikte bu hayat yolculuğuna çıkmak, akademik kariyerimin en büyük şansı da, senin gibi hayatı kolaylaştıran fedakâr bir eş ile evlenmiş olmam. Sen benim yap-bozumun eksik parçasıydın, sen geldiğinden beri tamamım ve sen geldiğinden beri huzurlu. İyi ki varsın. Söz veriyorum, doktora tezimde seni bu kadar yormayacağım.

Annem, Babam, Nisa, Mükremin, Enise yani ailem. Siz olmasaydınız, ne bu yola çıkar ne de bu yolu yürüyebilirdim. Hayattaki en güzel şey insanın ne olursa olsun, sırtını yaslayacağı bir ailesinin olmasını bilmesiymiş ve hayatta karşılaşılan zorluklar kimi zaman bunu daha iyi anlayabilmek için gerekliliği. Ben bu uzun ve zorlu yolda, sizin varlığınızın kıymetini bir kez daha anladım ve bir kez daha şükrettim. Hep burada olun, yanı başımda. Hayattaki en büyük gururum sizin çocuğunuz olarak anılmak ve bu hiç değişmeyecek.

Sayın danışmanım Yrd. Doç. Dr. Menekşe Boz ve eş danışmanım Doç. Dr. Elif Dağlıoğlu Hocam, tezim süresince kendim olmama izin verdiğiniz, konu seçimimde, ölçek geliştirme sürecimde desteğinizi ve fikirlerinizi esirgemediğiniz için çok teşekkür ederim. Anladım ki, insanın kendi seçimlerine fırsat verip onu destekleyen danışman en değerli danışmanmış ve ben bu konuda çok şanslıymışım. Bana ve tezime kattığınız her şey için çok teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alan sayın Doç. Dr. Aysel Esen Çoban ve Doç. Dr. Neslihan Güney Karaman hocalarım, tezim süresince de verdiğiniz katkılara hayatım boyunca minnettar kalacağım, bana kattığınız her şey için çok teşekkür ederim. Yrd. Doç. Dr. Saniye Bencik Kangal ve Yrd. Doç. Dr. Zeynep Kurtulmuş hocam, güler yüzünüz, değerli fikirleriniz için çok teşekkür ederim.

Ali Abi, hayatta hep sahip olmanın hayalini kurduğum abi olduğun için, ne zaman üzülsem yanıma gelmekte hiç tereddüt etmeyeceğini bilmenin verdiği güven için, benim için çok başka ve yeni bir ailede bile bir an olsun beni yabancı hissettirmedığın için, her şeyi konuşup tartışabildiğim çok az insandan biri olduğun için çok teşekkür ederim. Bobo'dan sevgilerle.

Ve fikirleriyle her zaman önüme ışık tutan, artık iş arkadaşım olmaktan çıkıp dosta dönüşen arkadaşlarım. Başta kader arkadaşım Sabiha olmak üzere Ayça, Hande, Hilal, Dila, Hatice iyi ki varsınız. Bana ve tezime kattığınız her şey için çok teşekkür ederim.

Esra Toysal (Emil) ve Ayşegül Çalışkan (Özenoğlu), hiç eskimeyen eski dostlarım, ortaokul sıralarından devam eden dostluğumuz kesintiye uğrasa da hiç son bulmadı. Ve bugün artık biliyorum ki en iyiler en eskilermiş. Karakterime, yaşamıma ve dolaylı yoldan tezime kattığınız her şey için çok teşekkür ederim.

Son olarak daha tezi yazmaya karar verdiğim gün, ilk teşekkür cümlemi kurmayı hayal ettiğim insan, can dostum, kardeşim, ev arkadaşım, palyaçoluk partnerim ve en büyük boşluğum, Seda. Hayatımın en güzel zamanlarını seninle geçirdiğim için çok mutluyum yine dönsem hiç tereddüt etmez aynı seçimleri yapardım. Ve gerçek şu ki sen olmasan, belki bugün, bu yolu seçmiş olmazdım. Desteğin, kardeşliğin ve güvenin için çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
1.3. Problem Cümlesi	5
1.3.1. Alt Problemler.....	5
1.4. Sayılılar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
1.7. Araştırmanın Kuramsal Temeli	7
1.7.1. Ahlak, Ahlaki Yargı ve Ahlaki Akıl Yürütme	7
1.7.2. Erken Çocuklukta Ahlak Gelişimi.....	8
1.7.3. Ahlak Gelişim Kuramları	9
1.7.3.1. Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı.....	10
1.7.4.1. Kohlberg'in Ahlak Gelişim Kuramı	13
1.7.5. Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek.....	15
1.7.6. Zekâ Kuramları.....	17
1.7.6.1 Gardner'ın Çoklu Zekâ Kuramı	17
1.7.6.2 Renzulli'nin Üçlü Halkası	18
1.7.6.3 Stenberg'in Üçlü Sac Ayağı Sistemi	19
1.7.6.4 Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Sınıflaması	19
1.7.6.5 Dobrowski'nin Aşırı Duyarlılık Alanları	19
1.7.7 Erken Çocuklukta Üstün Yeteneklilik.....	20
1.7.7.1. Erken Çocuklukta Üstün Yeteneklilerin Zihinsel Gelişim Özellikleri	21
1.7.7.2. Üstün Yeteneklilerin Sosyal Gelişim Özellikleri.....	23
1.7.7.3. Üstün Yeteneklilerin Ahlaki Gelişim Özellikleri.....	25
1.7.7.4. Üstün Yeteneklilerin Tanılanması	26
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	28
2.1. İlgili Araştırmalar Özet	32
3. YÖNTEM	34
3.1. Araştırmanın Yöntemi	34
3.2. Evren- Örneklem.....	35
3.3. Çalışma Grubu.....	35
3.3.1. Çalışma Grubunun Özellikleri.....	35
3.3.2. Katılımcılarla İlgili Demografik Bilgiler	36

3.4. Veri Toplama Araçları	36
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	37
3.4.2. Erken Çocuklukta Ahlaki Yargı Envanteri.....	37
3.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanışı	38
3.6. Veri Toplama Araçlarının Uygulanışı	59
3.7. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi	59
3.8. Araştırmanın İç, Dış Geçerliliği ve Güvenirliği	62
3.8.1. Araştırmanın İç Geçerliliği.....	62
3.8.2. Araştırmanın Dış Geçerliliği	62
3.8.3. Araştırmanın Güvenirliği.....	62
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	64
4.1. Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2'den Aldıkları Puanlar	64
4.2. Erken çocukluk dönemindeki Üstün Yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların ahlaki akıl yürütmelerinin yaşları ile ilişkisi.....	69
4.3. Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Akıl Yürütmelerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	72
4.4. Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Akıl Yürütmelerini Anne-Baba Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	74
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	77
5.1. Sonuçlar.....	77
5.2. Öneriler.....	78
5.2.1. Araştırmaya Dönük Öneriler	78
5.2.2. Uygulamaya Dönük Öneriler	79
KAYNAKÇA.....	80
EKLER DİZİNİ	86
EK 1. ETİK KURUL ONAY BİLDİRİMİ	87
EK-2 MEB İZİNİ	88
EK-3 DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	89
EK-4 ORJİNALLİK RAPORU	91
ÖZGEÇMİŞ	92

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Dağılımları	36
Tablo 3.2: Ölçek-1- Durum 1 İçin Puanlama Cetveli.....	39
Tablo 3.3: Ölçek-1 - Durum 2 İçin Puanlama Cetveli.....	42
Tablo 3.4: Ölçek-1- Durum 3 İçin Puanlama Cetveli.....	45
Tablo 3.5: Ölçek-1- Durum 4 İçin Puanlama Cetveli.....	48
Tablo 3.6.: Ölçek-2- Durum 1 İçin Puanlama Cetveli.....	52
Tablo 3.7: Ölçek-2- Durum 2 İçin Puanlama Cetveli.....	55
Tablo 3.8: Ölçek-2- Durum 3 İçin Puanlama Cetveli.....	57
Tablo 3.9: Test-Tekrar Test Analizi	60
Tablo 3.10: Ölçek-1 için Puanlayıcılar Arası Tutarlılık Katsayıları	61
Tablo 3.11: Ölçek-2 İçin Puanlayıcılar Arası Tutarlılık Katsayıları	61
Tablo 4.1: Üstün Yetenekli Çocuklar ile Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Toplam Puan Ortalamaları ve t-testi sonuçları.....	64
Tablo 4.2: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek- 2 Evre ve Düzey Dağılımları	65
Tablo 4.3: Üstün Yetenekli Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek- 2 Evre ve Düzey Dağılımları	65
Tablo 4.4: Üstün Yetenekli Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2 Puan Ortalamaları ile yaşları arasındaki ilişki Kruskal Wallis H-Testi Sonuçları	69
Tablo 4.5: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2 Puan Ortalamaları ile yaşları arasındaki ilişki Kruskal Wallis H-Testi Sonuçları	70
Tablo 4.6: Üstün yetenekli Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2 Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması, Man Whitney-u Testi Sonuçları	72
Tablo 4.7: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2 Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması, Man Whitney-u Testi Sonuçları	73
Tablo 4.8: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Akıl Yürütmelerini Anne Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması Man Whitney-U Testi Sonuçları	74
Tablo 4.9: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Akıl Yürütmelerini Baba Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması Man Whitney-U Testi Sonuçları	75

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Ölçek 1 Durum 1 Ortak Resim	40
Şekil 3.2. Ölçek 1 Durum 1 Erkek Çocuk için	40
Şekil 3.3. Ölçek 1 Durum 1 Kız Çocuk için	41
Şekil 3.4. Ölçek 1 Durum 2 Ortak Resim	43
Şekil 3.5. Ölçek 1 Durum 2 Ortak Resim	43
Şekil 3.6. Ölçek 1 Durum 2 Kız Çocuk için	44
Şekil 3.7. Ölçek 1 Durum 2 Erkek Çocuk için	44
Şekil 3.8. Ölçek 1 Durum 3 Kız Çocuk için	46
Şekil 3.9. Ölçek 1 Durum 3 Erkek Çocuk için	46
Şekil 3.10. Ölçek 1 Durum 3 Kız Çocuk için	47
Şekil 3.11. Ölçek 1 Durum 3 Erkek Çocuk için	47
Şekil 3.12. Ölçek 1 Durum 4 Erkek Çocuk için	49
Şekil 3.13. Ölçek 1 Durum 4 Kız Çocuk için	49
Şekil 3.14. Ölçek 1 Durum 4 Kız Çocuk için	50
Şekil 3.15. Ölçek 1 Durum 4 Erkek Çocuk için	50
Şekil 3.16. Ölçek 1 Durum 4 Kız Çocuk için	51
Şekil 3.17. Ölçek 1 Durum 4 Erkek Çocuk için	51
Şekil 3.18. Ölçek 2 Durum 1 Kız Çocuk için	52
Şekil 3.19. Ölçek 2 Durum 1 Kız Çocuk için	53
Şekil 3.20. Ölçek 2 Durum 1 Erkek Çocuk için	53
Şekil 3.21. Ölçek 2 Durum 1 Erkek Çocuk için	54
Şekil 3.22. Ölçek 2 Durum 2 Ortak Resim	55
Şekil 3.23. Ölçek 2 Durum 2 Kız Çocuk için	56
Şekil 3.24. Ölçek 2 Durum 2 Erkek Çocuk için	56
Şekil 3.25. Ölçek 2 Durum 3 Ortak Resim	57
Şekil 3.26. Ölçek 2 Durum 3 Erkek Çocuk için	58
Şekil 3.27. Ölçek 2 Durum 3 Kız Çocuk için	58

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

1.GİRİŞ

İnsanlığın ilk zamanlarından beri, toplumların içinde bulunduğu zaman dilimleri ve yaşadığı koşullara bağlı olarak, o toplumda değer gören özellikler de farklılaşmıştır. Örneğin; ilk çağlarda, avcılık en önemli yetenek olarak öne çıkarken, zamanla yerleşik hayata geçilmesi ile birlikte bu kez önem kazanan tarım ve çiftçilik olmuştur. Zaman değiştiğinde, toplumların “başarılı” bireylerden beklediği özellikler de farklılaşmıştır (Sak, 2011). Ve bu “başarıyı” temsil eden, toplumların potansiyel liderleri kabul edilen üstün yeteneklilerin, tanımı neredeyse tarihin başından beri sürekli değişmiş ve güncellenmiş olsa da, tüm toplumlarda “üstün”, “toplumu yönetmeye layık”, “toplumları ileri götürecek insanlar” yani bir nevi seçilmişler olarak görülmüşlerdir. İlk zamanlar yalnızca “başarı” ve “zekânın” değerli olduğu görüşü kabul görmüş olsa da (Ataman, 2004) tüm dünya, yalnızca bunların yeterli olmadığını acı bir gerçekle öğrenmiştir: Adolf Hitler. Siyasi bir lider, teorisyen, ressam, yazar ve devlet adamı olan Hitler, aynı zamanda beden dili ve hitabet yeteneğiyle kitleleri de peşinden sürüklemiştir. Hayatı boyunca ressam olmanın hayalini kurmuş bir çocuk olan Hitler, eğitim hayatının bitmesi ve Yahudi düşmanlığının hâkim olduğu bir yerde yaşamaya başladığı ilk zamanlar hiç anlayamadığı ve karşı çıktığı antisemitizm düşüncesinin, zamanla en büyük savunucusu haline dönüşmüştür. Sahip olduğu kontrolsüz güçle birlikte hiçbir ahlaki ve etik değere sahip olmaksızın Yahudi, Çingene hatta engelli insanları öldürmüş ve öldürmelerini teşvik etmiştir. İlk olarak Almanya’yı 1. Dünya savaşından sonra ortaya çıkan büyük buhrandan kurtaracağı, demokrasi ve eşitliği sağlayacağı vaadiyle iktidara gelen Hitler önce halkın refah seviyesini yükseltmiş, işsizliği ve enflasyonu düşürmüştü ve halkı, onlar için en iyiyi düşündüğü fikrine inandırmıştır. Siyasi zekâsı, hitabet yeteneği ve Yahudi düşmanlığı ile tehlikeli bir silaha dönüşen Hitler, sonuçta 5.5 milyondan fazla insanın ölümüne, 2. Dünya savaşının başlamasına sebep olmuş ve insanlık tarihine kara bir leke olarak geçmiştir (Roberts, 2001).

Hitler’in tarih sahnesinden silinmesi ve İkinci Dünya savaşının bitmesiyle, ivme kazanan ‘fiziksel olmayan’ savaş anlayışı kendini hızla bilim ve teknolojinin ilerlemesine bıraktı. Silahla çok şeye hükmedebilirdiniz ama artık fiziksel gücün yerini beyin gücüne bıraktığı bir dünyada silahların eskimesini nasıl

engelleyebiliriniz? Sovyetler Birliğinin ilk uzay aracı Sputnik'i uzaya fırlatmasıyla artık yenedünyada iz bırakmanın tek yolunun en uzak menzili vurmak değil, en uzak menzile gitmek olduğunun anlaşıldığı yıllarla beraber, batılı ülke politikalarında ağırlığın, kendilerini her yönden ileri taşıyacak beyinlere yani üstün yeteneklilere, onların tanılanması, takibi ve eğitimine verdiğini söylenebilir (Akarsu, 2001; Ataman, 1998).

O zamandan bugüne, üstün yetenekli çocuklar en geniş çerçevesiyle 1972 yılında ABD Eğitim Konseyi tarafından hazırlanan stn Zeklilerin Eğitimi Raporu'nda, "genel zihinsel yetenek, özel akademik yetenek, yaratıcı ve üretken düşünme, liderlik ve görsel sanatlar alanlarından en az birindeki seçkin yeteneklerinden dolayı, yüksek seviyede iş yapmaya yeterli oldukları bu alandaki uzmanlar tarafından tanılanmış çocuklardır" şeklinde ifade edilmiştir. Hızla değişen dünya ile birlikte üstün yeteneklilerde aranan, önem verilen ve dikkat edilen özellikler de değişmiştir. Onların erken yaşlardan itibaren gösterdikleri ipuçlarının başında, "genel zihinsel yetenek", "zel akademik yetenek", "liderlik" gibi özelliklerle beraber "dürüstlük ve adalete önem verme", "akıl yürütme ve problem zme becerisi", "gelişmiş ahlaki değerlere sahip olma" gibi özellikler de gelmektedir (Clark, 1992; Clark, 2013; Dağlıoğlu, 2010; Marland, 1972). Başkalarına karşı şefkat, iyi niyet, merhamet duyma, empati kurma, toplumsal olaylara kafa yorarak çareler arama, sorumluluk alma, karşılıksız yardım etme gibi özellikler yaşıtlarından çok erken ve hatta kimi zaman yetişkinlerden bile daha ileri seviyede, üstün yetenekli çocuklarda görülür (Loveky, 1997; Silverman, 1993). Bu durum onların, normalde insanların hayatına yayılmış şekilde gerçekleşen ahlaki ikilemlerin çok küçük yaşta farkına varmaları ve bu ikilemleri zmeye çalışmaları şeklinde ortaya çıkar. Yaşadığı ikilemlerin bir sonucu olarak, çevresini gözlemleyen ocuk, yaşıtlarının hatta kimi zaman yetişkinlerin bile kendisi ile aynı değerleri paylaşmadığını gördüğünde topluma ayak uydurmakta zorlanabilir, yalnızlık, değerersizlik, depresyon duygularını hissedebilir. evresindeki haksızlıkları değerştirememek onu sinirlendirip, isyankâr bir ruh haline dönüştürebilir ve sonuçta kendisine ya da çevresine zarar veren bir birey ortaya çıkabilir (Gündüz; 2010; Hökelekli ve Gündüz, 2004; Loveky, 1994, 1997; Silverman, 1993). Bu yüzden geleceğin mimarı, toplumların potansiyel karar vericileri olarak çocukların zihinsel gelişimleri kadar psikolojik ve sosyal-duygusal gelişimleri ve bu alanların birbiriyle uyum içinde olması önemlidir (Kurnaz, iftci ve

Karapazar, 2013). Geleceğin liderlerinin yalnızca bilim ve teknolojide değil dünya barışında da söz sahibi olabilmesi için, yaşlılarından sadece bilişsel olarak değil, sosyal- duygusal olarak da farklılaşan üstün yetenekli çocukların sosyal ve ahlaki olarak desteklenmesi gerekir. Çünkü aynı zekâ düzeyine sahip ve aynı işi yapan, bir terörist ile bir bilim adamını birbirinden ayıran tek şey sahip oldukları etik ve ahlaki değerlerdir (Sternberg, 2012). Bu çocuklar için, en doğru ve faydalı şekilde sosyal-duygusal destek programlarının hazırlanabilmesi için ise önce onların sosyal duygusal, ahlaki gelişimlerinin, akıl yürütme biçimlerinin ve desteğe ihtiyaç duyabileceği durumların ayrıntılı şekilde bilinmesi ve yaşlılarıyla farklılaşan noktalarının tespit edilmesi çok önemlidir (Silverman, 1994).

1.1. Problem Durumu

Ahlak, insanın var olduğu her yerde hep var olan ve sorgulanan bir kavram olmuştur. Ahlakın ne olduğuna yönelik anlam arayışı kültür, zaman, inanç gibi kavramlara göre değişse de, toplumlardaki ahlak anlayışı herhangi bir düşünce ya da inançtan bağımsız olarak hep var olmuştur. Çünkü her toplum ahlakın da temelini oluşturan 'iyi' ve 'kötü' kavramlarını tanımlamaya ve davranış olarak da karşılığını bulmaya çalışmıştır. Bu karşılıklar kültüre göre değişse de her toplumda bir ahlak sistemi vardır (Aydın, 2008; Gündüz, 2010).

Aydın'ın aktarımına (2008) göre "ahlaki davranışın" temelini oluşturan ahlak duygusunun doğuştan mı geldiği yoksa çevrenin etkisiyle mi oluştuğu uzunca süre tartışılmış fakat insan gelişimi ilgili hiçbir şeyin "doğuştan gelen genetik miras" ile açıklanamaması ile "sosyal çevrenin" de etkisi yadsınamamıştır. Ancak, ahlakta aranan ilk şart olan "bilincin" büyük ölçüde doğuştan gelen zekânın etkisiyle ortaya çıktığı yani zekânın, kişinin ahlaki gelişimini de doğrudan etkilediği çokça kabul görmüştür (Loveky, 1997; Silverman, 1993).

Son yy. 'da zekâ ile ilgili çalışmalar ve kavramlar geniş yer tutmuştur. Zekâ ve genel akademik yetenek arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar zamanla daha sosyal konulara kaymaya başlamıştır (Bencik-Kangal, 2010; Saranlı ve Metin, 2012; Silverman, 1993) kuşkusuz bundaki en büyük etken IQ puanının tek başına, bireyin kendini geliştirmesinde ve şartlara uyum sağlamasında yeterli olmadığı artık fark edilmiş olmasıdır (Erol, 2004).

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bloom (1985) , Wells ve Matthews (1994) gibi modern düşünürler, çocukların diğer bireylere karşı duyarlılığının, karakteristik ahlaki bir davranış olduğunu savunurlar. Çocukta gelişen empati davranışı ve çocuğun konu hakkındaki farkındalığından ziyade, bu duyarlılığın gelişmesinde durumun bilişsel ve duygusal olarak kavranması etkilidir. Bir davranışın ahlaki olup olmasını belirleyen şey, diğer bireylerin duygularının ve durumu değiştirmek için yapılması gereken hareketin farkında olunmasıdır. Bir çocuğu yetişkine dönüştüren şey de, kazanılan tecrübenin miktarı ve çeşididir. Örneğin bir yetişkin, bir çocuğa henüz hiçbir fikri olmadığı bir konuda tavsiye verebilir ve çocuk bu tavsiyeleri deneyerek kendisi ve içinde bulunduğu durum için uygun olup olmadığını görür. İlk zamanlar, yetişkin tavsiyelerini koşulsuz itaat düşüncesiyle yerine getiren çocuk, zamanla ilerleyen bilişsel gelişimiyle beraber, önceki deneyimlerinden edindiği tecrübelerden yola çıkarak ve diğer insanların duygularını da göz önünde bulundurarak kendine yeni ve özgün bir yol çizer. Bu özgün yollar artıkça çocuk bir yetişkine dönüşür ve kendi ahlak mekanizmasını oluşturur. Bu düşünce modeli Gilligan'ın (1982) da modeliyle benzerlik gösterir ve empati kurmaya bağlı olan insan ilişkilerini önemser. Başka bir bireyin yaşadığı acıya ve zorluğa karşı duyarlılığın gelişmesi ahlaki değerlerin ortaya çıkmasının temel sebebidir. Bu tip düşünme hem akıl yürütmeyi hem de kişilere yönelik ilgi ve merhameti içerir (Loveky, 1997).

İnsanlığın başından bu yana ahlak zekâ ile ilişkilendirilmiş ve bireyde "ahlak" aranması için öncelikle "bilinç" ve "iradeye" sahip olması gerektiği savunulmuştur (Gündüz, 2010). Piaget (1947) ve Kohlberg (1972) gibi araştırmacılar kuramlarında, ahlaki olgunluğun bilişsel gelişimle ilgili olduğunu net şekilde ortaya koymuşlardır. Çocuğun "otonom ahlak" kazanması onun bilişsel gelişimi ve zekâsıyla doğrudan ilgilidir. Toplumun açık ara en etkili azınlığını oluşturan, üstün yetenekli çocuklar (Ataman, 1998; Çağlar, 2004; Sak, 2001) ise bilişsel yönlerinin akranlarından daha üst düzeyde olması sebebiyle, dünyayı algılamaya daha erken başlar ve ahlaki ikilemlerle daha erken tanışır. Bu deneyimler, onların ahlak gelişiminin ilk evrelerinden hızlıca geçmelerini sağlar (Hökelekli ve Gündüz, 2004).

Zekâ ile ahlakın doğrudan ilişkili olduğu kabul edilmiş olsa da bu alanda, özellikle üstün yeteneklilik ile ahlaki yargı-ahlaki muhakeme arasındaki ilişki gibi konularda yeterince çalışma yapıldığını söylemek zordur (Gündüz, 2010; Loveky, 1997). Erken çocukluk dönemindeki çocuklar için ise, bu konuda geliştirilen ölçekler ve yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Bu araştırma bu konudaki eksikliklerden yola çıkarak, erken çocukluk dönemi içerisinde yer alan 5-7 yaş arasındaki üstün yetenekli ve aynı yaş grubundaki normal gelişim gösteren çocukların ahlaki akıl yürütmelerini, tanılanma durumu, yaş, cinsiyet ve anne- baba eğitim düzeylerini göz önüne alarak karşılaştırmak ve bu konudaki literatüre ve ilgili gruplar için geliştirilecek sosyal-duygusal destek programlarının ve başka çalışmaların hazırlanmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır.

1.3. Problem Cümlesi

Bu araştırma “Erken çocuklukta normal gelişim gösteren çocuklar ile üstün yetenekli çocukların ahlaki akıl yürütmeleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?” sorusu üzerine ortaya çıkmıştır.

1.3.1. Alt Problemler

Araştırmada, problem sorusu temel alınarak aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Erken çocukluk dönemindeki, üstün yetenekli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların ahlaki akıl yürütmeleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Erken çocukluk dönemindeki üstün yetenekli çocukların ahlaki akıl yürütmeleri ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Erken çocukluk dönemindeki normal gelişim gösteren çocukların ahlaki akıl yürütmeleri ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Erken çocukluk dönemindeki normal gelişim gösteren çocukların ahlaki akıl yürütmelerinde cinsiyetlerinden kaynaklanan bir farklılık var mıdır?
5. Erken çocukluk dönemindeki üstün yetenekli çocukların ahlaki akıl yürütmelerinde cinsiyetlerinden kaynaklanan bir farklılık var mıdır?
6. Erken Çocukluk dönemindeki üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların ahlaki akıl yürütmelerinde anne ve baba öğrenim düzeylerinden kaynaklanan bir fark var mıdır?

1.4. Sayılılar

1. Katılımcıların görüşme sırasında, sağlık ve psikolojik durum olarak iyi olduğu, cevaplarını samimi ve içten şekilde verdiği öngörülmektedir.
2. Bulunduğu okulda üstün yetenekli olarak tanılandığı ve/veya bireysel eğitim programına devam ettiği ifade edilen her çocuğun üstün yetenekli olduğu varsayılmaktadır.
3. Öğretmeni tarafından, özel bir tanısı olduğu belirtilmeyen tüm çocukların normal gelişim gösterdiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma Ankara ili merkez ilçelerinde bulunan MEB'e bağlı anaokullarına ve ilkokullara devam eden normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocuklarla sınırlıdır.
2. Bu araştırmada kullanılan veriler 2015-2016 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ahlak: "Bir toplumda kişilerin, uymak zorunda olduğu davranış biçimleri ve kurallardır." (TDK, 2016).

Ahlak Gelişimi: Karar vermede yetişkinler tarafından dışsal biçimde yönetilen karar verme mekanizmasının, zamanla bireysel kriterler geliştirilerek 'otonom' olmaya geçiş sürecidir (Berk, 2013, s.378).

Erken Çocukluk: 0-8 yaşlarını kapsayan, gelişimin en hızlı olduğu dönemdir (Dağlıoğlu, 2015).

Üstün Yetenekli Çocuk: Üstün yetenekli çocuk, en az bir gelişim alanında yaşıtlarından ileri, meraklı, öğrenmek için gerekli iç motivasyona sahip olan, bilgiyi hatırlamada başarılıdırlar. Neden- sonuç ilişkisi kurmada ve bilgiyi işlemede, yaratıcılıkta ve özgünlükte, insani ve toplumsal olaylara duyarlılıkta diğerlerinden farklıdırlar, gelişkin bir mizah anlayışları vardır (Meb,1991).

Ahlaki Muhakeme: Bir olay ya da durum karşısında bireylerin birbirlerine nasıl davranacakları ve "yanlış" ile "doğruya" karar vermedeki zihinsel süreçlerin tümüdür (Çileli, 1995).

1.7. Araştırmanın Kuramsal Temeli

1.7.1. Ahlak, Ahlaki Yargı ve Ahlaki Akıl Yürütme

Ahlak konusu insanlık tarihi kadar eskidir, “doğru ve yanlış nedir” soruyla başlayan ahlak her zaman ilgi çekmiş, kimi zaman din kavramıyla kimi zaman dinden bağımsız olarak ancak her zaman tartışılmıştır. Ahlakın sadece din çerçevesinde değerlendirilmesi bu konuya kısıtlı bir bakış açısı olur. Dinlerin ahlak üzerindeki etkisi ve ahlakın dini öğeleri de barındırdığı yadsınamaz ancak ahlak, dinlerin kabul ettiği doğru ve yanlışlardan çok daha genel prensipleri de geliştirme sürecidir. Diğer bir söylemle nasıl ki, zihinsel gelişim bireyi temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve sadece reflekslerle hayatta kaldığı bebeklik döneminden, yeni keşifler yapan hatta uzayda yaşam arayan bir bireye dönüştürebiliyorsa; ahlak gelişimi de ilk olarak sadece kendi ihtiyaçlarını umursayan ve sadece id’inin etkisinde hareket eden bir bireyden; kendisinin ve başkalarının hayatını değiştiren, evrensel ahlak anlayışına sahip olacak bir bireye dönüştürebilir (Gündüz, 2010; Öztürk ve Akbaba, 2015). Özellikle 20. yy.’dan sonra ahlakın bilişsel süreçlerle doğrudan ilişkili olduğunun daha net anlaşılmasıyla birlikte eğitim ve psikoloji alanında çalışan kuramcılar da ahlakla ilgili çalışmaya başlamıştır. Bunlardan en çok öne çıkan ve Kohlberg ve Piaget’dir (Gündüz, 2010).

Ahlaka yönelik tanımlar farklılaşsa da temel olarak şunlar öne çıkmaktadır.

- İnsanı başkalarının gözünde iyi ya da kötü olarak tanınmasını sağlayan, huyu, mizacı ve bilinci ile ortaya koyduğu davranışlardır.
- İnsanın kendi isteği ve bilinciyle bir davranışı ortaya koymasıdır.
- “Toplumlar zaman içinde oluşmuş ve herkesin uyması gereken kurallar bütünüdür”(Aydın, 2008, s. 20). Ahlakla ilgili en çok öne çıkan kavram seçimlerin bilinç ve irade gerektirmesidir (Silverman, 1993; Sternberg, 2009).

Toplumun devamlılığı için gerekli belli başlı kurallar vardır ve bu kuralların varlığını sürdürebilmesi için o toplumdaki insanların onları içselleştirmesi gerekir bu kurallar çoğunluk çevreye ve olası ikilem durumlarına uyum sağlayıcı niteliktedir. İlk aşama kuralları kesin ve değişmez gören birey zamanla onları içselleştirirken bir yandan da onları sorgulamaya, bazılarının durum ve şartlara göre revize etmeye, geçerliliği yitirmiş olanları kural olmaktan çıkarmaya başlar (Senemoğlu, 2012).

Ahlaki bir davranışın, geliştirilmesinde üç itici güç bulunur. Bunlar “alışkanlık”, “hırs” ve “irade”dir. Birey davranışı geliştirirken bu üç güçten en az birinden mutlaka destek alır (Aydın, 2008, s.30). Buna paralel olarak Sternberg (2009), ahlaki davranış göstermenin, düşünüldüğünden daha zor olduğunu ve aşağıdakileri akıl yürütme becerilerini gerektirdiğini söyler;

- Tepki göstermek gereken bir durumun var olduğunun farkına varma,
- Durumun ahlaki bir yönü olduğunu kavrama
- Bu ahlaki yönün önemli olduğuna karar verme
- Bu probleme etik bir çözüm getirmek için sorumluluğu üstlenme
- Probleme uygun olan soyut etik(ahlaki) kuralları düşünmek
- Bu etik kuralların, probleme nasıl somut çözümler getirmek için kullanabileceğini düşünme,
- Bireyi ahlaki davranmamaya zorlayan bağlamsal güçlerle mücadele ederken, ahlaki çözümü uygulama
- Ahlaki davranmanın getirdiği olası sıkıntılarla başa çıkma.

Hartshorne ve May yaptıkları çalışmalarda, toplumda kabul edilenin aksine çocuklar, “dürüstlük, yalan söylememe, hile yapmama” gibi değerleri özümsemiş olsalar bile, fırsat bulduklarında eğer otoritenin haberi olmayacağından eminlerse yanlış kabul ettikleri davranışları yaptıklarını, bu yüzden ahlaki değerlerin, ahlaki davranışın göstergesi olamayacağını savunmuşlardır. Ancak Kohlberg, ahlaki gelişimi bilişsel gelişime dayandırdığı kuramında çocuklarla yaptığı çalışmada bireylerin ahlaki yargılarındaki düzey yükseldikçe, gerçekten durumla yüz yüze geldiklerinde, ahlaki davranma oranının da arttığını gözlemlemiştir (akt. Çifçi- Arıdağ ve Yüksel, 2010).

1.7.2. Erken Çocuklukta Ahlak Gelişimi

Ahlak gelişimi, karar vermede yetişkinler tarafından dışsal biçimde yönetilen karar verme mekanizmasının, zamanla bireysel kriterler geliştirilerek ‘otonom’ olmaya geçiş sürecidir (Berk, 2013, s. 378). Ahlakın gelişebilmesi için, çocuğun öncelikle ayrı bir birey olduğunun farkında olması gerekir bu yüzden bu farkındalık oluşmadan ahlak duygusundan söz edilemez. Çocuk ayrı bir birey olduğunu fark ettiği anda,

“yanlış” ve “doğru” kavramlarıyla da karşı karşıya gelir. Ancak bu dönemde çocuğun etrafında sadece ebeveynler ve bakıcı vardır. O yüzden ilk aşamada “doğru” ve “yanlış” kavramları yalnızca yetişkinlerin söyledikleriyle vardır, zamanla bu kavramlar yerleşerek çocuğun bir parçası haline gelir. Ahlak ilk aşamada bir “kazan-kazan” durumudur. Çocuk ilk aşamada yetişkinlerin onun ihtiyaçlarını karşılamak için var olduğunu düşündüğü için, onun isteklerini karşılayabilecek durumdaki yetişkine itaat edecek, kendi arzu ve isteklerini karşılayacak kararlar alır. Zamanla bu çerçeve genişleyerek arkadaşları, toplumu ve kimi zaman da insanlığı içerecek şekilde genişler ve birey başkalarını da göz önüne alarak kararlarını vermeye başlar (Akt. Gündüz, 2010; Loveky,1997; Strenberg,2009).

Gelişimin ahlaki boyutunun üç farklı yönü vardır. Bilişsel yön; akıl yürütme, tutumlar ve değerler gibi düşünme içeren yönüdür. Davranışsal yön; akıl yürütmeleri sonunda bireylerin doğru olduğu sonucuna vardıkları şeyi yapıp yapmamaları ile ilgilidir. Duyuşsal yön ise; bireylerin bir durumun doğru ya da yanlışlığı ile duygularının, davranışlarıyla aynı olup olmadığıyla ilgili kısmıdır (Sözer-Çapan, 2005). Bu ahlaki gelişim sürecinde günlük hayatta karşılaştığı ikilemlerin bir sonucu olarak çevresini gözlemleyen çocuk, yaşlılarının hatta yetişkin diğer insanların da kendisi ile aynı değerleri paylaşmadığını gördüğünde topluma ayak uydurmakta zorlanabilir, yalnızlık, değersizlik, depresyon duygularını hissedebilir. Çevresindeki haksızlıkları değiştirememek onu sinirlendirip, isyankâr bir ruh haline dönüştürebilir sonuçta kendisine ve çevresine zarar veren bir birey ortaya çıkabilir (Akarsu,2004a; Hökelekli ve Gündüz, 2004; Gündüz, 2010; Loveky, 1994, 1997; Silverman,1993).

1.7.3. Ahlak Gelişim Kuramları

Ahlak kuramlarının Freud ile başladığı söylenebilir. Freud, ahlakın gelişmesinde yetişkin otoritesinin etkisini savunmuştur, buna göre 5 yaş dolaylarından ortaya çıkan vicdan, anne babanın tutumlarıyla şekillenir ve sonrasında fazla değişikliğe uğramadan, birey aynı şekilde yaşamaya devam eder (Aydın, 2003; Özeri, 2004).

Freud ile başlayan psiko-analitik kuramcılar bireylerin doğuştan kötü olduğunu ve düzeltilmesi için müdahaleye ihtiyaç duyduğunu savunmuşlardır. Bu düşünceyi, insanın aslında nötr olduğunu ve öğrendikleriyle iyi ya da kötü olabileceğini düşünen sosyal öğrenme kuramcıları izlemiştir. Piaget ile başlayan insanın doğuştan iyi olduğuna yönelik inançla birlikte, ahlakın zihinsel süreçlerin sonucu olduğu fikri

kabul görmüştür. Bu fikri benimseyen Kohlberg, Piaget'ten esinlenerek kuramını geliştirmiştir ve ahlaki sistematik ilerlediğini savunduğu düzeylere ayırmıştır (Aydın, 2003).

Erikson; 8 basamağa ayırdığı insan gelişiminin farklı dönemlerden oluştuğunu, gelişimin sağlıklı olarak devam etmesi için bu dönemlerde ortaya çıkan krizlerin doğru şekilde çözülmesi gerektiğini savunur. Örneğin; 3-6 yaş arasındaki “girişimciliğe karşı suçluluk” evresinde çocukların kendi istekleriyle otoritenin istekleri arasında seçim yapmak zorunda hissettiklerinin ve ailenin isteklerini yaparken bunun ele alınması gerektiğini savunmuştur (Çağdaş ve Seçer,2002; Johnson, 2014).

Ahlak kuramlarını incelerken, standart bir tanımlama yapmak zordur. Kimilerine göre evrensel adalet ve içselleştirdiklerini savunmuştur. Bu dönemdeki onaylanma ihtiyacı çocuğu bilinçsiz de olsa topluma uymaya iter (Johnson, 2014; Özeri, 2004).

Ahlak gelişiminin bilişsel gelişimle birlikte ilerlediğini savunan ilk kuramcı John Dewey'dir. Dewey'e göre ahlak aşamalı olarak ilerler bu aşamalar üç basamaktan oluşur; “ahlak öncesi düzey”, “geleneksel düzey”, “özerk düzey”. Ancak Dewey çalışmalarını ilerletmemiş ve kuramsal düzeyde bırakmıştır. Onun çalışmalarını temel alarak Piaget ve ardından daha geniş şekilde Kohlberg kendi kuramlarını oluşturmuşlardır (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Carol Gilligan, Kohlberg'in çalışmalarını yalnızca erkek bireylerle yapmasına ve erkeklerin akıl yürütmelerinin kadınlardan daha ileride olduğu görüşüne karşı çıkmıştır. Ahlakın şefkat yönünün ihmal edilmemesine vurgu yapan Gilligan, kadınların ahlaki kararlarının bu şekilde doğruluk ilkeleriyle karar alma yeteneğidir ve akıl yürütmeyi temel alır, kimine göre ise başkalarını anlama ve onlara yardımcı olma yeteneğidir ve şefkati temel alır. Aslında ahlaki davranmak için ikisi de elzemdir (Loveky,1997; Strenberg,2009).

1.7.3.1. Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı

Piaget'in (1947) “adalet” kavramının gelişimi üç aşamadan oluşur.

- 1. Evre 5-7 yaş:** Adaleti otorite temsil eder.
- 2. Evre 7-12 yaş:** Eşit olma kavramı adaletin üstündedir ancak otorite yine de göz ardı edilemez.

3. Evre 12-14 yaş: Piaget bu kavramı bireyin şartla ve durum gözetilerek adalet anlayışı geliştirmesi olarak ortaya koyar, yani otoriteden bağımsız bir tutum vardır.

Cezalandırma isteği de buna bağlı olarak gelişir ilk aşamada “kefaret adaleti” görülür buna göre herkes yaptığı suçun cezasını çekmelidir. İkinci aşamada “misilleme adaleti vardır” bu tip adalette ise “eğer sana zarar verdiyse sen de ona zarar verebilirsin ya da başkası sana verilen zararı tamir etsin” anlayışı vardır. Üçüncü ve son basmakta “tanzim adaleti” vardır. Burada ise “oyuncağını kırdıysa onu ödesin, ya da oyuncasını tamir etsin onu da yapamıyorsa kendininkini versin” anlayışı hâkimdir (Çağdaş ve Seçer, 2012).

Bu anlayıştan yola çıkarak Piaget’in (1932;1947) ahlak gelişim basamakları iki düzeyde şekillenir.

1. Düzey Dışa Bağımlı Ahlak

Bu düzey aslında iki evreden oluşur. 2-7 yaş arasındaki evrede çocuk için “doğru” ve “yanlış” sabittir ve kararlar da, cezalar da buna göre verilir. Otorite en önemli etkidir ve kurallar değiştirilemez olarak kabul edilir. 7-10 yaş arasındaki ikinci evrede ise birey kararların durumlara ve şartlara göre değişebileceğinin farkındadır ancak yine de yetişkin iradesinin tesiri altındadır. Kabullenme ve onaylanma çok önemlidir. Kurallar ancak topluluk isterse ve onaylarsa değiştirilebilir.

2. Düzey Otonom Ahlak

Piaget’e göre bu düzeye 11 yaş dolaylarında geçilir. Burada artık birey otoriteden bağımsız olarak, şartları ve durumları göz önüne alarak kararlar alır. Bu dönemde birey kuralların kişiler için olduğunun ve gerektiği zaman değiştirilebileceğinin farkındadır.

Piaget kuramını çocukların oyunlarını, kurallara yönelik algılarını ve karar almada süreçlerinde yetişkinlere bağlılık derecelerini gözlemleyerek oluşturmuştur. Oyunlar ve kurallarla ilgili yaptığı araştırmalar sırasında kız ve erkek çocukları ayrı ayrı araştırmıştır. Kızların oynadığı saklambaç oyununu ve erkeklerin oynadığı misket oyununu 5-12 yaş çocuklarının oyunlarında gözlemlemiş ve bu konuda çeşitli sorular sormuştur. Bu sorular genel olarak “oyunu ilk kim buldu”, “oyun ilk oynadığı zamanlardan beri değişti mi?” ve “oyunun kuralları istenirse değiştirilebilir mi?”

şeklindedir (1924, s.87). Piaget (1924) çalışması sırasında, çocukların 8 yaşından sonra genel tutumunun, kuralların değişebileceği ve herkes istiyorsa bu değişimin adil olabileceği yönünde olduğunu gözlemlemiştir. Genel olarak kızların erkeklerden daha toleranslı ve yeniliklere açık olduğu sonucuna varmıştır.

Piaget, (1924,1947) çocuğun düşünmesinin üç basamaktan oluştuğunu söylemiştir. İlk düzeyde çocuk, düşüncenin ağızla gerçekleştirildiğini düşünür, “ağzımızla konuştuğumuza göre demek ki ağzımızla düşünüyoruz” düşüncesi hâkimdir. İkinci düzeyde, çocuk düşünmenin kafa ile gerçekleştiğini bilir ancak bu düşüncede yetişkin yönlendirmesi vardır yani çocuk düşünmenin soyut olduğunu tam kavrayamasa da bunun beyinde gerçekleştiğini bilir. Bu düzey genelde 7-8 yaş civarlarında, bilişsel gelişimden kaynaklı olarak nadiren de olsa 6 yaşında ortaya çıkabilir. Üçüncü düzeyde ise artık çocuk yetişkin etkisinden bağımsız olarak, düşünmenin soyutluğunun ve fiziksel olarak gösterilemeyeceğinin farkındadır bu dönem genelde 11 yaş civarlarında ortaya çıkar.

Piaget'e göre bir davranışın ahlaki olup olmaması, irade ve bilinç içerip içermemesi ile ilgilidir. Çocuklar davranışlarını kendilerini seçse de bu seçimler ancak onların bilinçleri nispetinde olabilir. Çocuk yetişkinler gibi düşündüklerini ispat etme ihtiyacı hissetmediğinden akıl yürütmesi de onlardan farklıdır. Bir çocuğun akıl yürütmesini anlamak için ona 'mantıksal bağlaçlar' (çünkü, o halde vb.) ile cevap verebilecekleri sorular sorulmalıdır. Piaget, çocukların akıl yürütmesini tespit edebilmek için çocuğun sonu 'çünkü...' ile biten cümleleri tamamlamasını istemiştir. Örneğin “Adam bisikletten düştü çünkü...” gibi. Bu çalışmayı yaşları 6-10 arasında değişen 40 çocukla yapmış ve ayrıca yine aynı cümleleri tahtaya yazarak 6-9 yaş arasındaki 200 çocuktan oluşan başka bir grupta daha test etmiştir. Bunun sonucunda çünkü ile başlayan bağlaçları 3 tipe ayırmıştır.

İlki nedensellik bağlacıdır ve iki durum arasındaki “neden- sonuç ilişkisini” ifade eder. “Adam bisikletten düştü çünkü kaydı” cümlesindeki gibi iki farklı olay birbirine bağlanır.

İkincisi “mantıksal çünkü bağlacı” ise gözlemleri değil yargıları birbirine bağlar. “9'un yarısı 4 değildir çünkü 4+4 8 eder” gibi.

Üçüncü “çünkü” ise psikolojiktir ve iki psikolojik durumu birbirine bağlar “Ona bir tokat attım çünkü benimle alay etti” cümlesindeki gibidir.

Piaget (1924,1947) yaşları 3-7 yaş arasında değişen 8 çocuğun, 10000'e yakın cümlesini kaydetmiş ve analiz etmiş ve "çünkü"- "mademki" gibi akıl yürütme bağlaçlarının frekansını belirlemiştir ve yaşa bağlı olarak bağlaçların kullanım sıklığının da arttığını ortaya koymuştur. Ayrıca takvim yaşı olarak 7 yaşından küçük çocukların, mantıksal aklama ihtiyacında bulunmadığından bahsetmiş ve mantıksal akıl yürütmenin takvim yaşı yani bilişsel gelişimle paralel ilerlediğini savunmuştur Çocuk yeterli bilince ulaştığında nedenselleştirme de farklılaşır. Bu durumda bilişsel gelişimde yaşlılarından önde olan çocukların, akıl yürütmelerinin de farklı olması gerekir. Piaget'in aktarımına göre Bleuler de yaptığı araştırmalar sonucunda düşüncenin toplumsallaşmasıyla, düşünce bilincinin birbirine paralel geliştiğini sonucuna ulaşmıştır.

1.7.4.1. Kohlberg'in Ahlak Gelişim Kuramı

Geleneksel ahlak anlayışında yer alan çocuğun ebeveynlerin sözünün dinlemesiyle ahlaklı olduğu inancını yanlış bulan Kohlberg (1977) Piaget'in "bilişsel" ve "ahlaki" gelişim evrelerini temel alarak kendi kuramını geliştirmiş ve karardan daha çok, kararlara sebep olan akıl yürütmeyi görmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla ikilemler oluşturan Kohlberg, bu ikilemler karşısında ahlak ve doğruluğu gözardı etmeden neler yapılabileceğini sormuş ve davranışın kendisini değil altındaki niyeti değerlendirmiştir (Loveky,1997;Selçuk, 2000; Adkins, Payne& O'malley,1974; Kohlberg,1971).

Kohlberg'in kuramından bahsetmeden önce yaşamına kısaca göz atmak, kuramını daha iyi anlamak için de bir temel oluşturacaktır.

1927 yılında New York'ta varlıklı Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Kohlberg, dönemin en iyi okullarından Philips Academy'de eğitim almıştır. II. Dünya Savaşı sırasında, askerliğini mühendis olarak görev aldığı yük gemisinde yapmış ve savaş sırasında kıyıya uğrayan Yahudileri, gemideki diğer mürettebatla birlikte gizlice Filistin'e kaçırmıştır. Savaş sırasında gördükleri, yasal olan ile doğru olan arasında bir seçim yapmak zorunda kalması onu ahlak ve ikilemler üzerine düşünmeye itmiştir. Bu sebeple döndüğünde, psikoji ve ahlak üzerine çalışmaya başlamıştır. Bugün hala güncelliğini koruyan kuramını ise, 1958 yılında tamamladığı 10-16 yaşındaki çocukların seçimleri ve akıl yürütmeleri üzerine yaptığı doktora çalışması sırasında oluşturmuştur (Walsh,2000).

Kohlberg, 10 hikâyeden oluşan ikilemlerini Malezya, Tayvan, Meksika, Türkiye ve Amerika'da farklı yaş gruplarına uygulamış ve sonuçlardan yola çıkarak ahlaki gelişimini 3 evre, 6 düzeye ayırmıştır. Bu evrelerin evrensel olduğunu ve her bireyin hızları farklı olsa da bu evreleri sırayla geçtiğini belirtmiştir (Adkins,Payne&O'Malley,1974; Aydın,2003; Johnson,2014; Kohlberg,1958,1971).

Bu evreler şu şekilde belirlenmiştir:

1. Düzey: Gelenek Öncesi Düzey

Bu düzeyde birey "doğru" ya da "yanlış"a yönelik kültürel etiketlerin etkisindedir. Davranış bireyin duyduğu haza ve fiziki sonuçlarına göre değerlendirilir.

1. Evre : İtaat ve Ceza Evresi;

Bireyin karar alırken temel amacı cezadan kaçınmaktır. Otoritenin gücünü sorgulamaz ve karar vermede o gücü göz önüne alır, ahlaki bir düzeni gözetmez.

2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilim

Bu evrede birey karar verirken kendi arzu ve isteklerini gözetir. Bazen karşılıklık gözetse de aslında bu ahlaktan dolayı değil ben onun için iyilik yaparsam o da benim için iyilik yapar düşüncesine dayalı faydacı düşünceden kaynaklanır.

2. Düzey: Gelenek Öncesi Düzey

Bu düzeyde, bireyin kararlarını ailesi, ulusu, sınıfı yani mensup olduğu grubun genel beklentileri şekillendirir. Sosyal düzenin beklentilerine yönelik yalnızca tutum değil, sadakat duyma, düzeni sürdürmeye çalışma ve ona ait hissetme vardır.

3. Evre: Kişiler Arası Uyum

Bu evrede amaç iyi çocuk olmaktır. Çoğunlukla başkalarını memnun edecek basmakalıp davranışlar vardır. Ancak davranışta ilk kez niyet kavramı öne çıkar.

4. Evre Sosyal Sistemi Sürdürme

Bu evrede otorite kavramı sosyal düzendir. Davranışlar bulunulan toplum düzenini sürdürmeye yöneliktir. Ve kararlar bu topluluğa saygı ve görev bilinciyle yerine getirilir. Bireylerden çok toplum önemli olduğundan kararlar bu şekilde alınır.

3. Düzey Gelenek Sonrası Düzey

Bu düzeyde ise artık birey topluluğun değer ve prensiplerinden bağımsız olarak kendi değerlerini oluşturmaya başlar.

5. Evre: Sosyal Sözleşme Eğilimi

Ahlaki yargıda kamu yararı gözetilir. Yasa toplum düzenini sağlamak için önemli görülür ancak değişmez değildir.

6. Evre: Evrensel Ahlak

Kohlberg'e göre bu seviyeye çok sınırlı sayıda insan ulaşabilir. Bu evrede birey, evrensel hakları, adaleti ve eşitliği temel alarak kendi ahlaki prensiplerini oluşturur. Bu kavramlar temel alındığı için hiçbir yasa ya da kural onların üzerine kesinlikle çıkmaz olarak kabul edilir.

Kohlberg'e (1971) göre çocuklar genelde ilk iki evreden birinde bulunurlar bilişsel gelişime bağlı olarak 4. Evreye kadar çıkabilirler hatta yetişkinler bile genelde 3.4. evrelerde bulunurlar. Bu konuda kadınlar ve erkekler arasında fark yoktur. Kohlberg üst düzey akıl yürüten bireyin, buna uygun davranacağını varsaymıştır. Çinemre'nin (2013) aktardığına göre bu onun kuramına getirilen en büyük eleştirilerden biridir.

Kohlberg'e göre yaş her zaman gelişim için kriter değildir, kimi zaman çocuklar yetişkinlerden daha üst basamaklara çıkabilirler, bunda bilişsel gelişimin önemi yadsınamaz. Ancak bu da tek başına yeter değildir (Güngör,2006).

1.7.5. Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek

Üstün Yetenek ve Üstün Zekânın anlamca birbirinin karşılığı olup olmadığı veya tam olarak ne oldukları konusunda hala farklı bakış açıları mevcuttur. TDK'nın (2016) güncel sözlüğünde yetenek kelimesi "kişinin kalıtıma dayanan ve öğrenmesini çerçeveleyen sınır", "dışardan gelen etkiyi alabilme gücü" ve "bir durumu uyma konusunda organizmada bulunan ve doğuştan gelen güç, kapasite" olarak tanımlanmaktadır. Yine güncel sözlükte (TDK,2016) zekâ kelimesi " insanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlak, dirayet, zeyreklik, feraset" olarak tanımlanmaktadır. İngilizce'de "talented" ve "gifted" olarak geçen bu kavramlardan biri "Allah vergisi doğuştan gelen yetenek olarak ifade edilirken, diğeri kişinin sahip olduğu ve geliştirilmeye açık hüner ve beceridir. Türkçe'deki "yetenek" sözcüğü geniş kapsamlı ve tüm tanımları kucaklayıcıdır (Akarsu,2004b).

Gardner (1993) zekâyı “ bireyin bir ya da daha fazla kültürde değer verilen bir ürün ortaya koyabilme kapasitesi, gerçek hayatta karşılaşılabileceği problemlere çözüm bulabilme kapasitesi ve çözüm bulunması gereken yeni ve karmaşık problemleri keşfetme yeteneği” olarak tanımlamıştır. 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç çocuklara yönelik yönetmelikte ‘Üstün zekâlı çocuk zb puanı 130 ve üzeri olan’ ‘üstün yetenekli çocuk ise zb puanı 110 ve üzeri olan çocuk’ olarak tanımlanmıştır. Rezulliye göre (1986) bilişsel beceri, yaratıcılık, görsel sanatlar ve liderlik alanlarından en azın birinde, normal okul desteği dışında sunulacak desteğe ihtiyaç duyacak kadar ileri beceriler göstermektir. Süngü’nün (2012) aktarımına göre Feldhussen üstün yetenekliliği “zekâ”, “beceri”, “uzmanlık”, “motivasyon” ve “yaratıcılık” gibi değişkenlerin birleşimi olarak tanımlamıştır.

Terman (1925) zekâyı “ özgün kavramlar oluşturma ve bunların önemini farkına varabilme” olarak tanımlamıştır. Akarsu’ya göre (2001) üstün yeteneklilik farklı olmak değildir, üstün yeteneklilerin sahip oldukları yetenekler normal insanlarda da vardır ancak üstün yeteneklilik bu yeteneklerin daha ileri düzeyde görülmesi, sıklığı ve ortaya çıktığı zaman dilimi gibi farklılıklardan dolayı üstünlük olarak adlandırılır. Ataman’a göre üstün yetenekli çocuk “bir ya da birden çok yetenek veya zekâ özelliğinde akranlarından çok üstün performans gösteren ya da gizilgüce sahip olan diğer alanlarda da ortalama özelliklere sahip olan çocuklardır” (Ataman vd, 2003, syf. 182).

1950’lerin sonuna kadar üstün yetenekliler, Binet’in zekâ testinden 130 ve üzeri puan almış, toplam nüfusun %2-%3 aralığını oluşturan çocuklar olarak görülmüştür. (Marland,1972) uzun süre zekâ sabit sayısal değerlerle ifade edilmiş ve değişmez olduğu düşünülmüştür. (Terman,1925;Holligworth,1942) ancak zamanla yapılan çalışmalarla zekânın farklı bileşenlerden oluştuğu ve yalnızca aritmetik becerilerle ifade edilemeyeceği düşüncesi hâkim olmuştur. Örneğin Kaya, Ogurlu, Taşdemir ve Toprak (2015) yaşları 17 ile 79 arasında değişen 523 kişiyle, üstün yetenekliliğin sosyal temsillerini belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında katılımcılardan üstün yeteneklilikle ilgili 5 kelimeyi yazmalarını istemişlerdir. Sonuçta en öne çıkan kelimeler “zeki”, “farklı”, “yaratıcı”, “başarılı” ve “çalışkan” kelimeleri olmuştur.

Gardner (1993), Renzulli (1986), Stenberg(1997) gibi kuramcıların zekâyı çok boyutlu ele alması sonucu zekânın sadece sayısal değerlerle ifade edilemeyen birbirinden farklı yeteneklerden oluştuğu fikri kabul görmüştür (Akarsu,2004b;

Dağlıoğlu,2010,2015; Marlandd,1972; Sak,2011). Bu yüzden araştırma süresince, bu çocuklar “üstün yetenekli çocuklar” şeklinde ifade edilecektir.

1.7.6. Zekâ Kuramları

Sak’a göre (2011) her toplumun ihtiyaç duyduğu şeyler farklı olduğundan, toplumda değer verilen ve öne çıkan yetenekler de farklıdır. Bu yüzden toplumların “üstün yetenekli” algısı da farklıdır yani bir yeteneğin ne kadar “kıymetli” olacağını aslında toplumlar belirler ve bir “yeteneğin” çok karmaşık parametreler içermesi o yeteneğin bulunduğu toplumda üst düzeyde değer göreceği anlamına gelmez (Demirel ve Sak,2011).

Üstün yeteneklilerin sayısını belirleyen aslında temel alınan zekâ tanım olduğu söylenebilir, zekâ tanımı kültürlere ve içinde bulunan zaman ve şartlara göre değişir (Sak,2008,2011). Bazıları zekâyı çevreye uyum olarak nitelemiştir (Baykal,2014) kimi araştırmacılar da toplumda değeri olan becerilerinin bütünü zekâ olarak değerlendirilebileceğini savunmuşlardır (Sak,2008). Zekâ kuramlarını incelerken, onu geliştiren kuramcının zekâ kuramı üzerinde geçmiş deneyimlerinin etkisi göz ardı edilemez (Demirel ve Sak, 2011).

1.7.6.1 Gardner’ın Çoklu Zekâ Kuramı

Zekâyı tek yönlü olarak değil farklı yeteneklerin etkileşimi olarak ele alan Gardner (1993) zekâyı ilk olarak 7 alana ayırmış ancak daha sonraki çalışmalarıyla bu alanları 8’e çıkarmıştır(1999).

Bunlar;

1. **Sözel/Dilsel Zekâ;** Dili doğru ve etkin şekilde kullanma yeteneğini içerir, Kitap, öykü, şiir gibi edebi eserlerin okunup anlaşılması veya özgün eserler ortaya koymayı sağlayan üst düzey dil becerisidir.
2. **Mantıksal/ Matematik Zekâ:** Mantıksal problemler çözme, ileri aritmetik beceriler, ileri akıl yürütme becerileri içeren yetenektir. Fizik, matematik gibi bilimlerle uğraşanların bu tür zekâyı sahip olduğu düşünülmektedir.
3. **Mekânsal/ Görsel Zekâ:** Yön bulmaya yönelik üstün beceriler, zihinde yapılan üç boyutlu canlandırmalar,

4. **Müzikal Ritmik Zekâ;** Ses ve tınıları fark edebilme, duyulan ses ve melodi çıkarma, özgün müzikal eserler ortaya koyma, ritmik hareketlerde ileri düzey beceriler gibi yeteneklerin bir araya geldiği zekâ türüdür.
5. **Bedensel/ Kinestetik Zekâ:** Beden hareketlerine ilgi duyma ve başarı, bir ya da birden çok spor alanında üst düzey başarı, vücut koordinasyonunda başarı gibi becerilerin ortaya çıkmasını sağlar,
6. **Kişilerarası/ Sosyal Zekâ;** Kişilerle kolay iletişim, başka insanları kolayca anlama, sözsüz mesajları kavrama gibi beceriler bu zekâ türünün gelişmiş olduğunu gösterir.
7. **Kişisel/ İçsel Zekâ;** Bireyin güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olması, kendini olduğu gibi kabul etmesi, kendisiyle dengede ve barış içinde hissetme, kendini tanımlayabilme becerilerini kapsar.
8. **Doğa Zekâsı;** Çevre ve doğa hassasiyeti yüksek, bitkilere ve hayvanlara karşı merak ve hassasiyet, doğaya kolay uyum sağlama ve iç içe olmak isteme, bu zekâ türünün içerisinde yer alır.

1.7.6.2 Renzulli'nin Üçlü Halkası

Renzulli (1986) kuramını “toplumdaki üstün yetenekli bireyleri” inceleyerek oluşturmuştur. Üstün yetenekliliğin çapını biraz daha genişletmiş ve potansiyele sahip, toplumun%15-%20'sini oluşturan bireylerin seviyelerine uygun şekilde eğitim alması gerektiği görüşünü savunmuştur. Renzulli'e göre zekâ üç bölümden oluşur (Akarsu,2004b).

1. **Yetenek:** Bu yetenek, “soyut düşünme”, “mantıksal akıl yürütme”, “bellek ve sözcük kapasitesi”, “bilgi işleme hızı” gibi genel yetenek olabileceği gibi, “resim”, “müzik” ve “görsel sanatlar” gibi özel yetenekler de ifade eder.
2. **Yaratıcılık;** Bir ürün ya da fikirde, “akıcılık, özgünlük, ayrıntı içerme, estetik ve yeniliğe açık olmayı” içerir.
3. **Motivasyon;** Renzulli diğer kuramcılardan farklı olarak, kuramında aslında bir yetenek olarak sayılmayan “motivasyona” da yer vermiştir. Bu başladığı bir işi bitirebilme, kararlı olma, karşılaştığı sıkıntıların üstesinden gelebilmeyi ifade eder.

1.7.6.3 Strenberg'in Üçlü Sac Ayağı Sistemi

Zekânın sadece IQ puanından ibaret olmadığını ve IQ'nun zekânın yalnız bir boyutunu ölçtüğünü savunan Strenberg (1997), zekâyı üç bölüme ayırmıştır. "Analitik zekâ"; genel zekâ testlerinin ölçtüğü, akıl yürütme, mantık- matematik ve problem çözmeyi becerilerini içeren zekâdır. "Sentezci zekâ"; yaratıcılık, özgünlük, yeniliklere açık olma sezgilerini içerir. "Pratik zekâ" ise; günlük yaşam problemlerini çözmeyi sağlayan becerileri kapsar. Bu üç tür zekâdan, az ya da çok herkeste bulunur ancak bireyin hangisinde desteğe ihtiyaç duyduğunun belirlenerek desteklenmesi çok önemlidir(Akarsu,2004b).

1.7.6.4 Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Sınıflaması

Sak'ın aktarımına göre (2011) Tannenbaum (1983) üstün yetenek türlerini 4 gruba ayırmıştır. İlk "Ender Yetenekler"; en az sayıda bulunan ancak en çok ihtiyaç duyulanlardır. İnsanlığın devamı belli bir ölçüde bu yeteneklere bağlıdır. İkinci grup "Artık Yetenekler"; bu gruptaki yetenekler yine "ender yetenekler" kadar az görülür ancak işlev olarak farklı oldukları için ikinci sıradadır. "Resim", "müzik", "sanat", ve "edebiyat" gibi alanındaki topluma duygusal katkılar sağlayan yeteneklerdir. Üçüncü grup "Hisseli Yetenekler"; toplum hizmetini yerine getiren, avukat, doktor, öğretmen gibi toplumun temel ihtiyaçlarını sağlayan kesimin yeteneklerini kapsar, toplumu verdikleri hizmetle ileri taşırlar. Dördüncü ve son grup "tuhaf yetenekler" ise toplumu eğlendiren, belli süreyle popüler olan yeteneklerdir zamanla değerleri düşer."Guinnes rekorlar kitabına giren yetenekler" buna örnek verilebilir.

1.7.6.5 Dobrowski'nin Aşırı Duyarlılık Alanları

Dobrowski üstün yeteneklilerin gelişim düzeylerine bağlı olarak, dış ya da iç uyarılara verdikleri tepkilerin farklı yoğunlukta olduğunu söylemiş ve bunlara aşırı duyarlılık alanları adını vermiştir (Akarsu,2004b; Loveky,1997; Silverman,1993).

"Psikomotor aşırı duyarlılık"; uzun süre sabit şekilde kalamama, sürekli hareket etme ihtiyacı, ani fiziksel tepkiler verebilme özelliklerinde,

"Duyularla ilgili aşırı duyarlılık"; dokunma, tatma, koklama duyularını kullanmaktan haz alma, dikkat çekmekten hoşlanma, estetik nesnelere eğilim gibi özelliklerde,

"İmgelemeye yönelik aşırı duyarlılık"; müthiş zengin bir hayal gücü, soyut durumları imgelemede başarı, durumlar arasında bağlantı kurmadan üst düzey beceri, özgün eserleri ortaya koymaya yönelik yatkınlığında,

“Zihinsel aşırı duyarlılık”; merak, soru sormaya istek, bilgiyi keşfetme ve öğrenmeye yönelik heyecan, ileri bilişsel becerileri (analiz-sentez) yerine getirme, bağımsız düşünme özelliklerinde,

“Duyuşsal aşırı duyarlılık” ; insanlarla ilişkiler, kendiyle barışık olma, başka insanlara duyulan şefkat, merhamet duyguları, güçlü sorumluluk duygusu, başlarının dertleri ile dertlenme gibi özelliklerde ortaya çıkar.

1.7.7 Erken Çocuklukta Üstün Yeteneklilik

Hayatının en kritik dönemini kapsayan 0-8 yaş, “erken çocukluk dönemi” olarak kabul edilir. Bu dönemde varsa gelişimsel eksikliklerin desteklenmesi ya da geliştirilecek yeteneklerin belirlenmesi, ihtiyacı varsa çocuğun “erken müdahale programlarına” dahil edilebilmesi için bu dönemde çocuğun takibinin yapılması çok önemlidir (Dağlıoğlu, 2015).

Bilimin geliştiği birçok alanda tanımların farklılaşması gibi, “üstün yetenekli” olmak kavramının da zamanla kıstasları ve tanımı değişime uğramıştır. Başlangıçta sadece belli becerileri temel alan ve değişmez, statik olarak tanımlanmış zekânın, zamanla yapılan araştırmalarla çok yönlü, farklı yetenek alanlarını içeren, değişken ve dinamik olmasının fark edilmesinin ardından daha kapsayıcı şekilde tanımlanmıştır. Önceden sadece belli insanlarda var olan yetenekleri tanımlayan zekâ kavramı yerine, bugün üstün yetenekliliğin diğer insanlarla aynı yeteneklere sahip olmak ancak bu yeteneklerin “görülme sıklığı”, “derecesi” ve “ortaya çıkış zamanı” gibi farklılıklar nedeniyle “üstün yetenekli” olarak ifade edildiğini bilmekteyiz (Akarsu, 2004b). Yıllar içinde yapılan çalışmalar zekânın farklı yeteneklerden oluşan bir bütün olarak görülmeye başlanmıştır. Bunlar “ genel zihinsel yetenek”, “yaratıcı ve üretici düşünme yeteneği”, “liderlik yeteneği”, ve “görsel sanatlar alanında yetenektir” (Dağlıoğlu,2010).

Üstün yetenekli çocuklarla ilgili birçok farklı özellik olsa da, tüm bu özellikler göz önüne alındığında en çok göze batan durum “asenronik” yani “uyumsuz” gelişimdir. (Morelock, 1992; YaseminKaraya Aile El kitabı,2012). Yani 4 yaşında üstün yetenekli bir çocuk, 10 yaşında çocuğun bilişsel gelişimine, 6 yaşındaki bir çocuğun motor gelişimine ve 3 yaşında bir çocuğun sosyal gelişimine sahip olabilir. Üstün yetenekli çocuğun ihtiyaç duyduğu eğitim ve desteğin nasıl verileceğinin

belirlenebilmesi için önce hangi gelişim özelliklerine sahip olduğu çok iyi bilinme ve takip edilmelidir(Dağlıoğlu,2015; Loveky,1997; Silverman,1994; Sternberg,2009).

Dağlıoğlu'nun (2015) aktardığına göre Matthews ve Foster üstün yetenekli çocukların belirlenebilmesi için iki noktaya dikkat edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bunlardan ilki her çocuk biriciktir yani gelişimi kendine özgüdür ve bir sürü dış etkenden etkilenir. Çocuğun gelişimi, sabit hızla ilerleyen rutin değil, bazen hızlı bazen durağan bir grafik izler. Ve çocuğun gelişimi, normal gelişim gösteren akranlarından ne kadar farklı ise, tutarsızlığın devam etme olasılığı o kadar fazladır. Diğer husus ise; "üstün" olanın belirlenebilmesi için "normal" olanın iyi anlaşılması çok önemlidir. Ebeveynler ve öğretmenler, normal gelişim aşamalarını çok iyi bilmeli ve çocuğu buna göre değerlendirilmelidir çünkü "doğru ve erken tanı" için takip çok önemlidir.

1959'da Illinois'de başlatılan ve üstün yetenekli çocukların tanınmasını ve takibi yapmayı amaçlayan "Üstün Yetenekli Çocuklar için Özel Çalışmalar Projesi" nin sonunda tüm gözlem ve çalışmalardan yola çıkarak "üstün yetenekli çocuk, zihinsel gelişiminin ortalamasının üzerinde olması sebebiyle, kendisi için özel geliştirilmiş eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan çocuktur" şeklinde tanımlanmıştır (Marland,1972).

Üstün yeteneklilik ve onlarda öne çıkan özellikler, yaşları, gelişim düzeyleri, buldukları kültürler, benimsenen "üstün yetenek" tanımının içeriği, aile ve çevre gibi faktörlerin etkisiyle çok çeşitlidir. Ancak bu özelliklerin tamamının her üstün yetenekli bireyde bulunamayacağı gibi, buradaki özelliklerin bulunmaması da her zaman bireyin üstün yetenekli olmadığı anlamına gelmez (Akarsu,2004b). Aşağıda farklı alanlarda üstün yetenekli çocuklarla ilgili çalışmalardan ve literatürden derlenmiş gelişim özellikleri sıralanmıştır.

1.7.7.1. Erken Çocuklukta Üstün Yeteneklilerin Zihinsel Gelişim Özellikleri

Şentürk, Bayat ve Kılıçarslan 2012 yılında üstün yetenekli çocukların eğitiminde karşılaşılanlara yönelik yaptıkları çalışmada, veli ve öğretmenlerin üstün yetenekli çocukları "yaşıtlarından üstün" "özgüveni yüksek", "hareketli" ve "kolay öğrenen" çocuklar olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Anaokuluna devam eden üstün yetenekli çocuklar 3 yıl süreyle yapılan bir çalışmada, bu çocukların yaratıcı düşünme, problem çözme ve orijinallikte

akranlarından önde olduğu, akıcılık, esneklik ve özgünlük bölümlerindeki puanlarında ise 5. Sınıf seviyesine yakın oldukları ortaya çıkmıştır (Marland, 1972). Aşağıda alanyazında yer alan alan üstün yetenekli çocukların zihinsel gelişim özellikleri derlenmiştir:

- Olağanüstü merak
- Oldukça zengin kelime hazinesi
- Keskin bir zaman hassasiyeti
- Israrcılık
- Bağımsızlık
- Bir ya da daha fazla alana yıllar süren yoğun ilgi
- Akranlarından erken konuşma
- Çabuk Öğrenme
- Erken gelişen soyut düşünce
- Neden-sonuç ilişkisini çabuk kurma
- İnsanlara karşı aşırı duyarlılık
- Genelde kendi başına ve yaşlılarından önce okumayı sökmeye
- Karmaşık durumları ileri düzeyde anlama becerileri
- Gelişmiş akıl yürütme becerileri
- Sorgulama ve adalet aramaya yatkınlık
- “Büyük-küçük” gibi zıt kavramları erken öğrenmekle birlikte “küçük-minik” “büyük-devasa” gibi kelimeler arasındaki farklılıkları bilip, açıklayabilme
- Erken yaşta kendiliğinden alfabeyi öğrenebilme
- Akranlarından çok erken 1-100 sırayla ve yanlışsız sayabilme
- Kimi zaman kendilerine hikâye okunduğunda, normal gelişim gösteren akranları gibi hikâye ile ilgili sorular sormak yerine, hikâyeyi bölerek devamı için kendi yazdıkları hikâyeyi anlatmak isteme,

- Genelde, kitaplar, zekâ oyunları, puzzle gibi kendilerini zorlayacak oyunlara ilgi duyma ve bunlara ilgi duyan kişilerle arkadaş olmak isteme
- Hassas bir mizah anlayışı
- İleri düzeyde yaratıcılık ve hayal gücü
- Yenilikçi, eşsiz ve önemli ürünler ortaya koyma,
- Yaşıtlarından daha fazla kelime hazinesi,
- Soyut kavramları anlama ve yerinde kullanmaya erken geçiş,
- Uyanıktırlar, iyi gözlem yaparlar
- Hazır cevaptırlar
- Karar almada bilgiyle birlikte sağduyularını kullanırlar.
- Akademik olarak genellikle yaşıtlarından 1 yıl ya da daha fazla ileridedirler.

(Akarsu,2004b; Ataman,1998; Çağlar,2004; Dağlıoğlu,2010; Eyre,1999; Karnes&Karnes,1982; Margolin,1993; Reis ve arkadaşları,2004; Sak,2011; Tuttle& Beckers,1988).

1.7.7.2. Üstün Yeteneklilerin Sosyal Gelişim Özellikleri

Erken çocukluk dönemindeki üstün yetenekliler, takvim yaşının çok ilerisinde sosyal değerlere ve kaygılara sahiptir. Ahlaki problemler, dünya barışı gibi konuları çok erken yaşta dert edilebilirler (Marland,1972).

Üstün yetenekli çocukların yaşadıkları problemlerin başında eş zamanlı olmayan (asen kron) gelişim gelmektedir. Zihinsel olarak yaşıtlarından üst düzey performans gösteren çocuk yaşıtlarının kimi zaman kendisini anlamadığı düşünerek daha büyük çocuklarla arkadaşlık kurmak isteyebilir (Ataman, 2003).

Üstün yetenekli çocuklar bilişsel gelişimlerine bağlı olarak erken yaştan itibaren, esprilerin ve şakaların ince noktalarını görebilir ve kendileri de kimi zaman yetişkinlerin yapabileceği düzeyde espriler yapabilirler bu durumda yaşıtlarının bu şakaları kimi zaman anlayamaması onları hayal kırıklığına uğratarak, yaşıtlarındansa bir yetişkinle arkadaş olmak istemelerine sebep olabilir (Ataman,2003).

Üstün yetenekli çocuklarla ilgili en göze çarpan özelliklerinden biri de kuşkusuz, duyarlılıklarıdır. Akranlarından çok daha erken yaşta dünyanın farkına varan üstün yetenekli çocuklar aynı zamanda terörün, savaşın, küresel ısınmanın ve açlığın da farkına varırlar. Bu durum onların sosyal ve ahlaki duyarlılığıyla orantılı olarak zihinlerini çok meşgul ederek onları mutsuzluğa ve çaresizliğe sürükleyebilir. Yapılan çalışmalar bu çocukların akranlarından daha fazla savaştan ve şiddetten korktuklarını göstermektedir. Çocuk, çevresindeki çocukların hatta yetişkinlerin bile kendisiyle aynı kaygıları taşımadığını gördüğünde, problemin kendisinde olduğunu düşünerek yalnızlık hissedebilir (Ataman,2003; Silverman,1993). Literatür incelendiğinde üstün yetenekli çocukların sosyal gelişim özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Gelişkin mizah anlayışı,
- Oyun ilgilerinde farklılaşma,
- Karmaşık ve zekâ gerektiren oyunlara merak,
- Kendinden büyük çocuklarla ve yetişkinlerle iletişim kurmada başarılı olma ve keyif alma,
- Oyun grubu kurmaya liderlik etme,
- Takım oyunlarında arkadaşlarını motive etme ve yardımcı olmak,
- Kendi aktivitelerini seçme ve tasarlama,
- Yüksek hedef ve ideallere sahip olma,
- Müzikte, yaratıcı yazmada, drama yetenekli olma,
- Gelenek ve kalıplara karşı çıkma,
- Problemlerini yaratıcı ve farklı yollarla çözme,
- Üstün liderlik becerilerine sahip olma,
- Uzun vadeli hedefler belirleyerek bu yönde çalışma,

(Çağlar,2004; Eyre,1999; Gündüz,2010; HansenHoover,1993; Karnes&Karnes,1982; Margolin,1993; Tuttle&Beckers,1988).

1.7.7.3. Üstün Yeteneklilerin Ahlaki Gelişim Özellikleri

Genel insan popülasyonu içerisinde, üstün yetenekliler erken çocukluktan yetişkinliğe kadar, davranış, gelişim gibi farklılıklarıyla en çok çeşitlilik gösteren gruptur. Onaylanmaya normal insanlardan daha az ihtiyaç duydukları ve katkı sağlama temelli karar verdikleri için çoğunlukla karar almada, dış etkilerde kalmazlar bağımsızdırlar. Alışılmadık toplumsal idealleri ve sosyal değerleri sebebiyle bencilliği reddederler (Marland, 1972).

İlk çağlardan günümüze gururla anılan birçok keşif, buluş ya da bugün bile nasıl yapıldığı gizemini koruyan sanat eserlerini üstün yetenekli bireyler miras bırakmıştır. Bugün hala bilimdeki ilerlemeler, teknolojik icatlar, spordaki inanılmaz başarılarla üstün yetenekliler toplumun 'yükte hafif pahada ağır' kısmını oluşturmaktadır ve kendilerine uygun özel eğitim desteklerine ihtiyaçları vardır. Üstün yetenekli bir çocuk 4 yaşından itibaren, gelişmek için özel destek ve özelleştirilmiş eğitim programlarına ihtiyaç duyar (Marland,1972). Ancak bu çocuklara sosyal-duygusal destek veya eğitim konusunda katabildiklerimiz çok sınırlıdır (Gökden-Kaya, Ataman,2012; Kılınç, Taş ve Arslan, 2012).

6 yaşındaki Rorey'in en yakın arkadaşı 12 yaşındaki zihinsel engelli Carl'dır. Diğerleri Carl'a eziyet edip dalga geçerken, Rorey kendisinin yaş ve büyüklük olarak 2 katı olan bir çocuğun karşısına dikilmiş ve ona karşı çıkmıştır. Ardından neden Carl'a yardım ettiği sorulduğunda, "Carl'ın arkadaşına ihtiyacı olduğunu biliyordum, en doğrusu onu savunmak ve onunla arkadaş olmaktır" şeklinde cevap vermiş, ergenlikte en favori oyunun başkalarına zorbalık yapmak olduğu zamanlarda bile asla bu davranışı göstermemiştir. Annesi ile alışverişe giden 3 yaşındaki Crissy, annesi ona istediği kıyafeti veya oyuncak alabileceğini söylediği halde oyuncak ve kıyafet almasına kesinlikle izin vermemiştir. Yalnızca ayakları büyüdüğü için artık olmayan çoraplarının yerine bir çift çorap almayı kabul etmiş ve annesine kalan parayı fakir insanlara vermesini söylemiştir (Loveky,1997).

Barnett ve Fiscella, 15 üstün yetenekli ve 20 tane normal gelişim gösteren okul öncesi dönemdeki çocuğun oyun alışkanlıkları ile ilgili yaptıkları çalışmalarda üstün yetenekli çocukların, olumlu sosyal davranış göstermede, başkalarına yardımda bulunmada, oyuncaklarını paylaşmada, özgecilikte akranlarından önemli derecede üst düzey davranışlar ve ileri derecede sosyal beceriler gösterdiklerini gözlemlemişlerdir (Barnett&Fiscella,1985).

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi normal gelişim gösteren çocuklardan farklı olarak üstün yetenekli çocuklar, bilişsel gelişimlerinin getirdiği, duyarlılık, merak, başkalarını anlama kabiliyeti, merhamet, neden- sonuç ilişkilerini erken kurabilme sebebiyle ahlaki akıl yürütmede başarılıdırlar ve ahlak duygusunu çok daha erken kazanarak kendi ahlak sistemlerini oluştururlar. Birçok üstün yetenekli çocuk erken yaşta ahlaki duyarlılık gösterir (Loveky,1997;Jabonsen,2009).

Erken çocukluktaki üstün yetenekli çocukların ahlaki gelişim özellikleri genel olarak;

- Ahlaki akıl yürütmede akranlarından üst düzeyde beceriler,
- Yanlış ve doğru olanı seçmeye yönelik ciddi bir sorumluluk hissetme
- Ahlak ve adalete yönelik olağandışı hassasiyet,
- Diğer insanları umursamaya meyilli olma,
- İnsanların acısını dindirmeye yönelik çabalama,
- Adaletsiz olduğunu düşündüğü durumlarda kuralları sorgulama,
- Kendi kendini analiz etme, özeleştiri yapma,
- Erken yaşta başlayan ve gelişim empati duygusu,
- Bireysel ve gelişmiş ahlaki değerler sistemi,
- Yalnızca kendisi için değil başkaları için de haksızlığa tahammül edememe,
- Sosyal toplumsal ve ahlaki olaylara yüksek hassasiyet
- Yaşitlardan erken gelişen fazlaca sorumluluk duygusu

(Akarsu,2004b; Çağlar,2004; Dağlıoğlu,2015; Holligworth,1942; Jacobsen,2009; Loveky,1997; Margolin;1993; Silverman,1993; Terman,1925; Tuttle&Beckers,1988).

1.7.7.4. Üstün Yeteneklilerin Tanılanması

1972 yılında yayınlanan ve üstün yetenekliler eğitiminin yapıtaşı olan Marland raporuna göre üstün yetenekliliğin doğru tanılanması şunları içerir.

- Standart testlerden, yüksek puan alma.
- Okuldaki öğretmen, çocuk gelişimcisi ve yönetici gibi paydaşların çocuğun yetenekleri ve potansiyeli hakkındaki görüşleri,

- Üst düzey kavrama kabiliyeti, aşırı merak, üst düzey yetenekleri gösterme,
- Sanat ve müziği de içeren, farklı alanlarda uzman ve çocuğun beceri ve potansiyelini doğru şekilde değerlendirecek üst düzey uzmanların görüşleri.

Çalışmalar, ipuçlarının dikkatli takibiyle, üstün yetenekliliğin erken yaşta doğru şekilde tanılabildiğini göstermektedir (Dağlıoğlu,2004,2010; Loveky,1997; Silverman,1993; Marland,1972;). “Üstün yetenekliliğin” ipuçlarının erken yaşta takip edilerek, potansiyellerin belirlenerek doğru yönlendirilmesi ve çocuğun kendisi hem de bulunduğu topluma sağlayabileceği potansiyel katkılar nedeniyle çok önemlidir. Akarsu’ya göre (2004) üstün yetenekli çocukların erken yaşta tanınması ve eğitimi şu sebeplerden dolayı çok önemlidir.

1. Üstün yetenekliler erken yaşta fark edildiğinde, desteğe ihtiyaç duydukları alanlar belirlenerek gelişimlerinin düzenli olması sağlanabilir.
2. Globalleşen, bilim teknoloji, sanayi, sağlık gibi alanlarda tüm ülkelerin yarıştığı dünyada, bu alanların hızlıca gelişmesini sağlayabilecek üstün yetenekliler ciddi bir beyin gücü ve ekonomi kaynağıdır.
3. Kendisine uygun, eğitim ortamı ve sosyal destek sağlanmayan üstün yetenekli çocuklar, kendileri ve çevreleri için yıkıcı olabilirler.
4. Eğitimde fırsat eşitliği her çocuk için ihtiyaç duyduğu eğitim ortamı ve yöntemlerini içeren evrensel bir hak iken, üstün yetenekli çocukların da bu haktan faydalanabilmesi için erken fark edilmeleri ve doğru yönlendirilmeleri çok önemlidir.

Ataman’a göre (1998) üstün yetenekli olmak farklı düzeylerde olabilir. Bu düzey arttıkça çocuğun tespit edilme olasılığı artacaktır, çünkü sahip olduğu yetenek ve beceriler daha kolay göze çarpacaktır. Ancak düzey azaldıkça çocuğun fark edilme olasılığı azalır bu yüzden tanılamada farklı yöntemlerin kullanılması, çocuğu iyi gözlemlenmesi ve takibi çok önemlidir. Okul öncesi yapılan yetenek testleri eğer çocuk gerçekten çok ileri düzeyde değilse, yanlış sonuçlar verebilir. Bu yüzden çocuğu bu sakıncalardan korumak için çocukların doğrudan tanınmasından ziyade potansiyellerinin belirlenip takip edilerek ileriki yaşlardan tanınması daha sağlıklıdır.

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Aydın ve Konyalıoğlu (2011) yılında yaptıkları bir araştırmada, 18- 21 yaş arasındaki bireylerin zekâları ile gösterdikleri psikolojik semptomlar arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. “Raven’in İleri Matrisler Grup Zekâ Testi” ve “SCL-90-R Belirti Tarama Testi” ni kulladıkları ve 73 öğrenciyle gerçekleştirdikleri çalışmanın sonucunda, zekâ düzeyi ile psikomatik semptomlar arasında .05 düzeyinde negatif korelasyon ortaya çıkmıştır. Psikopatolojik süreçlerin bilişsel süreçleri iyi ynetememenin bir sonucu olarak ele alındığında, zekâ seviyesi arttıkça artan “problem çözme becerisinin” kriz durumlarını çözmede etkili olarak bu semptomları azaltması anlaşılır bir durumdur.

Bencik- Kangal, 2010 yılında Yaratıcı Drama programının 6. ve 7. sınıf düzeyindeki normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocukların ahlaki yargılarına etkisini incelemiştir. 32 normal gelişim gösteren, 32 üstün yetenekli Bilim Sanat Merkezlerine devam eden çocuklar yaptığı çalışma sonucunda aynı dönemdeki üstün yetenekli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların ahlaki yargı puanları arasında anlamlı bir fark orta çıkmıştır. Yaratıcı drama programının ise üstün yetenekli çocuklar üzerindeki etkisi ön test- son-test sonuçlarına göre %100 olarak ifade edilmiştir. Normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocukların ahlaki yargılar envanterinden aldıkları puanların t-testi sonuçlarında cinsiyetten kaynaklı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. 6. ve 7. sınıflarda ise sınıf düzeyinden ve dolayısı ile yaştan kaynaklanan anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Anne ğrenim düzeyine göre üstün yetenekli çocukların ahlaki yargı puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamış, ancak normal gelişim gösteren çocukların ahlaki yargılarında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Baba ğrenim düzeyinde ise, iki grup için de anlamlı bir fark bulunamamıştır.

zyaprak ve Deringöl (2013) 59 stn yetenekli, 117 normal gelişim gösteren çocuğun depresyon puanlarını kıyasladıkları araştırmada, normal gelişim gösteren çocukların depresyon puanlarının aritmetik ortalamalarının, üstün yetenekli çocuktan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum üstün yetenekli çocukların, zihinsel gelişimlerinin de etkisiyle kriz durumlarıyla ve duygusal problemlerle başa çıkmada akranlarından daha başarılı olmalarıyla açıklanmıştır. Ancak farklı araştırmacılar (Silverman,1993; Loveky,1997) bu avantajlı durumun

özellikle 6-7 yaşlarından itibaren, üstün yetenekli çocuklar için tehlike oluşturabileceğini vurgulamışlardır.

Uyaroğlu, (2011) Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların empati becerileri ve duygusal zekâ düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasının bir bölümünde, üstün yetenekli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların duygusal zekâlarını karşılaştırmış ve üstün yetenekli çocukların “karşısındaki duygularını anlama” ve “duygularını yönetme” alt boyutlarında aldıkları puanlar, akranlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Duygusal zekâ ile anne- baba eğitim durumları arasındaki ilişkinin incelendiği bölümde ise ilkököl, ortaokul mezunları ile üniversite ve üzeri eğitim mezunu annelerin çocukları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş. Ancak lise mezunları ile diğer hiç bi grup arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Baba eğitim durumlarına göre üniversite ve üzeri mezun babaların çocukları lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Duygusal zekânın ahlakla doğrudan ilişkili olduğu düşünüldüğünde (Stenberg,2012) Ahlaki akıl yürütme de bu araştırmayla ilişkilendirilebilir.

Schwean, Saklofske, Widdifield-Konkin ve arkadaşları (2006) ebeveynlerin üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklarını puanlamaları istenmiş ve sonuçta üstün yetenekli öğrencilerin ebeveynleri kendi çocuklarını diğer gruba göre uyum sağlama, stres yönetimi ve toplam duygusal zekâ puanı açısından daha yüksek olarak değerlendirmişlerdir.

Koçak, Pınarcık ve Ergin (2015) okul öncesi dönemdeki bilişsel gelişimleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 6 yaş grubundaki 173 çocuklar yürütülen çalışmada çocuklara Bilişsel Gelişim Formu ve Sosyal Beceri Ölçeği uygulanmıştır. Sonuçta bilişsel gelişimle sosyal gelişim arasında. 01 düzeyinde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. “Akranlarla ilişkiler, “Kendini kontrol etme”, “Akademik”, “Uyum” ve “Atılganlık” becerilerini kapsayan sosyal becerilerin bazı yönleriyle ahlak ile ilişkili olduğu düşünüldüğünde, bilişsel gelişimle ahlak arasındaki ilişkinin de benzer olduğu düşünülebilir.

Koçak ve İçmenoğlu (2012) yaptıkları araştırmada üstün yetenekli olarak nitelendikleri 106 kız ve 119 erkek Fen Lisesi öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, Duygusal Zekâ, Yaratıcılık Düzeyinin ve Yaşam Doyumuna etkisini ölçmüşlerdir. Cinsiyet değişkeni açısından duygusal zekâ puanını sonuçlarının karşılaştırmasını,

Duygusal zekâ ölçeğinin iyimserlik ve duygulardan faydalanma alt boyutunda kızlar ile erkekler arasında, kızlar lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.

Sözer-Çapan (2005) Piaget'nin ahlak gelişimi kuramına dayanarak yaptığı 3-11 yaş çocukları için Ahlaki Yargı ölçeği geliştirme çalışmasında yaşla ile Ahlaki yargı ölçeği düzeylerinden alınan puanlar arasında bir fark olduğunu söylemiştir. 11 yaşındaki çocukların büyük kısmının özerklik evresinde toplanmasından ötürü, Piaget'in bahsettiği özerklik evresi için kritik yaşın daha erkek bir yaş olabileceği sonuncuna varmıştır. Çalışma üstün yetenekli çocuklarla yapılmış olmasa da bilişsel gelişim ile ahlaki yargının paralel ilerlediğini doğrulamaktadır.

Tunalı 2007 yılında Raven Standart İlerleyen Matrisler Testini kullanarak 8-9 yaşındaki normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocukların somut düşünme becerilerini karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda yaşa bağlı olarak somut düşünme becerilerinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Ahlaki akıl yürütmenin düşünsel süreçleri de içerdiği düşünüldüğünde (Stenberg,2009) bilişsel gelişimle ahlaki yargı ve akıl yürütme arasında anlamlı bir fark olduğu söylenebilir.

Baharoğlu (2011), normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocukların empati becerileri ve duygusal zekâ düzeyleri ile anne baba tutumlarını incelediği tez çalışmasında, ilköğretim düzeyinde 76 üstün yetenekli ve 80 normal gelişim gösteren çocuğu karşılaştırmış ve üstün yetenekli çocukların duygusal zekâlarının, karşıdakinin duygularını fark etmede ve kendi duygularını yönetmede akranlarından daha iyi oldukları görülmüştür.

Kurnaz, Çiftçi ve Karapazar, 3.-7. Sınıflar arasında Bilim Sanat Merkezlerine devam eden 89 üstün yetenekli öğrencinin değer algılarını, geliştirdikleri metaforlardan belirlemeyi amaçladıkları bir araştırmada, üstün yetenekli çocukların en çok metafor ürettikleri değerler sırasıyla "şefkat", "doğayı sevme", "dostluk", "doğru sözlülük", "liderlik" ve "merhamet", "bağışlayıcılık", "kanaatkarlık" ve "kendini kontrol" olarak öne çıkmıştır. Ayrıca metafor üretme yüzdelerinin, sınıf düzeyiyle yani yaş ile oranlı arttığı görülmüştür. Ancak genel ortalamaya bakıldığında çocukların yalnızca 1/3'ünün metafor üretebildiği ve 2/3'ünün ise metafor üretmediği görülmüştür. Araştırmanın örneklemini oluşturan 7-12 yaş çocukları Piaget'nin gelişim kuramında somut işlemler döneminde oldukları halde soyut kavramlarla ilgili de metaforlar

üretebilmişlerdir bu durum onların yaşlılarından birkaç yaş ileride olduklarını ve soyut işlemler basamağına geçtiklerini göstermektedir.

Vialle ve arkadaşlarının (2007) ortaokula devam eden üstün yetenekli çocukların öğretmenlerinin görüşlerini alarak yaptıkları çalışmada, öğretmenler üstün yetenekli çocukların, daha az “davranış problemi” gösterdiği ve “sosyal uyumlarının normal gelişim gösteren akranlarından daha üst düzey olduğunu söylemişlerdir. Ancak “sosyal destek” alma konusunda yaşlılarından daha karamsar ve memnuniyetsiz olduklarını vurgulamışlardır.

Janos ve Robinson’un (1985) Rest tarafından Kohlberg’in hikâyelerinden yola çıkarak geliştirilen ve ahlaki akıl yürütmeyi ölçen “Defining Issue Test (DIT)”ini kullanarak, biri üniversitede hızlandırılmış kurs alan ve ikisi liseye devam eden 3 grup üstün yetenekli çocukla, lisans düzeyinde eğitim alan bir grup üniversite öğrencisini kıyaslayarak yaptığı çalışmada, üstün yetenekli 3 grubun da ahlaki yargı ve akıl yürütme puanı, lisans öğrencilerinden anlamlı derecede yüksek çıkmıştır.

Wooding ve Bingham (1992), üstün yetenekli ve kendileri için uygun olan eğitim kurumuna devam eden 30 üstün yetenekli ve 30 normal gelişim gösteren çocukla yaptıkları çalışmalarında, üstün yeteneklilerin stresi yönetme ve kısa sürede kontrol altında almada, normal gelişim gösteren akranlarından daha başarılı oldukları sonucuna ulaşmış ve bunun üstün yetenekli çocukların “akıl yürütme” ve “problem çözme becerileri” ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Seçer, Çağdaş ve Seçer 2006 yılında okul dönemindeki çocukların sosyal ve keyfi kural kavramlarını farklı değişkenler açısından inceledikleri araştırmada 7-8, 9-10, 10-11 yaş gruplarının her birinden 40’ar çocukla çalışmışlardır. Çocukların ahlaki, sosyal ve keyfi kural bilgilerini belirlemek çeşitli senaryolar kullanmışlardır. Araştırma sonucunda ahlaki kural bilgisinin yaş ve cinsiyetle değişmediği, sosyal ve keyfi kural bilgisinin değiştiği ortaya çıkmıştır.

Sarıçam ve Halmatov (2012) Okul öncesi eğitime devam eden ve etmeyen 6 yaş çocuklarının sosyal ve ahlaki kural algılarını karşılaştırdıkları araştırmada, okul öncesi eğitime devam eden 50 ve etmeyen 50 çocukla çalışmışlardır. Araştırma sonucunda okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal ve ahlaki ve kuralları algılamada yaşlılarından anlamlı derece üstün çıkmışlardır.

Sager ve Workman(2007), 3. ve 4. Sınıfa devam eden üstün yetenekli çocukları ve normal gelişim gösteren çocukların ahlaki yargılarını, öykülere verdikleri cevaplara göre değerlendirmiş ve üstün yeteneklilerin akranlarından daha üst düzeyde yargıda buldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Kandır ve Koçak- Tümer 150 tane 5-6 yaş çocuklarıyla, sosyo- ekonomik düzeyin erken öğrenme becerilerine etkisini ölçtükleri çalışmada, üst ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların, alt sosyo-ekonomik düzeydeki akranlarından, sayı becerileri, dil becerileri, düşünme becerileri alt ölçeklerinde anlamlı derece ($p<.05$) başarılı olduklarını belirlemişlerdir (2013).

Smethana 1981 yılında yaşları 2-6 ve 6-9 arasında değişken 44 çocukla yaptığı, ahlaki ve sosyal kuralları resimleri kullanarak çocukların kural algısını ölçtüğü çalışmada Piaget'nin savunduğundan farklı olarak 3 yaşındaki çocukların bile ahlaki kurallar ile sosyal kuralları birbirinden ayırma eğilimde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu yaş grubu çocuklar otorite yokluğundan bile yanlısın değişmediğini söylemişlerdir. Buna göre çocuklar 2 ve 3 yaşlarında tam olarak olmasa da, 4 yaşında kuralları tüm boyutlarıyla ayırt edebilmektedirler.

Leana-Taşçılar ve Kanlı 2014 yılında bir grup üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuğun mükemmeliyetçilik ve öz-saygı düzeylerini inceledikleri çalışmalarında, mükemmeliyetçiliğin zekâ ile değişmediğini, öz-saygı düzeylerinin ise cinsiyetten ve zekâdan etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Koçak ve İçmenoğlu (2012) yaptıkları araştırmada üstün yetenekli olarak niteledikleri 106 kız ve 119 erkek Fen Lisesi öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, Duygusal Zekâ, Yaratıcılık Düzeyinin ve Yaşam Doyumuna etkisini ölçmüşlerdir. Cinsiyet değişkeni açısından duygusal zekâ puanını sonuçlarının karşılaştırmasını, Duygusal zekâ ölçeğinin iyimserlik ve duygulardan faydalanma alt boyutunda kızlar ile erkekler arasında, kızlar lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.

2.1. İlgili Araştırmalar Özet

Araştırmalar incelendiğinde, doğrudan ahlaki gelişimine yönelik çalışmaların az özellikle üstün yetenekli çocukların ahlaki gelişimlerine yönelik yapılan çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu söylenebilir. Sınırlı da olsa ahlaki gelişimin de bir bölümünü kapsayan sosyal-duygusal gelişim ile ilgili araştırmalar (Sager ve Workman, 2007; Sarıçam ve Halmatov,2012; Smetana,1981; Seçer, Çağdaş ve Seçer,2006;

bulunmaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre sosyal- duygusal gelişimi kapsayan alanların büyük bir kısmında, bilişsel gelişimle orantılı ve üstün yetenekli çocuklar lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Ancak aynı grupların cinsiyet veya farklı değişkenlere göre karşılaştırılmalarında, birbirinden farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Erken çocukluk döneminde normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocukların ahlaki akıl yürütmelerini incelemek ve açıklamak amacıyla, bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden, deneysel olmayan araştırma modellerinden, nedensel karşılaştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nedensel karşılaştırma “İnsan grupları arasındaki farklılıkların nedenlerini ve sonuçlarını, koşullar katılımcılar üzerinde herhangi bir müdahale olmaksızın belirlemeyi amaçlayan çalışmalardır” (Büyüköztürk, Kılıç- Çakmak, Akgün ve Demirel, 2010, s.189).

Sözbilir'in aktarımıyla (2014) nedensel karşılaştırma; araştırma konularının gerçekleşme durumlarının veya değişkenlerinin (yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim durumları, bilişsel düzeyler vb.) yasal ve etik problemlerden veya doğal şartları sebebiyle değiştirilmeye yani deneysel araştırma gerçekleştirmeye uygun olmaması sebebiyle kullanılır. Daha önce gerçekleşmiş ve ya gerçekleşmekte olan, araştırmacı tarafından müdahalenin mümkün olmadığı durumların, kendi şartları içinde değerlendirmesi ve karşılaştırılması sonucunda sebep-sonuç ilişkilerinin kurulmaya çalışıldığı bir yöntemdir. Bu araştırma tek grup kullanılarak yapıldığında nedensel, iki ya da daha fazla gruptan oluştuğunda nedensel karşılaştırma olarak ifade edilir.

Nedensel karşılaştırma, sebep-sonuç ilişkisi kurması yönüyle deneysel araştırmalarla benzerlik gösterse de, nedensel karşılaştırma çalışmalarında mevcut duruma müdahale söz konusu olmadan, olaylar kendi doğal şartları içinde değerlendirildiğinden bu yönüyle deneysel çalışmalardan ayrılır. Ayrıca deneysel araştırma yöntemlerindeki örnekleme seçkisiz atama, nedensel karşılaştırmada mümkün değildir. Nedensel karşılaştırmının, onunla benzerlik gösteren diğer bir yöntem olan ilişkisel araştırmalardan farklılaşan noktası ise; nedensel karşılaştırmada değişkenler süresiz olduğundan, bir değişkendeki değişen özelliklerin diğer değişken ile farka sebep olup olmadığı belirlenebilirken, ilişkisel araştırmalarda değişkenler süreklilik arz ettiğinden bu durum yalnızca ilişkinin varlığının sınanması şeklinde gerçekleştirilir. Diğer bir deyişle ilişkisel araştırmalar yalnızca iki durum arasında bir ilişki olup olmadığını tespit eder ama hangisinin

sebepler hangisinin sonuç olduğu belirleyemez bu da genellenebilirlik ya da sonuçları yorumlamada sınırlamalara sebep olur (Sözbilir,2014).

3.2. Evren- Örneklem

Araştırmmanın evrenini Ankara İli merkez ilçeleri sınırları içerisindeki, erken çocukluk döneminde normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocuklar oluşturur. Erken çocukluk dönemi her ne kadar 0-8 yaş arasını kapsasa da çalışmanın örneklemini 5-7 yaş arasındaki, 30 normal gelişim gösteren, 30 üstün yetenekli, bağımsız anaokulu ve özel okula devam eden çocuk oluşturmaktadır. Bu örneklem sayısı nicel araştırmalardaki karşılaştırmalı yöntemlerde olması gereken her grup için en az 30 sayısını karşılamaktadır (Akarsu,2014). Nedensel karşılaştırma çalışmalarında, kontrol edilemeyen değişken dışındaki diğer etkenlerin araştırmaya etkisi kestirilemeyeceğinden çalışmanın iç geçerliğini sağlamak için olaya etkisi olabileceği düşünülen faktörlerin kontrol dışı olarak tanımlanması, ölçülmesi veya etkilerinin minimize edilmesi gerekir (Sözbilir,2014). Bu amaçla araştırmacı çalışmanın iç geçerliğini arttırmak için, homojen gruplar oluşturma yoluna gitmiş ve çekirdek grup olan tanılanmış erken çocukluk dönemindeki üstün yetenekli çocukların okullarını ve çevrelerini göz önünde bulundurarak normal gelişim gösteren çocukları da, bu okullardan veya yine Çankaya ilçesindeki bağımsız anaokullarından seçmiştir. Gruplar arasında ve gruplar içerisinde toplam puanları etkileyebileceği düşünülen yaş ve cinsiyet grupları (Koçak ve İçmenoğlu,2012; Leana-Taşçılar ve Kanlı,2014) da eşit şekilde dağıtılmıştır.

3.3. Çalışma Grubu

3.3.1. Çalışma Grubunun Özellikleri

Çalışma grubunu 2015-2016 eğitim öğretim yılında okul öncesi kurumlara ve 1. Sınıfa devam eden 30 üstün yetenekli, 30 normal gelişim gösteren çocuktan oluşmaktadır.

3.3.2. Katılımcılarla İlgili Demografik Bilgiler

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Dağılımları

		Normal Gelişim Gösteren		Üstün yetenekli	
		N	%	N	%
Yaş	5	10	%33,3	10	%33,3
	6	10	%33,3	10	%33,3
	7	10	%33,3	10	%33,3
Cinsiyet	Erkek	15	%50,0	15	%50,0
	Kız	15	%50,0	15	%50,0
Anne Öğrenim Düzeyi	Lise	10	%33,3	1	%3,3
	Lisans ve üzeri	20	%66,7	29	%96,7
Baba öğrenim Düzeyi	Lise	9	%30,0	1	%3,3
	Lisans ve üzeri	21	%70,0	29	%96,7

Araştırmanın çekirdek örneklem grubunu üstün yetenekli çocuklar oluşturduğu için normal gelişim gösteren çocuklar da bu örneklem doğrultusunda seçilmiştir.

Çalışma grubunu 30 (%50'sini) üstün yetenekli, 30'unu ise (%50'sini) normal gelişim gösteren çocuklar oluşturmuştur.

Yaşa göre dağılım 5 yaş için 20 (%33,3), 6 yaş için 20 (%33,3), 7 yaş için 20 (%33,3) şeklindedir. Aynı dağılım grupların kendi içinde, her yaş grubu için 10 çocuk (%33,3) şeklindedir.

Cinsiyete göre dağılım 30 (%50) kız, 30 (%50) erkek çocuk şeklindedir. Aynı dağılım grupların kendi içinde de 15 (%50) kız, 15 (%50) erkek şeklindedir.

Anne öğrenim düzeyinde ise üstün yetenekli çocuklar için, 1 anne lise (%3,3) ve 29 anne (%96,7) lisans veya üzerindeki bir öğrenim düzeyinden mezundur. Aynı dağılım normal gelişim gösteren çocuklar için, 10 anne (%33,3) lise mezunu, 20 anne (%66,6) ise üniversite veya üzerinde bir öğrenim düzeyinden mezundur.

Baba öğrenim düzeyine göre, üstün yetenekli çocuklar için 1 baba (%3,3) lise mezunu, 29 baba ise (%96,67) üniversite veya üzeri öğrenim düzeyinden mezundur. Aynı dağılım normal gelişim gösteren çocuklar için 9 baba (%30) lise mezunu ve 21 baba (%70) üniversite veya üzeri bir öğrenim düzeyinden mezun şeklindedir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen, Kohlberg ve Piaget'in ahlaki gelişim kuramlarından yola çıkarak hazırlanan, Ölçek-

1 ve Ölçek-2'den oluşan ve araştırmacı tarafından geliştirilen "Erken Çocuklukta Ahlaki Akıl Yürütme Envanteri" ve çalışma grubunun demografik özelliklerini belirlemeye yönelik kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Envanterde bulunan iki ölçek içerisinde yer alan düzeylerin dağılımının birbiriyle uyumuna bakılmış. %81 uyumlu oldukları görülmüştür. Bu sonuç, bu ölçeklerin bundan sonraki araştırmalarda birbirlerinin paralel formu olarak kullanılabilceğini gösterir. Araştırmanın amacına ve doğasına uygun bir paralel form bulunamadığı için bu araştırmada paralel form kullanılmamıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya dâhil edilecek değişkenlerle ilgili verilerin toplanabilmesi için bilgi formunda, çocuğun doğum tarihi, devam ettiği okul türü ve anne-baba eğitim durumlarını içeren sorular yer almıştır (Ek-3).

3.4.2. Erken Çocuklukta Ahlaki Yargı Envanteri

Araştırmada kullanılan, "Erken Çocuklukta Ahlak Akıl Yürütme Envanteri" araştırmacı tarafında geliştirilmiştir. İlk olarak 8 farklı senaryodan oluşan ölçek, 2 ölçme değerlendirme uzmanının görüşüyle, benimsedikleri kuramcılar ve ölçme farklılıkları sebebiyle, 4'er hikayeden oluşan iki farklı ölçeğe ayrılarak envanter haline getirilmiştir. Süreç içerisinde uzman görüşleri doğrultusunda 2. Ölçekte bulunan senaryolardan birisi çıkarılmıştır. Sonuçta, Kohlberg'in kuramına göre hazırlanmış Ölçek-1'de 4, Piaget'in kuramını ve nedenlemeye yönelik cevaplar isteyen sorularını benimsemiş Ölçek-2'de 3 senaryo bulunmaktadır. Her senaryo, içerisinde ahlaki akıl yürütme gerektiren bir ikilem barındırmaktadır. İkilemler hazırlanırken, bu konudaki literatür taranmış ve erken çocukluk dönemindeki çocukların karşılaşılabilecekleri olası durumlar belirlenerek ikileme dönüştürülmüştür. Bu ikilemler oluşturulurken Tahiroğlu'nun (2011) aktarımıyla Fenton'un belirttiği aşağıdaki ahlaki ikilem oluşturma prensipleri gözetilmiştir. İkilemler oluşturulurken;

- Gerçek hayatla ilişkili olmasına dikkat edilmiş,
- Açık ve anlaşılır olması sağlanmış,
- Evet, hayır gibi kısa cevaplar değil onların nedenleri de sorulmuş
- Ve akıl yürütme ve beyin fırtınası yapmaya teşvik edecek şekilde hazırlanmıştır.

İkilemler hazırlandıktan sonra, 3 adet rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanının, 3 okul öncesi eğitimi alan uzmanının ve 3 öğretmenin görüşüne başvurulmuş ve dönütler doğrusunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Öncelikle, çocukların erken çocukluk döneminde olması sebebiyle Kohlberg'in 5. ve 6. Evrelerine çıkmalarının güç olduğu düşünülerek iki evre bir arada belirtilmiş olsa da uzmanların her düzeyin ayrı olması gerektiği görüşü doğrultusunda 5. ve 6 evreler ayrılmıştır. Ardından 15 kişilik bir grupta hikâyelerin anlaşılabilirliği denenmiş, bu süreçte ikilemlerle ilgili evreleri işaret eden cevaplar, araştırmacıya puanlama sürecinde yardımcı olması amacıyla kaydedilmiştir. Anlaşılabilirlikle ilgili problem çıkmaması sonucunda, resimleme aşamasına geçilmiştir. Resimleme süresince 1 resimli çocuk kitapları ve 1 alan uzmanının görüşleri doğrultusunda, 1 resim öğretmenin çizimleriyle, hikâyelerin resimlemesi gerçekleştirilmiştir. Uzmanların süreçteki görüşleriyle birlikte, resimlerin cinsiyet farklılıklarını gözeterek ve özdeşim kurmalarını sağlayacak şekilde kız ve erkek çocuklar için ayrı şekilde resmedilmesine karar verilmiştir. Dikkat dağıtıcı olmaması amacıyla resimler siyah-beyaz çizilmiş ve envanterin oluşturulması bu şekilde tamamlanmıştır. Ölçeklerin geçerlik, güvenirlik ve ayırt ediciliği, uzman görüşleri alınarak, test-tekrar test yapılarak, birden çok puanlayıcı kullanılarak, puanlayıcılar arasında tutarlılığa bakılarak, alt %27, üst %27 fark analizleri yapılarak ve iç tutarlılık katsayısı hesaplanarak gerçekleştirilmiştir. Ek olarak, envanterdeki iki ölçeğin puanlaması ayrı şekilde yapılarak, araştırma sonucunda birbirleriyle uyumuna da bakılmıştır.

3.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanışı

Araştırmanın uygulamalarına, 2015-2016 eğitim-öğretim yılı 2. döneminde Hacettepe Üniversitesi Etik Kurul İzni (Ek 1) ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü (Ek 2)'nin izinleri alınarak başlanmıştır. Ardından öncelikle üstün yetenekli çocukların devam ettikleri okullarla iletişime geçilerek iki okuldan izin alınmış ve okullar aracılığıyla veli izinleri de alındıktan sonra araştırma hakkında çocuklara da kısaca bilgi verilmiş ve istekli olanlarla uygulamaya başlanmıştır. Uygulamalar doğrudan çocuklarla yüz yüze ve ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya başlamadan çocuklara "Merhaba, sanırım seninle neden görüşmek istediğimi merak ediyorsundur. Burada, dilersen inceleyebileceğin bazı resimlerim ve bu resimlerle ilgili hikâyelerim var. Eğer istersen, hikâyeleri sana anlatmak ve sen bu hikâyelerdeki çocukların yerinde olsaydın ne yapardın onu sormak istiyorum. Bana

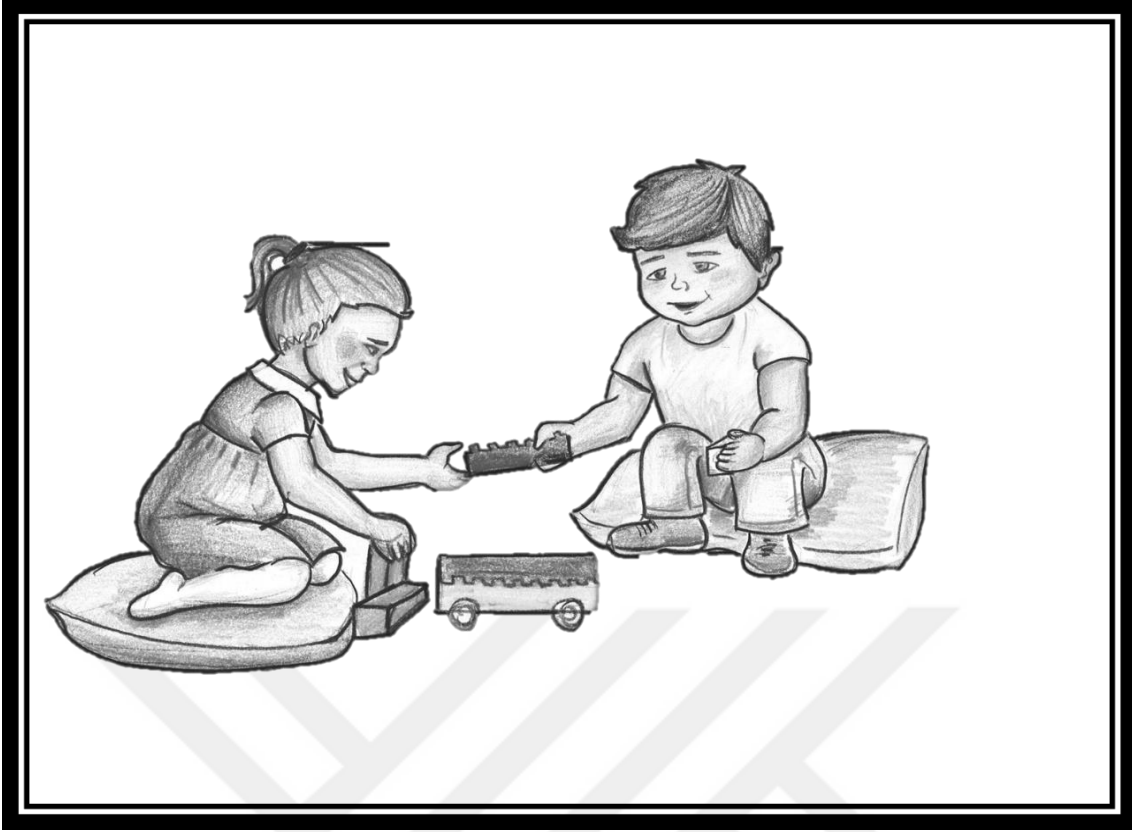
yardımcı olmak ister misin? Eğer yorulur, sıkılır ya da devam etmek istemezsen bana söylemen yeterli böylece hemen ara verebiliriz.” şeklinde kısa bir bilgilendirme yapılarak ve sözlü onay alınarak gönüllü olanlarla çalışılmıştır. Çalışma süresince rahatsızlandığını ve yarı kesmek istediğini söyleyen 7 yaşında bir çocuk ve sözlü cevap vermeyi reddederek, yazılı şekilde cevap vermekte ısrar eden ancak bir süre sonra yazmaktan yorulduğu için devam edemeyen 5 yaşında bir çocuğun verileri araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Kohlberg’in Gelişim Kuramına Göre Ahlaki Akıl Yürütme Ölçeği: Ölçek 1

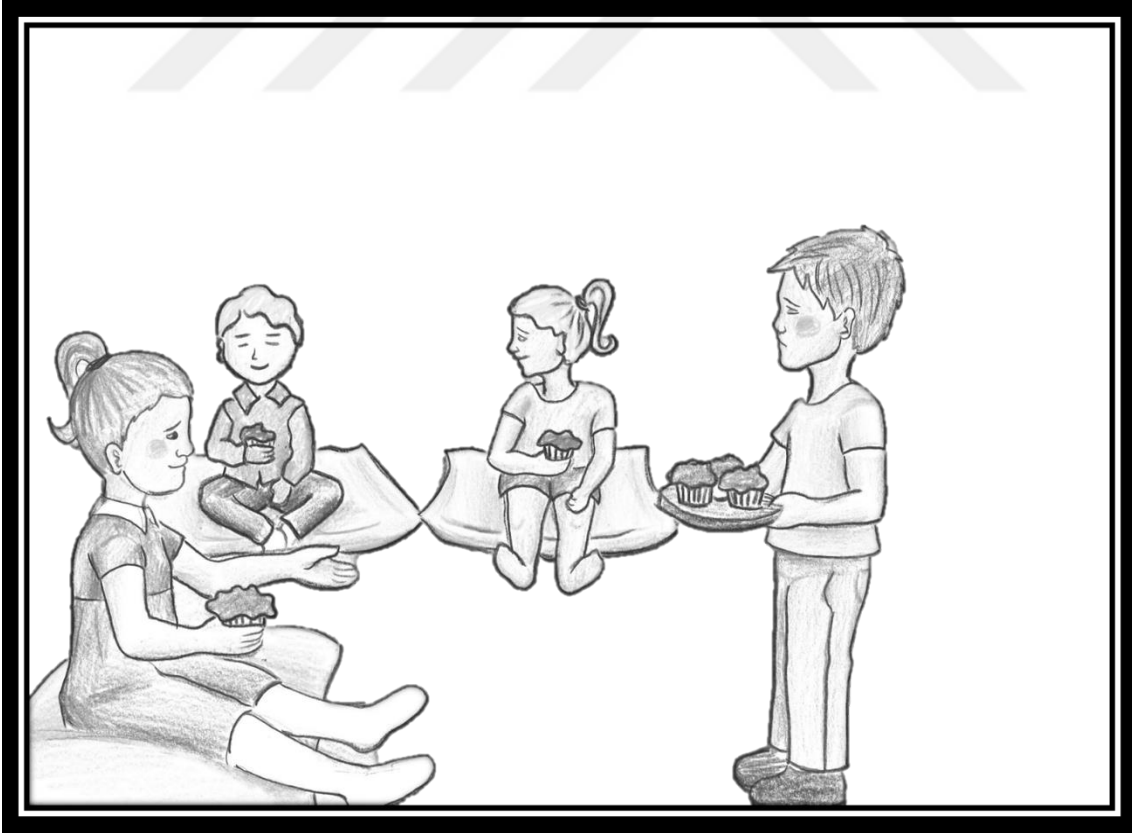
Durum 1: Mehmet ile Pelin çok iyi iki arkadaştır. Bir gün öğretmen Mehmet /Pelin’e sınıftaki arkadaşlarına dağıtması için kekler verir ve herkese birer tane vermesini söyler. Mehmet/Pelin kekleri dağıtırken en sevdiği arkadaşı Pelin/Mehmet bir tane daha istediğini söyler. Sence Mehmet/Pelin bu durumda, arkadaşına bir kek daha vermeli mi, vermemeli mi? Neden?

Tablo 3.2: Ölçek-1- Durum 1 İçin Puanlama Cetveli

<i>Vermeli</i>	<i>Vermemeli</i>	<i>Puan</i>	<i>Evre</i>
Çünkü vermezse arkadaşı ona küsebilir	Çünkü öğretmen görürse ceza verebilir.	10	Ceza ve İtaat Eğilimi
Çünkü kendisi istediğinde de arkadaşı ona verir.	Çünkü arkadaşı da ona başka zaman vermez.	20	Saf Çıkarıcı Eğilim
Vermeli çünkü verirse arkadaşı mutlu olacaktır.	Çünkü sınıftaki diğer arkadaşları bunu görürse onunla oyun oynamazlar.	30	Kişiler arası uyum
Vermeli çünkü iyi arkadaş olmak bunu gerektirir.	Çünkü öğretmen kural olarak herkese bir tane dağıtmasını söylemiş.	40	Kanun ve Düzen Eğilimi
Vermeli çünkü Pelin/Mehmet’in karnı çok acıkmış olabilir.	Çünkü diğer arkadaşlarına haksızlık yapmış olur. Eğer diğerlerine de iki tane verecek kadar varsa vermeli, bu şekilde herkes için adaleti sağlamış olur.	50	Sosyal Sözleşme Eğilimi
Vermeli çünkü hiçbir kural Pelin/Mehmet’in sağlığından daha önemli değildir.	Çünkü insanlara karşı adil olmak her şeyden daha önemlidir.	60	Evrensel Ahlak Eğilimi

Şekil 3.1. Ölçek 1 Durum 1 Ortak Resim

Şekil 3.2. Ölçek 1 Durum 1 Erkek Çocuk için

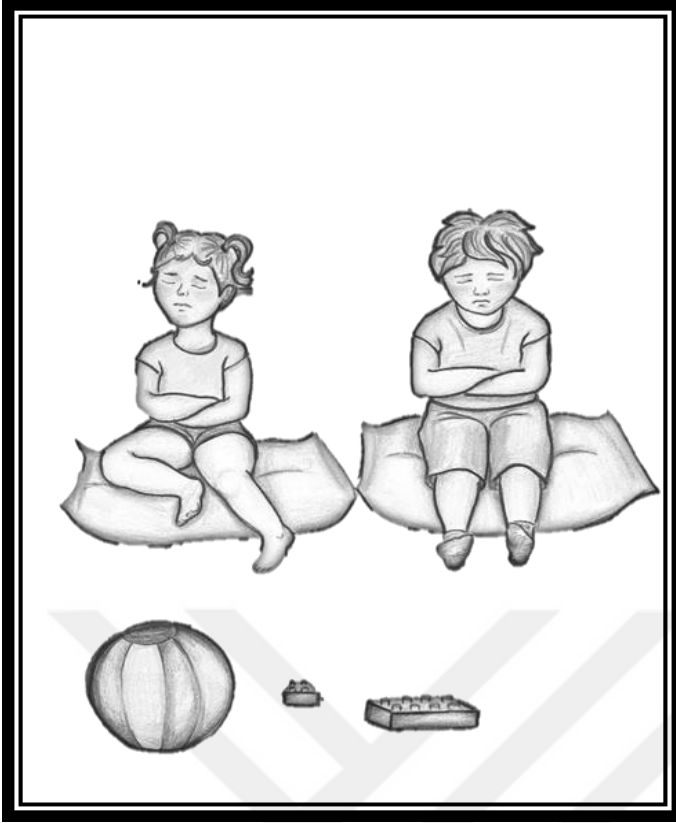
Şekil 3.3. Ölçek 1 Durum 1 Kız Çocuk için

Durum 2: Ayşe ile Alper sürekli birbirleriyle yarışan 2 çocuktur. Bir gün öğretmen onları yanına çağırarak, küçük birer kürek, birer kova ve 20 tane pinpon topu verir ve topları yere düşürmeden tek tek kovaya koymalarını ister. En hızlı, kim topları yere düşürmeden kovasını doldurabilirse, döndüğünde ona bir çikolata vereceğini söyleyerek sınıftan çıkar. Alper/ Ayşe hepsini düşürmeden tek tek hızlıca koyar ama tam sonuncu topu koyarken, top kayarak yere düşer. Öğretmen sınıfa geldiğinde, topu yere düşürdüğünü söylerse Alper/Ayşe yarışmayı kaybedecek ve öğretmen çikolatayı ona vermeyecektir. Sence, Alper bu durumda gerçeği öğretmenine söylemeli mi, yoksa kimse görmeden topu kovasına atmalı mıdır? Neden?

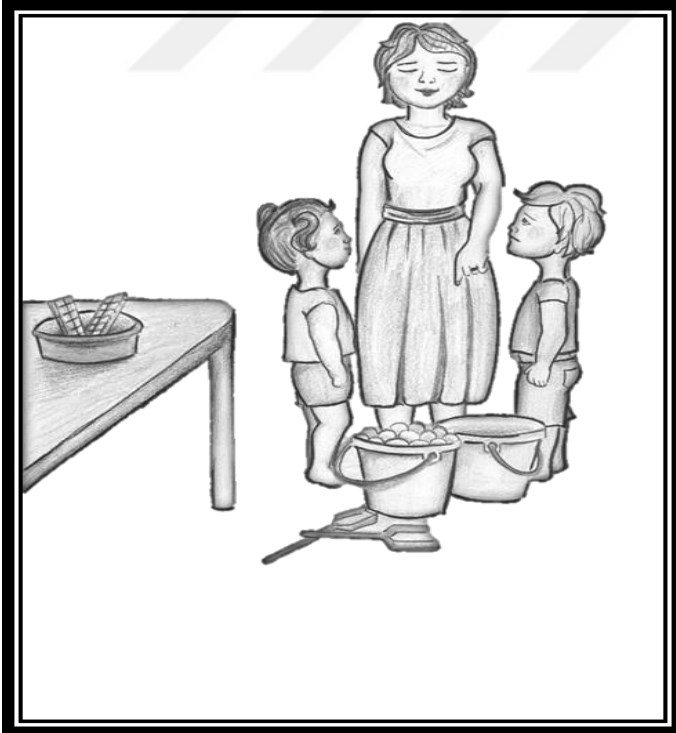
Tablo 3.3: Ölçek-1 - Durum 2 İçin Puanlama Cetveli

<i>Söylemeli</i>	<i>Söylememeli</i>	<i>Puan</i>	<i>Evre</i>
Çünkü öğretmen gerçeği söylemediğini fark ederse bir daha ona ödül vermez/ ceza verebilir.	Çünkü bu bir yarışma ve kazanmak için, Ayşe/Alper'den önce topları kovaya doldurması gereklidir. Çünkü öğretmen sınıftan çıktığına göre zaten topu yere düşürdüğünü bilemez böylece çikolatayı kazanabilir.	10	İtaat ve Ceza Eğilimi
Doğru söylerse, belki öğretmen ona yarışmayı kaybettiği halde çikolatayı verebilir.	Canı çikolata çekmiştir. Eğer söylerse öğretmen çikolatayı Ayşe'ye verir ona vermez.	20	Saf Çıkarıcı Eğilim
Çünkü iyi bir çocuk olmak bunu gerektirir. Doğruyu söylerse öğretmen ona güveneceği için farklı zamanlar da çikolata verebilir. Eğer gerçeği söylemezse farklı zamanlarda doğru söylese bile insanlar ona inanmayabilirler.	Sınıftaki diğer çocuklar onun yarışmayı kaybettiğini öğrenirse onunla dalga geçebilirler.	30	Kişiler arası uyum eğilimi
Öğretmen yarışmanın en başında kurallarını belirtmiştir ve Alper bu kuralı yerine getirememiştir. Arkadaşı ise yarışmayı kazandı. Herkes aynı şeyi yaparsa sınıfta düzen kalmaz.	-	40	Kanun ve düzen eğilimi
Doğruyu söylemek, yarışmayı kazanmaktan daha önemlidir. Yalan söylerse, güvenilir insan olmaktan çıkmış olur.	-	50	Sosyal Sözleşme Eğilimi
Hayatta hiçbir şey, yalan söylemeye değmez.	Hiçbir kural ya da yarışma, karnı acıkan birinin doymasından daha önemli olamaz bu yüzden eğer karnı acıkmışsa çikolatayı yemesi gerekiyor. Karnı çok acıktıysa söylememeli.	60	Evrensel Ahlak Eğilimi

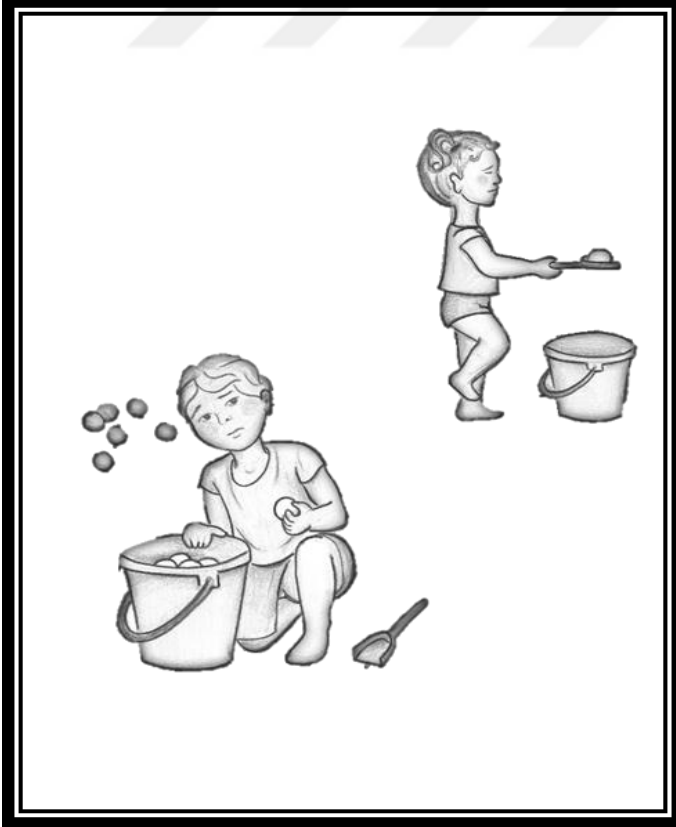
Şekil 3.4. Ölçek 1 Durum 2 Ortak Resim

Şekil 3.5. Ölçek 1 Durum 2 Ortak Resim

Şekil 3.6. Ölçek 1 Durum 2 Kız Çocuk için

Şekil 3.7. Ölçek 1 Durum 2 Erkek Çocuk için

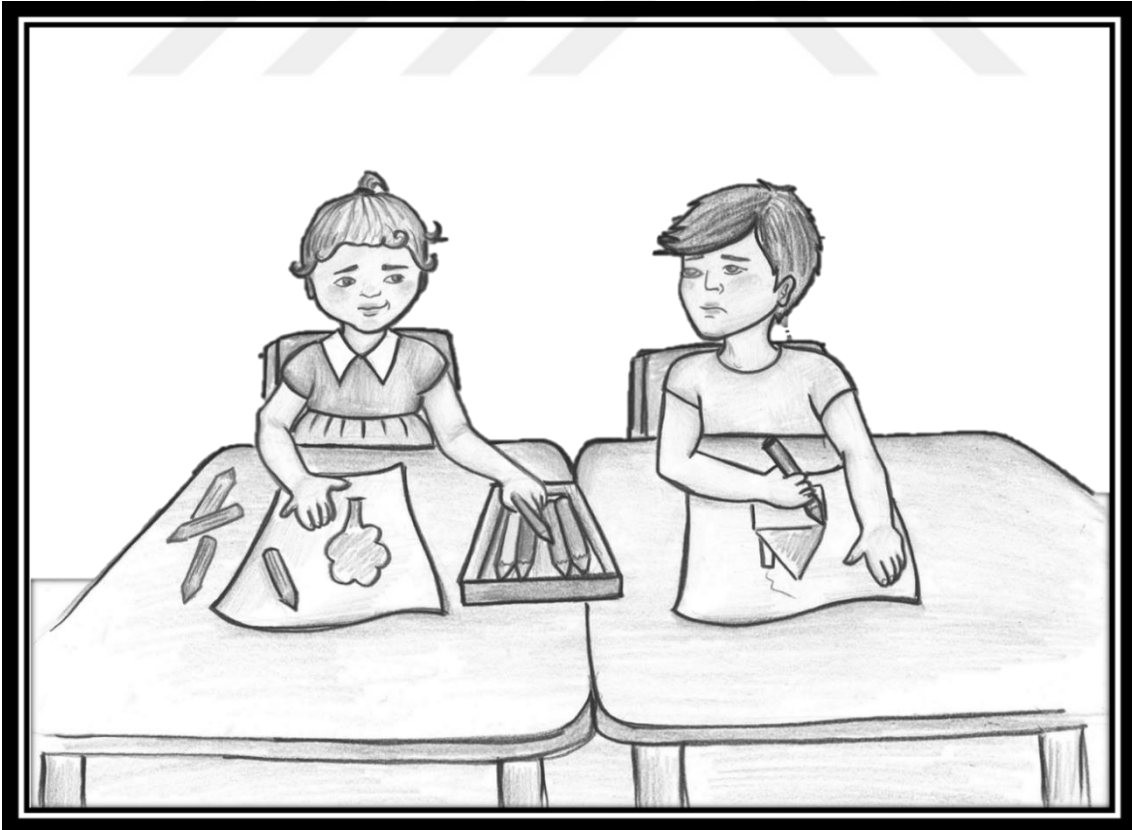
Durum 3: Fatma/Arda boyama yaparken, kalemlerinden birini Arda/Fatma'nın aldığı görür. Boyamasını tamamladıktan sonra kalemi geri vereceğini düşündüğü için bir şey söylemez. Ancak Arda/Fatma boyamayı bitirdikten sonra da kalemi vermez. Fatma/Arda bu durumu öğretmenine anlatır. Öğretmen Arda/Fatma'ya, kalemi geri vermesini söylediğinde, Arda/Fatma kalemi kimseden almadığını, kalemin kendisine ait olduğunu söyler. Fatma/Arda, Arda/Fatma'nın bu yaptığına çok kızmıştır, bu durumda kalemini geri almak için ne yapmalıdır?

Tablo 3.4: Ölçek-1- Durum 3 İçin Puanlama Cetveli

<i>Davranış</i>	<i>Puan</i>	<i>Evre</i>
Vermiyorsa, zorla geri almalıdır, ne de olsa kalem zaten onun.	10	İtaat ve Ceza Eğilimi
Arda'nın bu davranışına karşılık bir daha onunla hiçbir şeyi paylaşmamalıdır. O da Arda/Fatma'nın kalemlerinden birini alırsa ödeşmiş olurlar.	20	Saf Çıkarıcı Eğilimi
Oynadığı oyunlarda Arda/Fatma'yı oyuna almamalı ve arkadaşlarına onların da Ardayla oynamaması gerektiğini söylemelidir çünkü Arda/Fatma iyi bir çocuk olsaydı öyle davranmazdı. Önce kibarca istemeli vermezse yeniden öğretmene ya da annesine söylemeli, böylece onlar alabilirler.	30	Kişiler arası uyum eğilimi
O da Arda/Fatma'nın kalemlerinde birini gizlice almalıdır. Böylece arkadaşı onun ne hissettiğini anlar ve böylece adalet sağlanmış olur.	40	Kanun ve düzen eğilimi
Daha sonraki bir zamanda Arda/Fatma'yla sakince konuşarak, yaptığı davranışın hoş olmadığını böyle davranırsa, toplumda sevilmeceğini ve arkadaş edinmekte zorlanacağını anlatmalı ve kalemini yeniden rica etmelidir.	50	Sosyal Sözleşme Eğilimi
Kendisi üzen şeyin, Arda/Fatma'nın kalemini vermemesi değil, öğretmene gerçeği söylememiş olması olduğunu ve hayatta hiçbir şeyin gerçeği gizlememize değmeyeceğini ona anlatmalı.	60	Evrensel Ahlak Eğilimi

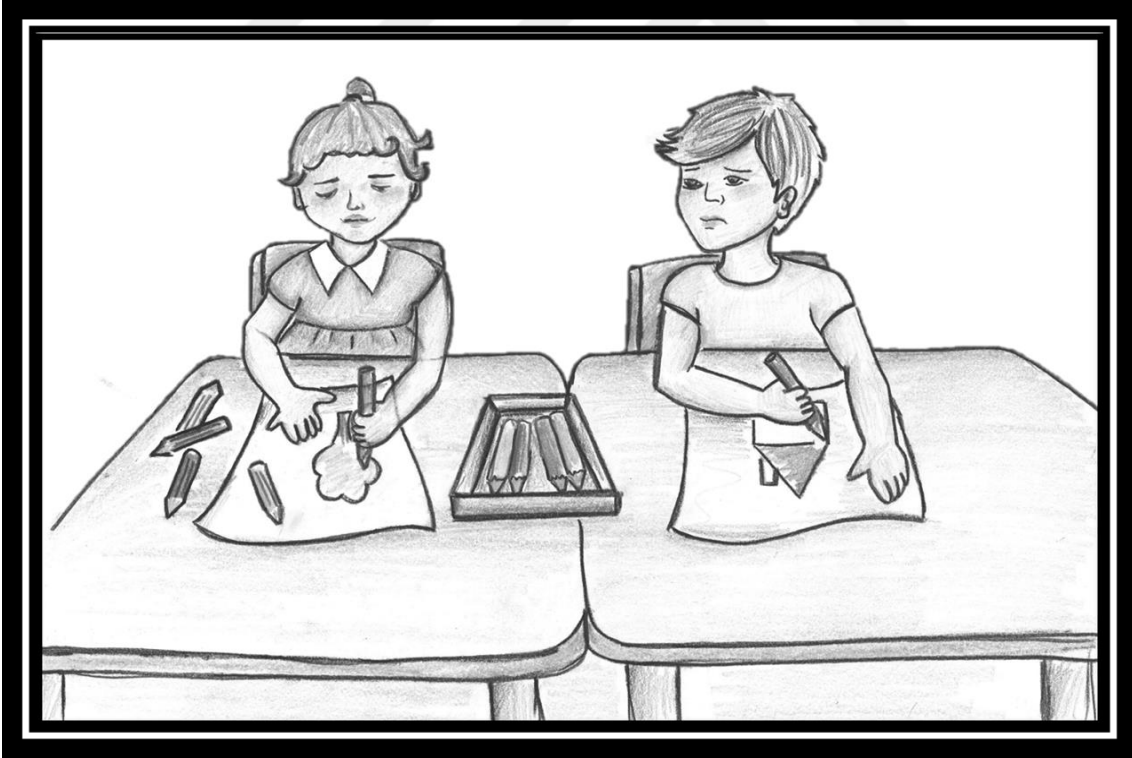
Şekil 3.8. Ölçek 1 Durum 3 Kız Çocuk için

Şekil 3.9. Ölçek 1 Durum 3 Erkek Çocuk için

Şekil 3.10. Ölçek 1 Durum 3 Kız Çocuk için

Şekil 3.11. Ölçek 1 Durum 3 Erkek Çocuk için

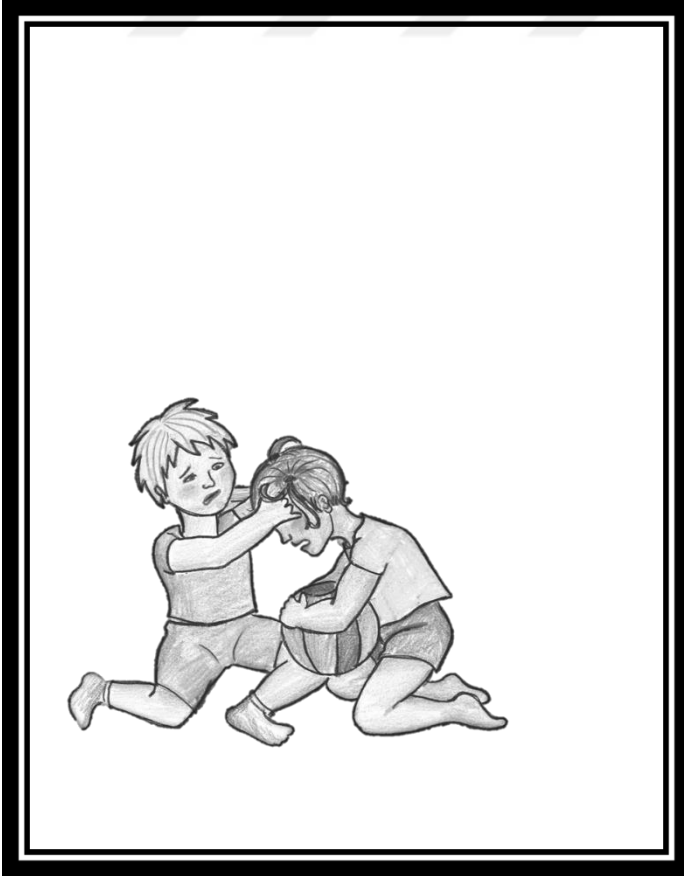
Durum 4: İrem ile Ahmet sınıfta sürekli birbirleriyle tartışan iki çocuktur. Ancak Ahmet/İrem, İrem/Ahmet'ten daha güçlü olduğu için sürekli İrem/Ahmet'e zarar vermektedir. Bir gün ikisi birlikte oyun oynarken, kazara İrem/Ahmet'in ayağı Ahmet/İrem'e takılır ve İrem/Ahmet yere düşer. Öğretmen bulunduğu yerden bu olayı görür ancak Ahmet/İrem'in yine İrem/Ahmet'e bilerek zarar verdiğini düşünür ve kızar. Ahmet/İrem'e ceza vereceğini söyler ve onu yanına çağırır. İrem bu durumda çok kararsız kalır, sence öğretmene olayın kazara olduğunu söylemeli midir, yoksa Ahmet/İrem ona hep zarar verdiği için bu defalık kazara olduğunu söylememeli midir? Neden?

Tablo 3.5 : Ölçek-1- Durum 4 İçin Puanlama Cetveli

<i>Evet</i>	<i>Hayır</i>	<i>Puan</i>	<i>Evre</i>
Çünkü eğer gerçeği gizlerse, Ahmet/İrem ona bundan dolayı ona bir daha zarar verebilir.	Ahmet/İrem sürekli İrem/Ahmet'e zarar verdiği için cezalandırılmayı hak ediyor.	10	İtaat ve Ceza Eğilimi
Çünkü Ahmet bir daha onunla oynamaz. Zaten Ahmet/İrem ondan daha güçlü olduğu için diğerlerine, kendisiyle oynamamalarını söyler.	Öğretmen Ahmet'e kızdıktan sonra Ahmet bu şekilde akıllanır ve ona bir daha zarar veremez.	20	Saf Çıkarıcı Eğilim
Çünkü Ahmet/İrem, onun gerçeği gizlediğini diğer çocuklara söylerse, kimse onunla oynamak istemez. İyi bir çocuk olması için gerçeği söylemesi gerekir.	Bu şekilde Ahmet/İrem yaptıklarının hata olduğunu ve arkadaşına zarar vermemesi gerektiği ve onlarla güzelce oynaması gerektiğini öğrenmiş olur.	30	Kişiler Arası Uyum Eğilimi
Sınıfta kurallarından biri de her zaman birbirimize karşı dürüst olmaktır bu yüzden doğruyu söylemelidir.	Çünkü sınıfta birbirine zarar vermemek kuralı var ve Ahmet bunu bozmuş oldu bu yüzden cezalandırılmayı hak ediyor.	40	Kanun ve Düzen Eğilimi
Herkes ihtiyacı olduğu durumda gerçeği gizlerse sınıfın düzeni bozulur ve çocuklar boşu boşuna ceza alır. Arkadaşı ona sürekli zarar verse de yalan söylemek bundan daha kötü bir şey.	Ahmet güçlü diye başkalarına zarar verebileceğini düşünmemelidir.	50	Sosyal Sözleşme Eğilimi
Hiçbir şey gerçeği gizlemek için bahane olamaz.	-	60	Evrensel Ahlak Eğilimi

Şekil 3.12. Ölçek 1 Durum 4 Erkek Çocuk için

Şekil 3.13. Ölçek 1 Durum 4 Kız Çocuk için

Şekil 3.14. Ölçek 1 Durum 4 Kız Çocuk için

Şekil 3.15. Ölçek 1 Durum 4 Erkek Çocuk için

Şekil 3.16. Ölçek 1 Durum 4 Kız Çocuk için

Şekil 3.17. Ölçek 1 Durum 4 Erkek Çocuk için

Piaget'nin Kuramına Göre Ahlaki Akıl Yürütme Ölçeği: Ölçek 2

Durum 1: Öğretmen bir gün etkinlik için sınıfa kavanozlar getirmiştir. Aylin, öğretmene kavanozların taşınmasına yardım etmek isterken 8 tanesini düşürüp kırar, Ali ise öğretmenden gizlice oynarken 2 tanesini yere düşürür ve kırar. Bu durumda hangisi daha suçludur? Neden?

Tablo 3.6 : Ölçek-2- Durum 1 İçin Puanlama Cetveli

<i>Puan</i>	<i>Düzy</i>	<i>Puan</i>	<i>Düzy</i>	<i>Puan</i>	<i>Düzy</i>
10	1-Ahlak Öncesi	20	2-Dışa Bağımlı Ahlak	30	3-Otonom Ahlak
Aylin/Ali Suçludur		Ali/Aylin Suçludur		Ali/Aylin Suçludur	
Neden		Neden		Neden	
Daha çok bardak kırdı		Kavanozlarla gizlice oynadı.		Çünkü Aylin/Ali'nin amacı öğretmene yardım etmektir ancak Ali/Aylin kavanozlarla gizlice oynamak istedi. (Aylin'in niyetine kendiliğinden vurguda bulunma varsa)	

Şekil 3.18. Ölçek 2 Durum 1 Kız Çocuk için

Şekil 3.19. Ölçek 2 Durum 1 Kız Çocuk için

Şekil 3.20. Ölçek 2 Durum 1 Erkek Çocuk için

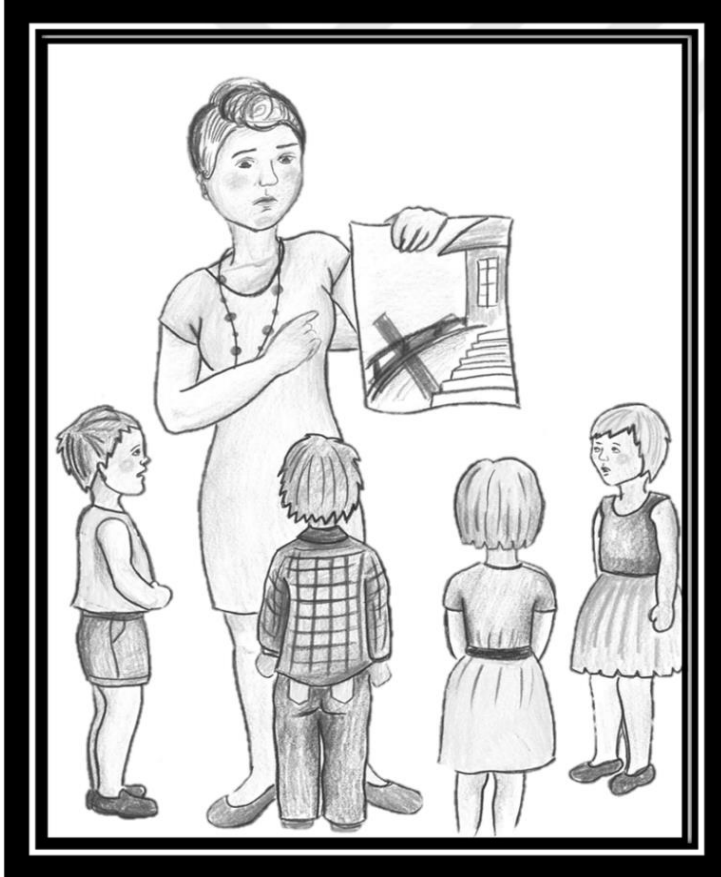

Şekil 3.21. Ölçek 2 Durum 1 Erkek Çocuk için

Durum 2: Ayşe öğretmen, okulun ilk günü kuralları anlatırken, çocukların kayıp düşebileceğini düşünerek anaokulu binasına çıkan rampayı (yokuş) kullanmayı yasaklamıştır. Ancak ertesi gün okula yeni katılan Elif/ Mehmet tekerlekli sandalye kullanmaktadır. Elif/ Mehmet rampa başındayken onu gören sınıf arkadaşı Ali, Elif/Mehmet'e öğretmenin burayı kullanmayı yasakladığını söylemiştir. Bu durumda sence Elif/Mehmet 'in sınıfa nasıl çıkması gerekir?

Tablo 3.7: Ölçek-2- Durum 2 İçin Puanlama Cetveli

<i>Davranış</i>	<i>Puan</i>	<i>Düzey</i>
Herkes merdiveni kullanmak zorunda olduğu için kullanmaya devam etmelidir. Okula giden başka bir yol bulmalıdır.	10	Ahlak Öncesi Evre
O gün için okuldakilerin yardımıyla merdivenleri çıkmalı ve sonrasında öğretmenin bu kuralı kendisi için değiştirmesini istemelidir. Arkadaşlarından birinden öğretmeni çağırmasını rica etmeli ve öğretmen gelince ondan izin alarak rampayı kullanmalı.	20	Dışa Bağımlı Ahlak Evresi
İlk gün rampadan çıkmalı ve sonra sınıf içinde öğretmene, tekerlekli sandalyede olduğu için rampayı kullanmak zorunda kaldığını anlatmalı Elif engelli olduğu için burayı kullanmak zorunda o yüzden sınıfa gidince öğretmenden kuralı kendisi için değiştirmesini isteyebilir.	30	Otonom Ahlak Evresi

Şekil 3.22. Ölçek 2 Durum 2 Ortak Resim

Şekil 3.23. Ölçek 2 Durum 2 Kız Çocuk için

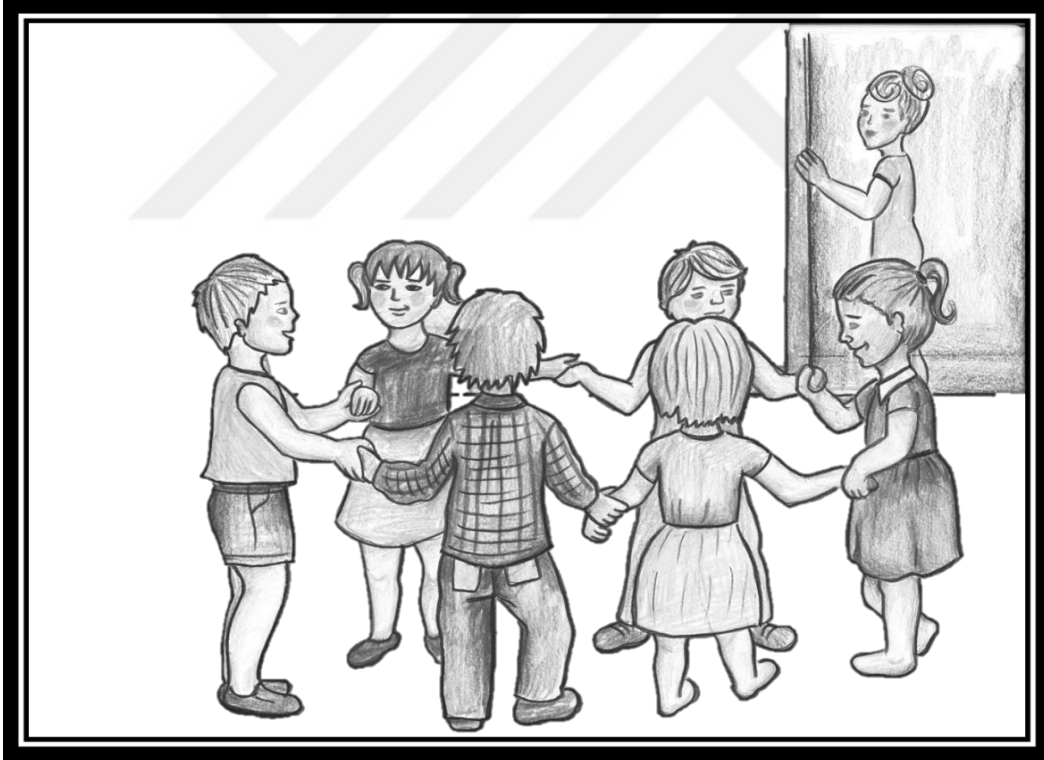

Şekil 3.24. Ölçek 2 Durum 2 Erkek Çocuk için

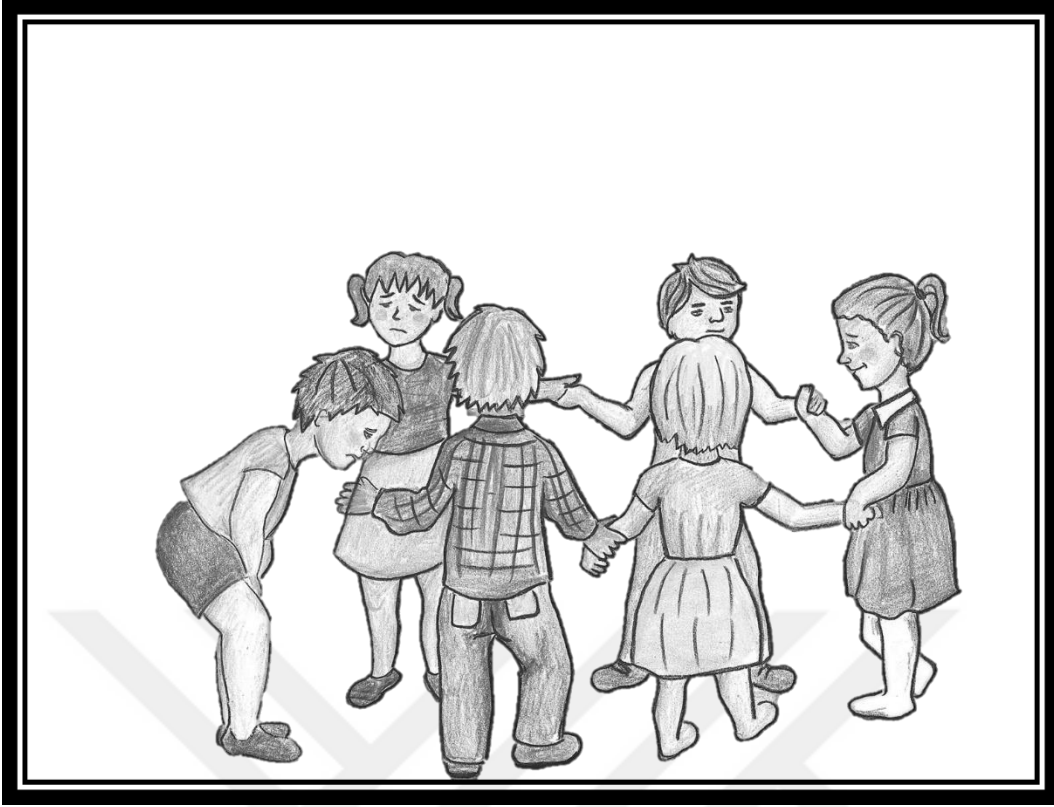
Durum 3: Nihal öğretmen, sınıfta oynanan oyunlara tüm çocukların katılması kuralını koymuştur. Bir gün sınıfta çocuklarla oyun oynamaya başladıktan sonra, Nihal sınıftan çıkması gerekir ve kendisi gelene kadar tüm çocukların oyuna devam etmesi gerektiği söyleyerek sınıftan çıkar. Tüm çocuklar oynamaya devam eder. Ancak bir süre sonra Ali/Zeynep'in karnı ağrımaya başlar ve kendini iyi hissetmediği için oyuna devam etmek istemez. Bu durumda Ali/Zeynep ne yapmalıdır?

Tablo 3.8: Ölçek-2- Durum 3 İçin Puanlama Cetveli

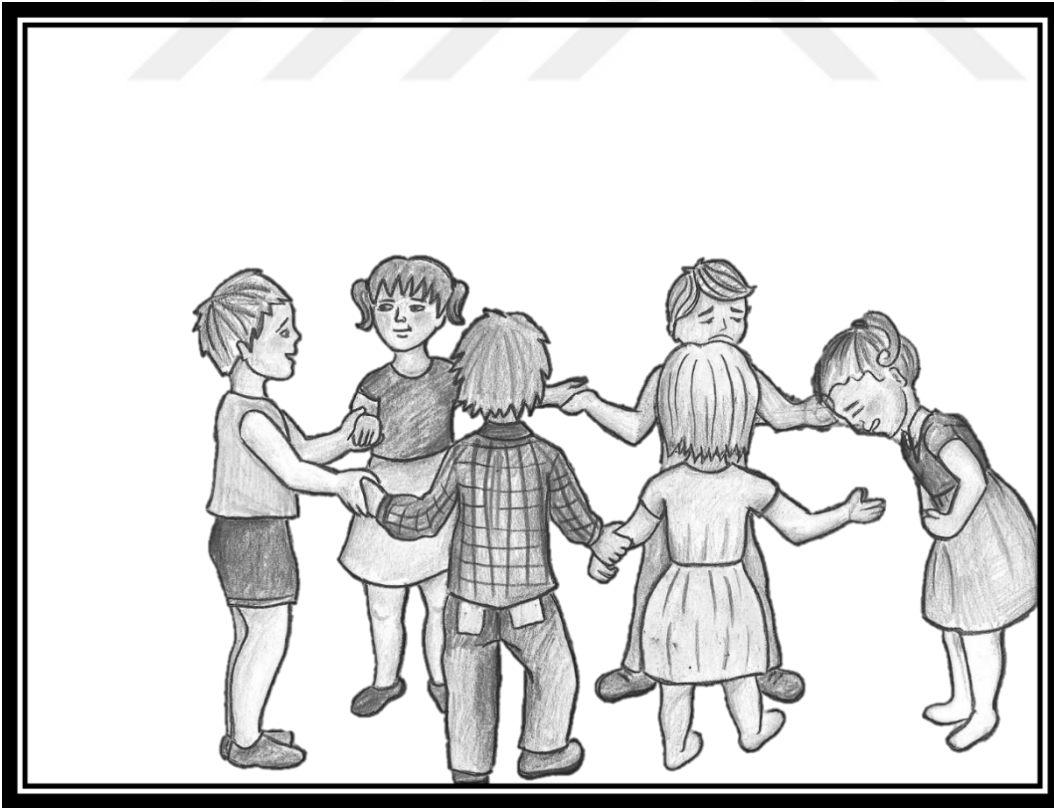
<i>Davranış</i>	<i>Puan</i>	<i>Düzye</i>
Herkes oynamaya devam ettiği için Ali de, öğretmeni oyunu bitirebilirsiniz diyene kadar oyuna devam etmelidir.	10	Ahlak Öncesi Evre
Öğretmen gelene kadar oyuna devam etmelidir geldikten sonra izin alarak bırakmalıdır.	20	Dışa Bağımlı Ahlak Evresi
Kendini iyi hissetmiyorsa oyunu bırakmalı ve öğretmeni geldiğinde nedenini açıklamalıdır.	30	Otonom Ahlak Evresi

Şekil 3.25. Ölçek 2 Durum 3 Ortak Resim

Şekil 3.26. Ölçek 2 Durum 3 Erkek Çocuk için

Şekil 3.27. Ölçek 2 Durum 3 Kız Çocuk için

3.6. Veri Toplama Araçlarının Uygulanışı

Veri toplama araçları, araştırmacı tarafından, çocuklarla birebir, yüz yüze görüşerek uygulanmış ve ses kaydı alınarak, puanlama ise daha sonra ses kayıtları dinlenerek yapılmıştır. Sorular ve cevapları transkript edilerek Okul Öncesi Eğitimi ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alan uzmanı ek kodlayıcılara verilmiş ve puanlama transkript üzerinden gerçekleşmiştir.

3.7. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Puanlama Tablosu, 3 alan uzmanının görüşleri ve fikir birliği doğrultusunda hazırlanmıştır. İlk 4 hikâye için Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramının 6 gelişim evresini temsilen 10'ar puan verilmiştir. Örneğin 1. Evreye giren bir cevap için 10 puan, 6. Evrede yer alan bir cevap için 60 puan şeklinde puanlama yapılmıştır. Puanlamalar, araştırmacı ile birlikte 3 kodlayıcı tarafından yapılmış ve kodlayıcılar tarafından verilen puanların akademik ortalaması alınmıştır. Ardından 4 hikâye için verilen puanlar toplanarak bir toplam puan elde edilmiştir. Çocuğun bulunduğu evreyi belirlemek için ise, toplam puan 4'e bölünmüş ve ortaya çıkan sonuç. Eğer 10-15 arasında ise 1. Evre, 16-25 arasında ise 2. Evre, 26-35 arasında ise 3. Evre, 36-45 arasında ise 4. Evre, 46-55 arasında ise 5. Evre ve 55-60 arasında ise 6. Evreye çocuğun bulunduğu evre olarak kabul edilmiştir. Ancak çocuğun hikâyelere verdiği cevaplara göre uç değerler ortaya çıkmışsa bu çocukların sonuçları için uzman görüşüne başvurulmuş ve çocuğun cevaplarının yoğunlaştığı evre çocuğun bulunduğu evre olarak kabul edilmiştir. Benzer şekilde 2. Ölçek ise Piaget'in ahlaki gelişim kuramından yola çıkarak 3 Düzeye ayrılmıştır. İlk ölçekle aynı şekilde puanlama yapılmış ve 10-15 arasındaki ortalama puan, 1. Düzey, 16-25 arasındaki puan 2. Düzey ve 25-30 arasındaki puan 3. Düzeyi temsil etmiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği için; yapı geçerliliği, içerik geçerliği ve güvenilirlik ise test-tekrar test, birden fazla puanlayıcı (3 puanlayıcı) kullanılarak ve alt %27 üst %27 arasındaki farka bakılarak, yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında T-testi, parametrik olmayan durumlarda Man whitney-u testi

kullanılmıştır. İki'den fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı olarak Man Whitney-u testi kullanılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında Spearman korelasyon analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Tablo 3.9: Test-Tekrar Test Analizi

	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Kohlberg Test Durum 1 & Kohlberg Tekrar Test Durum 1	30	0,918	0,000
Kohlberg Test Durum 2 & Kohlberg Tekrar Test Durum 2	30	0,932	0,000
Kohlberg Test Durum 3 & Kohlberg Tekrar Test Durum 3	30	0,842	0,000
Kohlberg Test Durum 4 & Kohlberg Tekrar Test Durum 4	30	0,884	0,000
Piaget Test Durum 1 & Piaget Tekrar Test Durum 1	30	1,000	0,000
Piaget Test Durum 2 & Piaget Tekrar Test Durum 2	30	0,806	0,000
Piaget Test Durum 3 & Piaget Tekrar Test Durum 3	30	0,736	0,000

Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerini belirlemek üzere 4 hikâye ve Piaget'in gelişim düzeylerini belirlemek üzere 3 hikâye için 30 kişi üzerinde test tekrar test uygulanmıştır. Hikâyeler 3 puanlayıcı tarafından değerlendirilmiştir. Her hikâye için 3 puanlayıcının verdiği puanların aritmetik ortalaması alınmıştır. Kohlberg'in gelişim evrelerini belirlemek üzere 4 hikaye ve Piaget'in gelişim evrelerini belirlemek üzere 3 hikaye ölçümüne ilişkin test tekrar test korelasyon değerleri yukarıda verilmektedir.

Kohlberg'in gelişim evrelerini belirlemek üzere geliştirilen ölçekteki 4 hikaye için test tekrar test korelasyon değerleri incelendiğinde yüksek oranda korelasyon olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar Kohlberg'in gelişim evrelerini belirlemek üzere geliştirilen ölçeğin zamana göre değişmezlik gösterdiği belirtmektedir.

Piaget'in gelişim evrelerini belirlemek üzere geliştirilen ölçekteki 3 hikaye için test tekrar test korelasyon değerleri incelendiğinde yüksek oranda korelasyon olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar Piaget'in gelişim evrelerini belirlemek üzere geliştirilen ölçeğin zamana göre değişmezlik gösterdiği belirtmektedir.

Tablo 3.10: Ölçek-1 için Puanlayıcılar Arası Tutarlılık Katsayıları

		<i>P1</i>	<i>P2</i>	<i>P3</i>
P1	R	1	0,817**	0,793**
	P		0,000	0,000
P2	R	0,817**	1	0,805**
	P	0,000		0,000
P3	R	0,793**	0,805**	1
	P	0,000	0,000	

Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerini belirlemek üzere geliştirilen Ölçek-1 için, 3 puanlayıcının birbirleriyle tutarlı puan verip vermediklerini belirlemek üzere puanlayıcılar arasında korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Analiz sonuçları yukarıda verilmektedir. Ölçek-1'de 3 puanlayıcı kendi aralarında yüksek düzeyde korelasyon göstermektedir. Bu sonuçlara göre Ölçek-1 için puanlayıcı puanları tutarlılık göstermektedir.

Tablo 3.11: Ölçek-2 için Puanlayıcılar Arası Tutarlılık Katsayıları

		<i>P1</i>	<i>P2</i>	<i>P3</i>
P1	R	1	0,982**	0,982**
	P		0,000	0,000
P2	R	0,982**	1	1,000**
	P	0,000		0,000
P3	R	0,982**	1,000**	1
	P	0,000	0,000	

Piaget'in ahlaki gelişim düzeylerini belirlemek üzere geliştirilen Ölçek-2 için, 3 puanlayıcının birbirleriyle tutarlı puan verip vermediklerini belirlemek üzere puanlayıcılar arasında korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Analiz sonuçları yukarıda verilmektedir. Buna göre 3 puanlayıcı kendi aralarında yüksek korelasyon göstermektedir. Bu sonuçlara göre Ölçek 2'de puanlayıcılar tutarlılık göstermektedir.

Ölçek-1'den elde edilen toplam puanın ayırt edicilik düzeyini belirlemek üzere Alt %27 ve Üst %27 grupları arasında fark olup olmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonrasında Alt %27 ($\bar{x}=69,167$) ile Üst %27 ($\bar{x}=123,750$) arasında anlamlı

fark elde edilmiştir($p=0,000<0,05$). Bu sonuçlara göre Kohlberg'in akıl yürütme ölçeğinden elde edilen puanın ayırt edicilik özelliğinin olduğu belirlenmiştir. Ölçek-2'den elde edilen toplam puanın ayırt edicilik düzeyini belirlemek üzere Alt %27 ve Üst %27 grupları arasında fark olup olmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonrasında Alt %27 ($\bar{x}=40,000$) ile Üst %27 ($\bar{x}=66,250$) arasında anlamlı fark elde edilmiştir($p=0,000<0,05$). Bu sonuçlara göre Ölçek-2'den elde edilen puanın ayırt edicilik özelliğinin olduğu belirlenmiştir.

3.8. Araştırmanın İç, Dış Geçerliliği ve Güvenirliği

3.8.1. Araştırmanın İç Geçerliliği

Nedensel karşılaştırma modellerinde iç geçerliliği sağlamanın yolu, örneklem gruplarının olabildiğince benzer şekilde seçilmesidir. Araştırma sonuçlarını değiştirebilecek değişkenler ya belirlenip araştırmaya dâhil edilmeli ya da tanımlanarak pasifize edilmelidir (Sözbilir,2014). Bu amaçla, araştırma süresince ilgili araştırmalar ve literatür göz önünde bulundurularak, iki grup için de gruptaki birey sayısı, grup içi ve gruplar arası yaş ve cinsiyet sayıları eşit tutulmuş ayrıca aynı sosyal çevreye sahip olduğu düşünülen okullardan seçilmişlerdir.

3.8.2. Araştırmanın Dış Geçerliliği

Dış geçerlik, verilerin sonuçlarının farklı koşullarda da benzer sonuçları vereceğini diğer bir deyişle genellenebilirliğini ifade eder ancak nedensel karşılaştırmaların doğası gereği örneklem sayısını ve olası diğer durumları araştırmacı kontrol edemediği için genelleme yapılması zordur ancak nedensel karşılaştırmalarda genellenmeler, çok dikkatli ve alanyazın göz önüne alınarak yapılabilir (Sözbilir,2014).

3.8.3. Araştırmanın Güvenirliği

Araştırma sürecinde güvenirliliği sağlamak amacıyla, envanteri geliştirme ve puanlama sürecinde uzman görüşlerine başvurulmuş, envanter geliştirildikten sonra ise iki hafta ara ile test- tekrar test yapılmıştır, test- tekrar test sonuçları envanterin farklı gruplarda güvenle kullanılabileceğini göstermektedir. Toplanan verilerin güvenirliliği için ise puanlama, 3 puanlayıcı ile gerçekleştirilmiş ve puanlayıcılar arasındaki tutarlılık karşılaştırılmıştır. Ek olarak, 2 ölçek için de iç tutarlılık katsayısı, (cronbach alfa) hesaplanmıştır. Ölçek 1'deki 4 hikaye için Cronbach Alpha (α) katsayısı 0,904. Ölçek 2'deki 3 hikaye için Cronbach Alpha (α) katsayısı 0,762 dir.

Ölçek 2 için bu değerin sebebi, ölçeğin 3 düzeyle sınırlı olmasından olabilir, ancak bu şekilde de kabul edilebilir düzeydedir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde “Erken Çocuklukta Ahlaki Akıl Yürütme Envanterinin” uygulanmasıyla elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular ve yorumlamaları yer almaktadır.

4.1. Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2’den Aldıkları Puanlar

Tablo 4.1: Üstün Yetenekli Çocuklar ile Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Toplam Puan Ortalamaları ve t-testi sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	<i>Ort</i>	<i>Ss</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
Ölçek-1 Toplam	Normal Gelişim Gösteren Çocukların Toplam Puanları	30	93,222	21,823	-7,734	0,000
	Üstün Yetenekli Çocukların Toplam Puanları	30	144,889	29,371		
Ölçek-2 Toplam	Normal Gelişim Gösteren Çocukların Toplam Puanları	30	53,000	10,875	-4,465	0,000
	Üstün Yetenekli Çocukların Toplam Puanları	30	66,556	12,579		

Tablo 4.1.1.’deki sonuçlara göre araştırmaya katılan çocukların Ölçek-1 toplam puan ortalamalarının grup değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur($t=-7.734$; $p=0.000<0,05$). üstün yetenekli çocukların Ölçek-1 toplam puanları ($x=144,889$), normal gelişim gösteren çocukların Ölçek-1 toplam puanlarından ($x=93,222$) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan çocukların Ölçek-2 toplam puan ortalamalarının grup değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur($t=-4.465$; $p=0.000<0,05$). Üstün yetenekli çocukların Ölçek-2 toplam puanları ($x=66,556$), normal gelişim gösteren çocukların Ölçek-2 toplam puanlarından ($x=53,000$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.2: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek- 2 Evre ve Düzey Dağılımları

		5		6		7		p
		n	%	n	%	N	%	
Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evreleri	2. Evre	10	%100,0	8	%80,0	3	%30,0	X ² =12,381 p=0,002
	3. Evre	0	%0,0	2	%20,0	7	%70,0	
Piaget'nin Ahlaki Gelişim Düzeyleri	1. Düzey	5	%50,0	2	%20,0	0	%0,0	X ² =7,081 p=0,029
	2. Düzey	5	%50,0	8	%80,0	10	%100,0	

Tablo 4.1.2.'de görüldüğü üzere, normal gelişim gösteren çocukların Kohlberg'in Ahlaki Evrelerine dağılımları ile yaşları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (X²=12,381; p=0,002<0.05). 5 yaşında olanların 10'unun (%100,0) 2; 6 yaşında olanların 8'i (%80,0) 2, 2'si (%20,0) 3; 7 yaşında olanların 3'ünün (%30,0) 2, 7'si (%70,0) 3 olduğu görülmektedir.

Normal gelişim gösteren çocukların Piaget'nin ahlaki düzeylerine dağılımları ile yaş arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (X²=7,081; p=0,029<0.05). 5 yaşında olanların 5'i (%50,0) 1, 5'i (%50,0) 2; 6 yaşında olanların 2'si (%20,0) 1, 8'i (%80,0) 2; 7 yaşında olanların 10'unun (%100,0) 2 olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3: Üstün Yetenekli Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek- 2 Evre ve Düzey Dağılımları

		5		6		7		p
		N	%	n	%	n	%	
Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evreleri	2. Evre	1	%10,0	0	%0,0	0	%0,0	X ² =24,000 p=0,001
	3. Evre	9	%90,0	6	%60,0	0	%0,0	
	4. Evre	0	%0,0	4	%40,0	6	%60,0	
	5. Evre	0	%0,0	0	%0,0	4	%40,0	
Piaget'nin Ahlaki Gelişim Düzeyleri	2. Evre	9	%90,0	9	%90,0	3	%30,0	X ² =11,429 p=0,003
	3. Evre	1	%10,0	1	%10,0	7	%70,0	

Üstün yetenekli çocukların Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerine dağılımları ile yaşları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (X²=24,000; p=0,001<0.05). 5 yaşında olanların 1'i (%10,0) 2, 9'unun (%90,0) 3; 6 yaşında olanların 6'sının (%60,0) 3, 4'ünün (%40,0) 4; 7 yaşında olanların 6'sının (%60,0) 4, 4'ünün (%40,0) 5 olduğu görülmektedir.

Üstün yetenekli çocukların Piaget'nin ahlaki gelişim düzeylerine dağılımları ile yaşları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. ($X^2=11,429$; $p=0,003<0.05$). 5 yaşında olanların 9'unun (%90,0) 2, 1'i (%10,0) 3; 6 yaşında olanların 9'unun (%90,0) 2, 1'i (%10,0) 3; 7 yaşında olanların 3'ünün (%30,0) 2, 7'si (%70,0) 3 olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, üstün yetenekli olmak ile ahlaki akıl yürütme arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır yani üstün yetenekli çocuklar, aynı dönemdeki normal gelişim gösteren akranlarından daha üst düzeyde ahlaki akıl yürütme yapabilmektedir. Bu durumu evrelerde de görmek mümkündür. Üstün yetenekli çocuklar Ölçek-1'de 5. Evreye kadar çıkabiliyorken, normal gelişim gösteren çocukların çıkabildiği en üst evre 3. Evredir. Ölçek-2 'de de durum benzer şekildedir. Üstün yetenekli çocukların dağılımı 2. ve 3. Düzeylerde toplanmışken, normal gelişim gösteren çocuklar en yüksek 2. Düzeye çıkabilmişlerdir.

Ölçek-1 için normal gelişim çocukların 5 yaş grubunda 10 çocuğun tamamı 2. Evrede bulunurken, üstün yetenekli çocuklarda bu dağılım 1 çocuk için 2. Evre, 9 çocuk için ise 3. Evredir. Normal gelişim gösteren çocukların 6 yaş grubunda 8 çocuk 2. Evrede, 2 çocuk ise 3. Evrede bulunmaktadır. Üstün yetenekli çocuklarda bu dağılım, 6 çocuk 3. Evrede ve 4 çocuk 4. Evre şeklindedir. Normal gelişim gösteren çocukların 7 yaş grubunda 3 çocuk 2. Evrede ve 7 çocuk 3. Evrede bulunmaktadır. Aynı yaş grubunda üstün yetenekli çocukların 6'si 4. Evrede, 4'ü ise 5. Evrede yer almaktadır. Ölçek-1 için belirtilen evrelerde üstün yetenekli çocukların daha geniş bir dağılım gösterdiği görülebilir.

Ölçek-2 için, normal gelişim çocukların 5 yaş grubunda 10 çocuğun 5'i 1. Düzeyde, 5'i 2. Düzeydedir. Üstün yetenekli çocuklarda bu dağılım 9 çocuk için 2. Düzey 1 Çocuk için ise 3. Düzeydedir. Normal gelişim gösteren çocukların 6 yaş grubunda 2 çocuk 1. Düzeyde, 8 çocuk ise 2. Düzeyde bulunmaktadır. Üstün yetenekli çocuklarda bu dağılım, 9 çocuk 2. Düzey ve 1 çocuk 3. Düzey şeklindedir. Normal gelişim gösteren çocukların 7 yaş grubunda 10 çocuğun tamamı da 2. düzeyde bulunmaktadır. Aynı yaş grubunda üstün yetenekli çocukların ise 3'ü '1. Düzeyde, 7'si ise 3. Düzeyde yer almaktadır.

Bu sonuçlar, Bencik- Kangal'ın 2010 yılında Yaratıcı Drama programının 6.7. sınıf düzeyindeki normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocukların ahlaki yargılarına

etkisini incelediği çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Bencik-Kangal, 32 normal gelişim gösteren, 32 üstün yetenekli Bilim Sanat Merkezlerine devam eden çocukla yaptığı çalışmada aynı dönemdeki üstün yetenekli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların ahlaki yargı puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir araştırmada Koçak, Pınarcık ve Ergin (2015) okul öncesi dönemdeki bilişsel gelişimleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 6 yaş grubundaki 173 çocuklar yürütülen çalışmada çocuklara Bilişsel Gelişim Formu ve Sosyal Beceri Ölçeği uygulanmıştır. Sonuçta bilişsel gelişimle sosyal gelişim arasında .01 düzeyinde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. “Akranlarla ilişkiler, “Kendini kontrol etme”, “Akademik”, “Uyum” ve “Atılganlık” becerilerini kapsayan sosyal becerilerin bazı yönlerinin ahlak ile ilişkili olduğu düşünüldüğünde, bilişsel gelişimle ahlak arasındaki ilişkinin de benzer olduğu düşünülebilir.

Aydın ve Konyalıoğlu 2011 yılında yaptıkları araştırmada, 18- 21 yaş arasındaki bireylerin zekâları ile gösterdikleri psikolojik semptomlar arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. “Raven’in İleri Matrisler Grup Zekâ Testi” ve “SCL-90-R Belirti Tarama Testini” kullandıkları ve 73 öğrenciyle gerçekleştirdikleri çalışmanın sonucunda, zekâ düzeyi ile psikomatik semptomlar arasında .05 düzeyinde negatif korelasyon ortaya çıkmıştır. Bu durumu, psikopatolojik süreçlerin, bilişsel süreçleri iyi yönetememenin bir sonucu olarak ele alarak, zekâ seviyesi arttıkça artan “problem çözme becerisinin” kriz durumlarını çözmede etkili olarak bu semptomları azaltması şeklinde yorumlamışlardır. Bu durum üstün yetenekli çocukların, ölçeklerde karşılaştıkları problem durumlarında da benzer şekilde akıl yürüttükleriyle açıklanabilir.

Sözer-Çapan (2005) ise Piaget’nin ahlak gelişimi kuramına dayanarak yaptığı 3-11 yaş çocukları için Ahlaki Yargı ölçeği geliştirme çalışmasında yaşla ile Ahlaki yargı ölçeği düzeylerinden alınan puanlar arasında bir fark olduğunu söylemiştir. 11 yaşındaki çocukların büyük kısmının özerklik evresinde toplanmasından ötürü, Piaget’in bahsettiği özerlik evresi için kritik yaşın daha erkek bir yaş olabileceği sonuncuna varmıştır. Çalışma üstün yetenekli çocuklarla yapılmış olmasa da bilişsel gelişim ile ahlaki yargının paralel ilerlediği görüşünü doğrulamaktadır.

Benzer şekilde Baharoğlu (2011), normal gelişim gösterme ve üstün yetenekli çocukların empati becerileri ve duygusal zekâ düzeyleri ile anne baba tutumlarını incelediği tez çalışmasında, ilköğretim düzeyinde 76 üstün yetenekli ve 80 normal

gelişim gösteren çocuğu karşılaştırmış ve üstün yetenekli çocukların duygusal zekâlarının, karşıdakinin duygularını fark etmede ve kendi duygularını yönetmede akranlarından daha iyi oldukları görülmüştür.

Wooding ve Bingham (1992), üstün yetenekli ve kendileri için uygun olan eğitim kurumuna devam eden 30 üstün yetenekli ve 30 normal gelişim gösteren çocukla yaptıkları çalışmalarında; üstün yeteneklilerin stresi yönetme ve kısa sürede kontrol altında almada, normal gelişim gösteren akranlarından daha başarılı oldukları sonucuna ulaşmış ve bunun üstün yetenekli çocukların “akıl yürütme” ve “problem çözme becerileri” ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Yine benzer şekilde Janos ve Robinson'un (1985) Rest tarafından Kohlberg'in hikâyelerinden yola çıkarak geliştirilen ve ahlaki akıl yürütmeyi ölçen “Defining Issue Test (DIT)”ini kullanarak, biri üniversitede hızlandırılmış kurs alan ve ikisi liseye devam eden 3 grup üstün yetenekli çocukla, lisans düzeyinde eğitim alan bir grup üniversite öğrencisini kıyaslayarak yaptığı çalışmada, üstün yetenekli 3 grubun da ahlaki yargı ve akıl yürütme puanı, lisans öğrencilerinden anlamlı derecede yüksek çıkmıştır.

Schwean, Saklofske, Widdifield-Konkin ve arkadaşlar (2006) ebeveynlerin, üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklarını puanlamaları istenmiş ve sonuçta üstün yetenekli öğrencilerin ebeveynleri kendi çocuklarını diğer gruba göre uyum sağlama, stres yönetimi ve toplam duygusal zekâ puanı açısından daha yüksek olarak değerlendirmişlerdir.

Farklı bir araştırmada, Sager ve Workman(2007), 3. ve 4. Sınıfa devam eden üstün yetenekli çocukları ve normal gelişim gösteren çocukların ahlaki yargılarını, öykülere verdikleri cevaplara göre değerlendirmiş ve üstün yeteneklilerin akranlarından daha üst düzeyde yargılara sahip oldukları sonucuna varmışlardır.

Görüldüğü üzere bu araştırma sonuçları, literatürdeki araştırmaların neredeyse tamamıyla uyumlu şekilde, zihinsel gelişimin, ahlaki gelişimle ve ona bağlı olarak gelişen ahlaki akıl yürütme ile paralel ilerlediğini ortaya koymaktadır. Ancak ahlaki düzeylerin yaşlara göre dağılımı ve çocukların içinde bulunduğu evreler, temeli oluşturan kuramların işaret ettiklerinden farklı şekilde dağılım göstermektedir. Üstün yetenekli çocukların bilişsel gelişimlerinden dolayı, üst düzeylerde yer almaları ve geniş bir dağılım göstermeleri normal karşılanabilir ancak normal gelişim gösteren

çocuklar için de sonuçlarda farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, Kohlberg'in kuramını temel alarak hazırlanan Ölçek-1'de, normal gelişim gösteren 5 yaşındaki çocukların tamamı bile, 2. Evre olan "saf çıkarıcı eğilim" evresinde yer almış, yaş grubundan beklenenin aksine hiç biri itaat ve ceza evresinde yer almıştır. Benzer şekilde Ölçek-2'de ise çocukların 5'i ahlak öncesi düzeyde yer alırken 5'i geleneksel düzeyde yer almıştır. Oysa Piaget'e göre çocuklar geleneksel düzeye 8 yaş civarlarında ulaşmaktadır. Sonuçlar diğer yaş gruplarında da benzer şekilde, kuramcılarının belirttikleri düzeyden daha ileridedir. Bu araştırma ile benzer şekilde Sözer-Çapan (2005) ve Smethana (1981) da erken çocukluk dönemindeki çocuklarla yaptıkları çalışmalarda çocukların, literatürde yer aldığı aksine ahlakla ilgili kavramları daha erken edindiğini ve yaşlarından beklenenden daha üst düzey ahlaki yargıya varabildiklerini gözlemlemişlerdir. Buna göre, ahlaki düzeylerin, yaşlara göre dağılımının geçmiş yüzyıldan farklılık gösterdiği söylenebilir. Gelişen teknoloji, çocukların daha fazla uyaranla ve ikileme karşı karşıya gelmesi, okul öncesi eğitimin geçmişe göre daha yaygın olması ve değerler eğitim programları da içermesi gibi sebeplerle, günümüz çocuklarının ahlaki kavramları daha erken kazanmış olması mümkündür. Bu yüzden, ahlaki gelişim kuramcıları, ahlakın yaşa bağlı gelişimini belirlemek için, geniş ve farklı dağılım gösteren örneklem grupları ile çalışarak yeni bir çerçeve çizmeleri, günümüz çocuklarının değerlendirilmesinde daha yararlı olacaktır.

4.2. Erken çocukluk dönemindeki Üstün Yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların ahlaki akıl yürütmelerinin yaşları ile ilişkisi

Tablo 4.4: Üstün Yetenekli Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2 Puan Ortalamaları ile yaşları arasındaki ilişki Kruskal Wallis H-Testi Sonuçları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Ölçek -1 Toplam Puan	5	10	115,667	6,858	25,585	0,000	2 > 1 3 > 1 3 > 2
	6	10	139,000	12,673			
	7	10	180,000	14,657			
Ölçek-2 Toplam Puan	5	10	55,667	9,944	17,671	0,000	2 > 1 3 > 1 3 > 2
	6	10	65,000	7,071			
	7	10	79,000	7,379			

Araştırmaya katılan çocukların Kohlberg'in kuramına göre hazırlanmış Ölçek-1 için toplam puan ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi yapılmıştır ve sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur(KW=25,585; p=0,000<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; yaşı 6 olanların Ölçek-1 toplam puanları (139,000 ± 12,673), yaşı 5 olanların Ölçek-1 toplam puanlarından (115,667 ± 6,858) yüksek bulunmuştur. Yaşı 7 olanların Ölçek-1 toplam puanları (180,000 ± 14,657), yaşı 5 olanların Ölçek-1 toplam puanlarından (115,667 ± 6,858) yüksek bulunmuştur. Yaşı 7 olanların Ölçek-1 toplam puanları (180,000 ± 14,657), yaşı 6 olanların Ölçek-1 toplam puanlarından (139,000 ± 12,673) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan çocukların Ölçek-2 toplam puan ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur(KW=17,671; p=0,000<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; yaşı 6 olanların Ölçek-2 toplam puanları (65,000 ± 7,071), yaşı 5 olanların Ölçek-2 toplam puanlarından (55,667 ± 9,944) yüksek bulunmuştur. Yaşı 7 olanların Ölçek-2 toplam puanları (79,000 ± 7,379), yaşı 5 olanların Ölçek-2 toplam puanlarından (55,667 ± 9,944) yüksek bulunmuştur. Yaşı 7 olanların Ölçek-2 toplam puanları (79,000 ± 7,379), yaşı 6 olanların toplam puanlarından (65,000 ± 7,071) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.5: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2 Puan Ortalamaları ile yaşları arasındaki ilişki Kruskal Wallis H-Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	<i>Ort</i>	<i>Ss</i>	<i>KW</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
Ölçek-1 Toplam Puan	5	10	71,667	7,244	22,435	0,000	2 > 1 3 > 1 3 > 2
	6	10	92,333	14,059			
	7	10	115,667	14,406			
Ölçek-2 Toplam Puan	5	10	44,000	6,992	14,043	0,001	2 > 1 3 > 1 3 > 2
	6	10	53,000	9,487			
	7	10	62,000	7,888			

Araştırmaya katılan çocukların Ölçek-1 toplam puan ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur(KW=22,435; p=0,000<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; yaşı 6 olanların Ölçek-1 toplam puanları (92,333 ± 14,059), yaşı 5 olanların Ölçek-1 toplam puanlarından (71,667 ± 7,244) yüksek bulunmuştur. Yaşı 7 olanların Ölçek-1 toplam puanları (115,667 ± 14,406), yaşı 5 olanların Ölçek-1 toplam puanlarından (71,667 ± 7,244) yüksek bulunmuştur. Yaşı 7 olanların Ölçek-1 toplam puanları (115,667 ± 14,406), yaşı 6 olanların Ölçek-1 toplam puanlarından (92,333 ± 14,059) yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan çocukların Piaget'in ahlaki gelişim kuramına göre hazırlanan Ölçek-2'deki, toplam puan ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur(KW=14,043; p=0,001<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; yaşı 6 olanların Ölçek-2 toplam puanları (53,000 ± 9,487), yaşı 5 olanların Ölçek-2 toplam puanlarından (44,000 ± 6,992) yüksek bulunmuştur. Yaşı 7 olanların Ölçek-2 toplam puanları (62,000 ± 7,888), yaşı 5 olanların Ölçek-2 toplam puanlarından (44,000 ± 6,992) yüksek bulunmuştur.

Yaşı 7 olanların Ölçek-2 toplam puanları (62,000 ± 7,888), yaşı 6 olanların Ölçek-2 toplam puanlarından (53,000 ± 9,487) yüksek bulunmuştur.

Araştırma bulgularına göre üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların bulunduğu iki grupta da, yaşa ile ahlaki akıl yürütmeler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani her iki grup içinde ahlaki akıl yürütmeler sırası ile 7 yaş>6 yaş>5 yaş şeklindedir.

Alanyazında benzer sonuçlara ulaşmış çalışmalar yer almaktadır. Örneğin Sözer-Çapan (2005) Piaget'nin ahlak gelişimi kuramına dayanarak yaptığı 3-11 yaş çocukları için Ahlaki Yargı ölçeği geliştirmeye yönelik tez çalışmasında yaşla ile ahlaki yargı ölçeği düzeylerinden alınan puanlar arasında anlamlı bir fark olduğunu söylemiştir. Ayrıca 11 yaşındaki çocukların büyük kısmının özerklik evresinde

toplanmasından ötürü, Piaget'in bahsettiği özerlik evresi için kritik yaşın daha erkek bir yaş olabileceği sonuncuna varmıştır. Benzer şekilde Seçer (2006) okul öncesi eğitim kurumuna giden 4 ve 5 yaşlarındaki çocukların ahlaki kurallarla algısıyla ilgili yaptığı çalışmada ciddiyet ve ceza alt boyutu puan ortalamalarının yaşla birlikte arttığı sonucuna varmıştır. Ancak Bencik Kangal (2010)'ın çalışmasında 6 ve 7. sınıf çocuklarının ahlaki yargı puanları arasında sınıf düzeyinden dolayı ile yaştan kaynaklanan anlamı bir fark bulunmamıştır. Farklı bir araştırmada Tunalı 2007 yılında Raven Standart İlerleyen Matrisler Testini kullanarak 8-9 yaşındaki normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocukların somut düşünme becerilerini karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda yaşa bağlı olarak somut düşünme becerilerinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Ahlaki akıl yürütmenin düşünsel süreçleri de içerdiği düşünüldüğünde (Stenberg,2009) yaşa bağlı olarak bilişsel gelişim ve ahlaki yargı ile akıl yürütme arasında anlamlı bir fark olduğu söylenebilir. Kurnaz, Çiftçi ve Karapazar, 3.-7. Sınıflar arasında Bilim Sanat Merkezlerine devam eden 89 üstün yetenekli öğrencinin değer algılarını, geliştirdikleri metaforlardan belirlemeyi amaçladıkları bir araştırmada, üstün yetenekli çocukların en çok metafor ürettikleri değerler sırasıyla “şefkat”, “doğayı sevme”, “dostluk”, “doğru sözlülük”, “liderlik” ve “merhamet”, “bağışlayıcılık”, “kanaatkarlık” ve “kendini kontrol” olarak öne çıkmıştır. Ayrıca metafor üretme yüzdelerinin, sınıf düzeyiyle yani yaş ile oranlı arttığı görülmüştür. Yaş ile birlikte bilişsel gelişimin de ilerlediği ve çocuğun yaşadığı ahlaki ikilemlere bağlı olarak bilgi ve tecrübelerinin de arttığı düşünüldüğünde, yaşa bağlı olarak, ahlaki akıl yürütmenin de üst düzey olması normaldir. Bu durum çocuğun, erken çocukluk döneminden başlayarak, yüz yüze geldiği ahlaki ikilemleri, çözmek için akıl yürütmeyi ve temel ahlaki değerleri benimsemesinin ne kadar önemli olduğunu da ortaya koymaktadır.

4.3.Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Akıl Yürütmelerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.6: Üstün Yetenekli Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2 Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması, Man Whitney-u Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	<i>Ort</i>	<i>Ss</i>	<i>MW</i>	<i>p</i>
Ölçek-1 Toplam Puan	Erkek	15	146,667	34,157	111,000	0,950
	Kız	15	143,111	24,768		
Ölçek-2 Toplam Puan	Erkek	15	66,000	11,832	108,000	0,848
	Kız	15	67,111	13,678		

Çocukların Ölçek-1 toplam ve Ölçek-2 toplam puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.7: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ölçek-1 ve Ölçek-2 Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması, Man Whitney-u Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	<i>Ort</i>	<i>Ss</i>	<i>MW</i>	<i>p</i>
Ölçek-1 Toplam Puan	Erkek	15	92,222	21,369	108,000	0,852
	Kız	15	94,222	22,972		
Ölçek-2 Toplam Puan	Erkek	15	52,667	10,328	107,000	0,813
	Kız	15	53,333	11,751		

Çocukların Ölçek-1 toplam ve Ölçek-2 toplam puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çocukların Ölçek-1 toplam ve Ölçek-2 toplam puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Bulgular sonucundan üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların bulunduğu iki grup için de, ahlaki akıl yürütme puanları ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürdeki araştırma sonuçları, birbirinden farklılık göstermektedir.

Seçer, Çağdaş ve Seçer 2006 yılında okul dönemindeki çocukların soysal ve keyfi kural kavramlarını farklı değişkenler açısından inceledikleri araştırmada 7-8, 9-10, 10-11 yaş gruplarının her birinden 40'ar çocukla çalışmışlardır. Çocukların ahlaki, sosyal ve keyfi kural bilgilerini belirlemek çeşitli senaryolar kullanmışlardır. Araştırma sonucunda ahlaki kural bilgisinin yaş ve cinsiyetle değişmediği, sosyal ve keyfi kural bilgisinin değiştiği ortaya çıkmıştır. Buradan yola çıkarak envantere bulunan tüm hikâyelerin ahlaki bir ikilem içerdiği düşünüldüğünde, kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark olmaması olağan karşılanabilir. Yine benzer şekilde

Bencik- Kangal'ın 2010 yılında Yaratıcı Drama programının 6.ve 7. sınıf düzeyindeki normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli çocukların ahlaki yargılar envanterinden aldıkları puanların t-testi sonuçlarında, cinsiyetten kaynaklı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Leana-Taşçılar ve Kanlı 2014 yılında bir grup üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuğun mükemmeliyetçilik ve öz-saygı düzeylerini inceledikleri çalışmalarında, mükemmeliyetçiliğin zekâ ile değişmediğini, öz-saygı düzeylerinin ise cinsiyetten ve zekâdan etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Yine bu araştırmadan farklı olarak Koçak ve İçmenoğlu (2012) yaptıkları araştırmada üstün yetenekli olarak niteledikleri 106 kız ve 119 erkek Fen Lisesi öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, Duygusal Zekâ, Yaratıcılık Düzeyinin ve Yaşam Doyumuna etkisini ölçmüşlerdir. Cinsiyet değişkeni açısından duygusal zekâ puanını sonuçlarının karşılaştırmasında, duygusal zekâ ölçeğinin iyimserlik ve duygulardan faydalanma alt boyutunda kızlar ile erkekler arasında, kızlar lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Ahlak gelişimin duygusal gelişim içerisinde yer aldığı düşünüldüğünde bu sonuçlardaki farklılığın, örneklem sayısından kaynaklı olabileceği düşünülebilir.

Bu araştırmada, ahlaki akıl yürütmede kızlar ile erkekler arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamasının, zekânın doğasına uygun olduğu söylenebilir.

4.4. Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Akıl Yürütmelerini Anne-Baba Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.8: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Akıl Yürütmelerini Anne Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması Man Whitney-U Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	<i>Ort</i>	<i>Ss</i>	<i>MW</i>	<i>p</i>
Ölçek-1 Toplam Puan	Lise	10	89,667	20,394	89,000	0,628
	Üniversite	20	95,000	22,801		
Ölçek-2 Toplam Puan	Lise	10	50,000	9,428	81,500	0,398
	Üniversite	20	54,500	11,459		

Çocukların Ölçek-1 toplam, Ölçek-2 toplam puan ortalamalarının anne öğrenim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek

amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.9: Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Akıl Yürütmelerini Baba Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması Man Whitney-U Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	<i>Ort</i>	<i>Ss</i>	<i>MW</i>	<i>p</i>
Ölçek-1 Toplam	Lise	9	91,852	20,215	93,500	0,964
	Üniversite	21	93,810	22,932		
Ölçek-2 Toplam	Lise	9	51,111	7,817	82,000	0,557
	Üniversite	21	53,810	12,032		

Çocukların Ölçek-1 toplam ve Ölçek-2 toplam puan ortalamalarının baba öğrenim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Üstün yetenekli çocukların bulunduğu grupta anne baba öğrenim düzeyleriyle ilişkili yeterli veri elde edilemediğinden bunlara bağlı bir karşılaştırma yapılamamıştır. Normal gelişim gösteren çocuklarda ise anne-baba öğrenim düzeyi ile ahlaki akıl yürütme puanları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır.

Literatürde anne- baba öğrenim düzeyi ile ahlak gelişimi doğrudan ilişkilendiren araştırmalar oldukça kısıtlıdır. Uyaroğlu (2011) çalışmasının, duygusal zekâ ile anne- baba öğrenim durumları arasındaki ilişkiyi incelendiği bölümünde ilkokul, ortaokul mezunları ile üniversite ve üzeri, öğrenimi mezunu annelerin çocukları arasında anlamlı bir farklılık bulmuş. Ancak lise mezunları ile diğer hiç bi grup arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Baba eğitim durumlarına göre üniversite ve üzeri, mezun babaların çocukları lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Duygusal zekânın ahlakla doğrudan ilişkili olduğu düşünüldüğünde (Strenberg,2012) Ahlaki akıl yürütme de bu araştırmayla ilişkilendirilebilir. Kandır ve Koçak- Tümer 150, 5-6 yaş çocuğuyla, sosyo- ekonomik düzeyin erken öğrenme becerilerine etkisini ölçtükleri çalışmada, üst ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların, alt sosyo-ekonomik düzeydeki akranlarından, sayı becerileri, dil becerileri, düşünme becerileri alt ölçeklerinde anlamlı derece ($p<.05$) başarılı olduklarını belirlemişlerdir (2013). Bilişsel gelişimin, ahlaki akıl yürütme ile paralel ilerlediği sonucuna dayanarak ve örneklem gruplarının benzer çevrelerden ve doğal

olarak benzer sosyo-ekonomik düzeylerden seçildiği göz önüne alındığında, böyle bir farkın çıkmaması doğal karşılanabilir.

Bencik Kangal (2010)'ın çalışmasında ise anne öğrenim düzeyine göre üstün yetenekli çocukların ahlaki yargı puanları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamış, ancak normal gelişim gösteren çocukların ahlaki yargılarında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Baba öğrenim düzeyinde ise iki grup için de anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırma bulguları önceki araştırmaları destekler niteliktedir. Ancak gruptaki, örneklem sayısının az olması, gruptaki homojen dağılımdan dolayı anne- baba öğrenim düzeylerinin çeşitlilik göstermemesi, sonuçların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, erken çocuklukta üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların ahlaki akıl yürütmelerine ilişkin, ulaşılan sonuçların özetine ve bu sonuçlardan yola çıkarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmaya katılan çocukların tanılanma durumunun Ölçek-1 puanlarında anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t testi sonuçlarına göre, üstün yetenekli çocuklar lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Yine Ölçek-2 puanlarında üstün yetenekli olup olmamadan kaynaklı anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testinde, ilk ölçekle benzer şekilde üstün yetenekli çocuklar lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Bu sonuç alan yazında genelde daha üst yaş gruplarıyla yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan ve araştırmamızın kuramsal temelini oluşturan Piaget ve Kohlberg'in de savunduğu, ahlaki gelişimin zihinsel gelişimle paralel ilerlediğini görüşünün, erken çocukluk dönemindeki 5-7 aralığındaki çocuklar için de doğru olduğunu desteklemektedir.

Ölçek-1 için normal gelişim gösteren çocukların 5 yaş grubunda, 10 çocuğun tamamı 2. Evrede bulunurken, üstün yetenekli çocuklarda bu dağılım 1 çocuk için 2. Evre, 9 çocuk için ise 3. Evredir. Normal gelişim gösteren çocukların 6 yaş grubunda, 8 çocuk 2. Evrede, 2 çocuk ise 3. Evrede bulunmaktadır. Üstün yetenekli çocuklarda bu dağılım, 6 çocuk 3. Evrede ve 4 çocuk 4. Evre şeklindedir. Normal gelişim gösteren çocukların 7 yaş grubunda, 3 çocuk 2. Evrede ve 7 çocuk 3. Evrede bulunmaktadır. Aynı yaş grubunda üstün yetenekli çocukların 6'si 4. Evrede, 4'ü ise 5. Evrede yer almaktadır. Ölçek-1 için belirtilen evrelerde üstün yetenekli çocukların daha geniş bir dağılım gösterdiği görülebilir.

Ölçek-2 için, normal gelişim çocukların 5 yaş grubunda, 10 çocuğun 5'i 1. Düzeyde, 5'i 2. Düzeydedir. Üstün yetenekli çocuklarda bu dağılım 9 çocuk için 2. Düzey 1 Çocuk için ise 3. Düzeydedir. Normal gelişim gösteren çocukların 6 yaş grubunda 2 çocuk 1. Düzeyde, 8 çocuk ise 2. Düzeyde bulunmaktadır. Üstün yetenekli çocuklarda bu dağılım, 9 çocuk 2. Düzey ve 1 çocuk 3. Düzey şeklindedir. Normal gelişim gösteren çocukların 7 yaş grubunda 10 çocuğun tamamı da 2. düzeyde bulunmaktadır. Aynı yaş grubunda üstün yetenekli çocukların ise 3'ü 1. Düzeyde, 7'si ise 3. Düzeyde yer almaktadır.

Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların ahlaki akıl yürütmelerinde iki grup için, her iki ölçekte de yaşa göre anlamlı fark bulunmuştur. Her iki grup Ölçek-1 ve Ölçek-2 için 7 yaşındaki çocuklar 6 yaşındaki çocuklardan, 6 yaşındaki çocuklar ise 5 yaşındaki çocuklardan anlamlı şekilde üst düzeyde akıl yürütmektedir. Bu sonuç grupların kendi içinde yaşları ve dolayısıyla zihinsel gelişimlerinden kaynaklanan bir fark olduğunu ortaya koymaktır.

Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren her iki gruptaki çocuk için cinsiyetten kaynaklanan bir fark bulunamamıştır. Bu durum, araştırmadaki çalışma grubu için, ahlaki akıl yürütmenin doğrudan zekâ ile bağlantılı olduğu ve dolayısıyla cinsiyetten etkilenmediğini göstermektedir. Ancak yine de örneklem grubu sayısının az olması, genellenebilirliği kısıtlamaktadır.

Normal gelişim gösteren çocuklar için anne-baba eğitim düzeylerinden kaynaklanan bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç yine ahlaki akıl yürütmenin, zekâ ile ilişkili olduğunu ve anne baba öğrenim düzeyinin bu ilişkide anlamlı bir farka yol açmadığını göstermektedir. Ancak, çalışmanın yöntemi gereği, iki grup aynı çevre içinden seçildiği için anne- baba eğitim durumları da sınırlı bir dağılım göstermektedir. Bu durum, sonucun yalnızca bu çalışma grubu için geçerli olmasına sebep olmuştur.

5.2. Öneriler

Bu kısımda, “ahlaki akıl yürütme” üzerine çalışmak isteyen araştırmacılar için araştırmaya ve uygulamaya dönük öneriler yer almaktadır.

5.2.1. Araştırmaya Dönük Öneriler

Araştırmacılar, bu çalışma sırasında geliştirilen “Erken Çocuklukta Ahlaki Yargı Envanterini” kullanarak ve nitel araştırma yöntemleriyle destekleyerek daha nitelikli veriler elde edebilirler.

Çalışmada kullanılan “Erken Çocuklukta Ahlaki Akıl Yürütme Envanterinde” yer alan Ölçek-1 ve Ölçek-2 birbirinin paralel formu olarak kullanılarak, daha geniş örneklem gruplarında ahlaki akıl yürütme ile ilgili yeni bilgiler edinilebilir.

Bu araştırma sırasında, değişken olarak yer verilemeyen sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı, okul öncesi eğitime dâhil olup olmama gibi farklı değişkenler ve farklı

örneklem grupları ile çalışılarak ahlaki akıl yürütmeye etki edebilecek faktörler hakkında daha net sonuçlar elde edilebilir.

5.2.2. Uygulamaya Dönük Öneriler

Erken Çocuklukta Ahlaki Akıl Yürütme Envanteri kullanılarak farklı gruplardan elde edilebilecek verilerden yola çıkarak üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklar için sosyal-duygusal destek programları geliştirilerek bu alandaki önemli ihtiyaçlardan bir tanesi karşılanabilir.

Aynı çalışma, araştırmanın genellenebilirliğini arttıracak çok daha büyük örneklem grupları ile çalışılarak, elde edilen verilerin analizi ile Milli Eğitim Bakanlığında görev yapan öğretmenlere, çocukların ahlaki akıl yürütme becerilerini desteklemeleri için gereken bilgilerin verileceği hizmet içi eğitim kursları düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Acuner, H. Y., Camadan, F., Türkan, M. (2014). Ahlaki gelişim düzeyleri ile mükemmeliyetçiliğin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 7-40.
- Adkins, D. C., Payne, F. D. & O'Malley, J. M. (1974). Moral development. *Review of Research in Education*, 2, 108-144.
- Akarsu, F. (2001). *Yetişemediğimiz Çocuklar: Üstün Yetenekli Çocuklar ve Sorunları*. Ankara: Eduser Yayınları.
- Akarsu, F. (2004a). Enderun: Üstün yetenekliler için saray okulu. Birinci *Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akarsu, F. (2004b). Üstün Yetenekliler. Birinci *Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akarsu, B. (2014). Hipotezlerin, değişkenlerin ve örneklemin belirlenmesi. Metin, M.(Ed.) *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*,(s. 21-43). Ankara:Pegem Akademi.
- Akbıyık, C. (2002). Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akkutay, Ü. (2004). Osmanlı eğitim sisteminde Enderun. Birinci *Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Ataman, A. (1998). *Üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Ataman, A. (2003). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ataman, A. B. (2008). *Üstün yetenekli çocuklarda aile ortamının bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi: İstanbul bilsem örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, Z. M. (2008). *Okulda ahlak eğitimi ve ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, O. ve Konyalioğlu, P. (2011). 18-21 yaş grubu bireylerin genel zekâ düzeyleri ile psikolojik semptom düzeyleri arasındaki ilişki. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*,1 (1), 77-103.
- Baker, K. M. (2010). *Florida teacher perceptions concerning Internet dangers for students*. Unpublished Doctoral Dissertation. University of Central Florida.
- Barnett, L., Fiscella, J. (1985). A child by any other name: A comprasion of the playfulness of gifted and nongifted children. *Gifted Child Quarterly*, 29, 61-66.
- Baykal, R. (2011). Aile bireyleri arasında cinsiyete dayalı zekâ düzeyi algıları. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*,1 (1), 44-60.

- Bencik- Kangal, S.(2010). *Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların ahlaki yargı düzeyine yaratıcı drama programının etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve çocuklar: doğum öncesinden orta çocukluğa*. Işıkoğlu-Erdoğan, N. (Çev. Ed.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Berrin, Ö. (2015). *Yönetim bilimi açısından üstün yetenekli çocukların duygusal zekâ düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bloom, B. S. (ed). (1985). *Developing Talent in Young People*. New York: Ballantine Book
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*.(7. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Clark,B. (1992). *Growing up gifted*. Newyork: Merrill.
- Clark,B. (2013). *Growing up gifted: Developing the potential of children at home and at school* (8th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.
- Çağlar, D. (2004). Üstün zekâlı çocukların özellikleri. *I.Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*, No: 64 İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çinemre,, S. (2013). Bir ahlak eğitimcisi olarak Lawrence Kohlberg. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 69-99.
- Çağdaş, A. & Seçer, Z., Arı, R. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ankara: Nobel.
- Dağlıoğlu, E., & Metin, N. (2002). Anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubu çocuklar arasından matematik alanında üstün yetenekli olanların belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 15-26.
- Dağlıoğlu, H. E. (2010). Üstün yeteneklilik kavramı. *Standard Dergisi*. 576(5), 102-105.
- Dağlıoğlu, E. (2015). Erken çocuklukta üstün yetenek. Şahin, F. (Ed). *Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocukların eğitimi*, (s. 75-92). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ş ve Sak, U. (2011). Yetenek hiyerarşisi: Üstün yetenek türlerinin toplumsal değerleri üzerine bir araştırma. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*,1 (1), 61-76.
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. Öztürk, C. (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler eğitiminde yapılandırmacı bir yaklaşım*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erol, B. (2004). *Üstün yeteneklerde duygusal zekâ ve benlik saygısı arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Eyre, D. (1999). Ten years of provision for the gifted and talented in Oxfordshire ordinary schools: Insight into policy and practice. *Gifted and Talented International*. 14, 12-20.
- Gardner, H. (1993). *Multiple intelligence: The theory in practice*. New York: Basic Books.

- Gardner, H. (1999). *Intelligences Reframed: Multiple intelligences for 21. Century*. New York: Basic Books.
- Gökden-Kaya, N., Ataman, A. (2012). *Üstün yetenekli çocukların eğitiminde bilim ve sanat merkezlerinin yeri ve önemi*. III. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 14-16 Kasım 2012.
- Gündüz, T. (2010). Üstün yetenekli çocuklarda ahlak gelişimi ve eğitimi. *İ. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1(1), 157-177.
- Holligworth, L. S. (1942). *Children above 180 IQ Stanford-Binet : Origin and development*. New York : World Book.
- Hökelekli, H., Gündüz, T. (2004). Üstün yetenekli çocukların karakter özellikleri ve değerler eğitimi. *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildiriler Kitabı*, No: 64 İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Jabobsen, M. E. (2009). Moral leadership, effective leadership and intellectual giftedness: Problems, parallels and possibilities. In Ambrose, D. and Cross, T. (Eds). *Morality, Ethics and Gifted Minds*, (s. 29-46). New York: Springer.
- Janos, P. M. & Robinson, N. M. (1985). Psychosocial development in intellectually gifted children. In F. D. Horowitz & M. O'Brien (Eds.), *The gifted and talented: Developmental perspectives*, (s.149-195). Washington DC: American Psychological Association.
- Kandır, A., Koçak- Tümer, B. (2013). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki beş- altı yaş çocukların erken öğrenme becerilerinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7 (30), 45-60.
- Karnes, F. A. & Karnes, M. R. (1982). Parents and school: Educating gifted and talented children. *The Elementary School Journal*, 83(2), 236-248.
- Kaya, F., Oğurlu, Ü., Taşdemir, B., & Toprak, Y. (2015). Türkiye'de üstün Zekâya İlişkin Sosyal Temsiller. *Eğitimde Kuram Ve Uygulama*, 11(2), 742-765.
- Kılınç, K., Taş, H., Arslan, S. (2012). *Üstün yetenekli çocuklara toplum hizmeti görev ve sorumluluğunun yüklenmesinde kukla uygulamalarının etkililiği*. III. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 14-16 Kasım 2012.
- Kocabıyık, B. (2015). *Ahlaki ikilem yaklaşımına dayalı öğretimin öğrencilere adil olma değerinin kazandırılma etkisi (yedinci sınıf örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Koçak, R., İçmenoğlu, E. (2012) Üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordayıcı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37), 73-85.
- Kohlberg, L. (1971). How to comit the naturalistic fallacy and get away with it in the study of moral development. In Mischel, T. (Ed). *Cognitive development and epistemology*. New York: Academic Press.
- Kohlber, L. (1958). *The development of modes of thinking and choices in years 10 to 16*. Unpublished Doctoral Dissertation. University of Chicago.

- Köseoğlu, S. , Kalın-Falakaoğlu, Ş. , Mısırlı-Taşdemir, Ö. , Saranlı, G. A. (2012). *Üstün yetenekli çocuk aile el kitabı*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Kurnaz, A., Çiftçi, Ü., Karapazar, H. (2013). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin değer algılarının betimsel bir analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 185-225.
- Leana-Taşçılar, M. Z., Kanlı, E. (2014). Üstün zekâlı ve normal gelişim gösteren çocukların mükemmeliyetçilik ve öz-saygı düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 47(2), 1-20.
- Levent, F. (2011). *Üstün yetenekli çocukların hakları: Anne baba ve öğretmenler için el kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Loveky, D. V. (1997). Identity development in gifted children: Moral sensitivity. *Roeper Review*, 20(2), 90-94.
- Margolin, L. (1993). Goodness personified: The emergence of gifted children. *Social Problems, University of California Press*, 40(4), 510-532.
- Marland, S. P. (1972). Education of gifted and talented. Report to the congress of US Comission of Education. Washington DC.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2007). Bilim ve sanat merkezleri yönergesi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (1991). Üstün yetenekli çocukların eğitimi raporu.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). Üstün yetenekli bireysel strateji ve uygulama planı 2013-2017.
- Morelock, M. (1992). Giftedness: The view of from within. *Understanding Our Gifted*, 4(3), 11-15.
- Öztürk, A., Akbaba, A. (2015). Ahlak gelişimi. *Eğitim Psikolojisi (Ed. Yıldırım, İ.) (s.125-143)*. Ankara: Anı Yayıncılık,.
- Özyaprak, M. ve Deringöl Y. (2013). Üstün Zekâlı olan ve olmayan çocukların depresyon puanlarının karşılaştırılması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 143-154.
- Piaget, J. (1947). *Çocuğun gözüyle dünya*. (Çev. Yerguz, İ.). Ankara : Dost Kitapevi.
- Piaget, J.(1924). *Çocuğun ahlaki yargısı*. (Çev. Dünder, İ.). İstanbul : Pinhan Yayıncılık.
- Piaget, J.(1932). *Çocukta karar verme ve akıl yürütme*. (Çev. Çavuşluğil, E.). İstanbul : Pinhan Yayıncılık.
- Reis, S. M., Grubbins, E. J., Briggs, C., Schreiber, F., Richards, S., Jacobs, J., Eckert, R. & Renzulli, J. (2004). Reading instruction for talented readers: Case studies documenting few opportunities for contunious progress. *The Gifted Child Quarterly*. 48(4), 315-338.
- Roberts, J. (2001). *Adolph Hitler: A study in hate*. New York: The Rosen PUBLISHING Group.
- Sak, U. (2008). Zekâ ve zekâ kuramları. Can, I. G(Ed.) *Psikoloji ve eğitim psikolojisi*, 63-88. Eskişehir: A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi.

- Sak, U. (2011). *Üstün zekâlılar : özellikleri, tanılanmaları, eğitimleri*. Ankara : Maya Akademi.
- Saranlı, A. G. ve Metin, N. (2012). Üstün yetenekli çocuklarda gözlenen sosyo – duygusal sorunlar (Social – emotional problems observed in gifted children). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1), 139-163.
- Sarıçam, H. & Halmatov, M. (2012).Okul öncesi eğitime devam eden ve etmeyen altı yaş çocukların ahlaki ve sosyal kural algılamalarının karşılaştırılması. *Akademik Bakış Dergisi*, 33, 1-14.
- Seçer, Z.& Çağdaş, A.& Seçer, F. (2006). Çocukların okul ortamındaki ahlaki ve sosyal kuralları ayır tutma becerisinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 69-81.
- Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara : Nobel Yayın Dağıtım
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim öğrenme ve öğretim* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Silverman, L. K. (1993). Cuonseiling the gifted individuals. *Counselling and Human Development*, 25(4), 1-14.
- Silverman, L. K. (1994). The moral sensitivity of gifted children and the evolution of society. *Roeper Review*, 17, 110-116.
- Smetana, J.G.(1981). Preschool children's conceptions of moral and social rules. *Child Development*, 52, 1333-1336.
- Sözbilir, M.(2014). Nedensel karşılaştırma araştırma yöntemi. Metin, M.(Ed.) *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*, (s.115-135). Ankara:Pegem Akademi
- Süngü, H. (2012). *Üstün yeteneklilerin eğitimi: Türkiye ve Güney Kore eğitim politikalarının karşılaştırılması*. III. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 14-16 Kasım 2012.
- Strenberg, R. J. (2009) Reflections on ethical leadership. In Ambrose, D. and Cross, T. (Eds). *Morality, Ethics and Gifted Minds*, (s.19-29). New York: Springer.
- Strenberg, R., J. (2012). Gifted and ethics. *Gifted Education International*, 28(3), 241-251.
- Scwean, V.L., Saklofske, D.H., Widdifield-Konkin, L., Parker, J.D.A. ve
- Kloosterman, P. (2006). Emotional Intelligence and Gifted Children. *EJournalof Applied Psychology: Emotional Intelligence*. 2(2), 30-37.
- Şentürk, Ş., Bayat, S., Kılıçarslan, H. (2012). *Üstün yetenekli çocukların eğitimlerinde karşılaşılan sorunlar*. III. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 14-16 Kasım 2012.
- Tahiroğlu, M. (2011). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğa sevgisi, temiz ve sağlıklı olma değerinin öğretimi ve değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Terman, L. M. (1925). *Genetic studies of genius: Vol. I. Mental and physical traits of a thousand gifted children*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Tuttle, F. B J. & Beckers, A.L.(1983). *Characteristics and identification of gifted and talented students*. Washington DC: National Educational Association.

Türk Dil Kurumu. (2006). [Çevrim-içi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57c33a5feb6e34.82695083 Erişim tarihi: 08.01.2016.]

Türk Dil Kurumu. (2006). [Çevrim-içi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=zek%C3%A2&uid=58140&guid=TDK.GTS.57c33a2011bf44.03562507, Erişim tarihi: 10.03.2016.]

Türk Dil Kurumu. (2006). [Çevrim-içi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57c339cce9e1f0.97916695, Erişim tarihi: 15.03.2016.]

Uyaroğlu, B. (2011). *Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren ilköğretim öğrencilerinin empati becerileri ve duygusal zekâ düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Vialle, W., Heaven, P. C., Ciarrochi, J. (2007). On being gifted, but sad and misunderstood: social, emotional and academic outcomes of gifted students in the Wollongong youth study. *Educational Research and Evaluation*, 13(6), 569-586.

Wells, A., Matthews, G. (1994). *Attention and emotion: A clinical perspective*. United Kingdom: Lawrence Erlbaum Associates Ltd, Publishers.

Wooding, G. S. & Bingham, R. D. (1988). Gifted children's responses to a cognitive stressor. *Gifted Child Quarterly*, 32, 330-332.

Yasemin Karakaya Bilim ve Sanat Merkezi (2012). *Üstün yetenekli çocuk aile el kitabı*.

EKLER DİZİNİ

EK 1. ETİK KURUL ONAY BİLDİRİMİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433-2305

24 Temmuz 2015

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 15.07.2015 tarih ve 1372 sayılı yazınız.

Enstitünüz İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Şifa Kevser ÇAKMAK TELOĞLU**'nun **Yrd. Doç. Dr. Menekşe BOZ** danışmanlığında yürüttüğü "**Erken Çocukluk Dönemindeki Üstün Yetenekli Çocuklar ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Gelişimlerinin İncelenmesi**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **21 Temmuz 2015** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Omer UĞUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

EK-2 MEB İZNI

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.9638052
Konu: Araştırma İzni

30.09.2015

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Rektörlük)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 16/09/2015 tarihli ve 2735 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Şifa Kevser ÇAKMAK TELOĞLU' nun "Erken Çocukluk Dönemindeki Üstün Yetenekli Çocuklar ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlaki Gelişimlerinin İncelenmesi" başlıklı tezi kapsamında anket uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Anket formunun (11 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini arz ederim.

Ali GÜNGÖR
Müdür a.
Şube Müdürü

Güvenli Elektronik İmza ile
Aslı ile Aynıdır.

30.09.2015

Yazın GÜNGÖR
Şef

Yazın	Konya yolu Başkent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
Yazın	e-posta: istatistik06@meb.gov.tr
Yazın	Yazın

Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 221 02 17/135

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 480b-1641-3499-9274-ca8c kodu ile teyit edilebilir.

EK-3 DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Değerli Veli,

Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi kapsamında yürütülmektedir.

Araştırma kapsamında kullanılan ölçekler, Hacettepe Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu, Milli Eğitim Bakanlığı ve Okul idaresi tarafından incelenmiş ve uygulanması için gerekli izinler alınmıştır. Çocuğunuzun katılımı, araştırmanın sağlıklı sonuçlanması ve elde edilen sonuçların literatüre kazandırılması açısından çok özel ve değerlidir. Uygulama başlamadan önce, çalışma çocuğunuza kısaca anlatılacak ve sözlü onayı alındıktan sonra çalışmaya başlanacaktır. Süreç içerisinde, çocuğunuz her ne sebeple olursa olsun çalışmaya ara vermek veya yarıda kesmek isterse bu istek hemen uygulanacaktır. Verdiğiniz bilgiler hiçbir ortamda paylaşılmayacaktır. Katılımınız ve değerli emekleriniz için teşekkür ederiz.

Yrd. Doç. Dr. Menekşe BOZ
Arş. Gör. Şifa K. ÇAKMAK-
TELOĞLU

1- Kurumun Adı:

2- Çocuğın cinsiyeti:

( ) Kız ( ) Erkek

3- Çocuğın Gelişimsel Tanısının bulunma durumu:

( ) Evet ( ) Hayır

3- Çocuğın doğum tarihi (gün/ ay / yıl)

...../...../.....

4- Annenin Öğrenim Düzeyi:

- ( ) Okuma-yazma bilmiyor
- ( ) Okur-yazar
- ( ) İlkokul
- ( ) ortaokul
- ( ) Lise
- ( ) Lisans
- ( ) Lisans Üstü

5- Babanın Öğrenim Düzeyi:

- ( ) Okuma-yazma bilmiyor
- ( ) Okur-yazar
- ( ) İlkokul

- ortaokul
- Lise
- Lisans
- Lisans Üstü

EK-4 ORJİNALLİK RAPORU

23.08.2016

Turnitin Orijinallik Raporu

Turnitin Orijinallik Raporu

Erken Çocuklukta Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlakî Akıl Yürütmelerinin İncelenmesi Şifa Kevser Çakmak Teloğlu tarafından

Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ahlakî Akıl Yürütmelerinin İncelenmesi (Tez denemesi 1) den

Benzerlik Endeksi %5	Kaynağa göre Benzerlik İnternet Sources: %4 Yayınlar: %3 Öğrenci Ödevleri: %3
--------------------------------	---

kaynaklar:

23-Ağu-2016 14:27 EEST' de işleme konu
NUMARA : i697490309
Kelime Sayısı : 17853

1 1% match (14-Haz-2016 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to Bahcesehir University on 2016-06-14](#)

2 1% match (15-Şub-2016 tarihli internet)

<http://acikerisim.aku.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11630/2759/EM%C4%B0NE%20%C3%87ENGELC%C4%B0%2006062sequence=1&sAllowed=y>

3 < 1% match (yayınlar)

[METİN, Nilgün and KANGAL BENCİK, Saniye. "Bilim sanat merkezlerine devam eden 12-14 yaş grubu üstün yetenekli çocukların benlik algılarının incelenmesi". TUBITAK, 2012.](#)

4 < 1% match (10-Haz-2016 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to Bahcesehir University on 2016-06-10](#)

5 < 1% match (25-Eki-2015 tarihli internet)

<http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/2014.4.jret.pdf>

6 < 1% match (22-May-2014 tarihli internet)

<http://www.mehmetaytaccinar.com/Upload/dosya-pdf/12-f698e07a-5bc0-4769-ac26-ac17ae949ff3.pdf>

7 < 1% match (27-May-2016 tarihli internet)

<http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/6771/293088.pdf?isAllowed=y&sequence=1>

8 < 1% match (30-May-2014 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to Fatih University on 2014-05-30](#)

Danışmanlığını yürüttüğüm ERKEN ÇOCUKLUKTA ÜSTÜN YETENEKLİ VE NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN AHLAKİ AKIL YÜRÜTMELERİNİN İNCELENMESİ başlıklı tezde intihal bulunmamaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Menekşe BOZ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

<i>Adı Soyadı</i>	Şifa Kevser Çakmak-Teloğlu
<i>Doğum Yeri</i>	Çankırı
<i>Doğum Tarihi</i>	08.09.1989

Eğitim Durumu

<i>Lise</i>	İstiklal Makzume Anadolu Lisesi, İskenderun-HATAY	2007
<i>Lisans</i>	Kocaeli Üniversitesi/ Okul Öncesi Eğitimi	2012
<i>Yüksek Lisans</i>		
<i>Yabancı Dil</i>	İngilizce: Okuma (Orta), Yazma (Orta), Konuşma (İyi)	

İş Deneyimi

<i>Stajlar</i>		
<i>Projeler</i>	Üstün Zekâlı Yetenekli Çocuklarla Oynanan Çeşitli Zekâ Oyunlarının Analitik Düşünme ve Karar Verme Becerilerine Etkisi (BAP)	Aralık 2015- ...
<i>Çalıştığı Kurumlar</i>	Nevşehir Üniversitesi Hacettepe Üniversitesi	Nisan 2013- Eylül 2013 Şubat 2014- ....

İletişim

<i>e-Posta Adresi</i>	sifa.k.c@hacettepe.edu.tr

<i>Jüri Tarihi</i>	25.07.2016
--------------------	------------